

VAN DORESTADUM TOT WADERLO



ALBERT DELAHAYE



VAN DORESTADUM TOT WADERLO

door

ALBERT DELAHAYE

Archivaris van "NASSAU-BRABANT"
(westelijk NOORD-BRABANT)

Ere-archivaris van TOURNEHEM-SUR-LA-HEM
(Pas-de-Calais, Frankrijk)

ZUNDERT, JULI 1977.

Te bestellen door overmaking van f 15,- (porto is inbegrepen) op postrekening nr. 1168964 ten name van:
A. Delahaye, Turnstraat 6, 4881 EM ZUNDERT

Nog voorradig een beperkt aantal van:
"De Mythe van de Noormannen in Nederland".
f 10,- (porto is inbegrepen).

Foto omslag: Borstbeeld van St. Willibrord in de kerk van Gravelines (dép. Nord. Frankrijk), met een uit Abbeville afkomstig reliek van de heilige.

Druk: Grafisch Bedrijf Fa. J. Hertogs, Bergen op Zoom.

TEN GELEIDE

Er ligt een boek voor uitgave gereed met de titel: "De historische mythen van Nederland, ontleend aan Vlaanderen en Frans-Vlaanderen". Het zou in de zomer van 1979 verschijnen. Door omstandigheden, die ik niet in de hand had, zal de publikatie ervan nog enige tijd op zich laten wachten. Daar inmiddels de bewijsvoering rond is over mijn zienswijze in de zogenaamde oudste geschiedenis van Nederland, vind ik het dienstig deze alvast in het kort te geven, waarin vanzelfsprekend slechts de voornaamste argumenten opgenomen kunnen worden.

Een publikatie van dit kort bestek is temeer geboden, omdat het hoogtijd wordt dat de interpretaties en de konklusies van het Rijks Oudheidkundig Bodemonderzoek over de opgravingen van Wijk bij Duurstede worden tegengesproken, vóórdat deze zich nog verder verspreiden en door anderen worden overgenomen, wat het rechtekken ervan nog moeilijker zou maken. Blijkens recente buitenlandse publikaties worden zij daar al aanvaard als onbetwifelbare bewijzen voor "Karolingisch" Nederland, terwijl de waarheid toch geheel anders ligt. Tevens wordt de juiste situatie van de bisschopszetel van St. Willibrord behandeld, wat slechts in sterk gekomprimeerde vorm kan geschieden. In Noord-Brabant heeft men een groot aantal kerken en goederen van St. Willibrord gesitueerd, zodat deze gegevens over een schijnbaar samenhangend kompleks een uitstekende materie vormen om ook langs die weg de juiste streek van een en ander aan te wijzen. Er wordt uitvoerig ingegaan op Wijk bij Duurstede en Noord-Brabant, en het zal blijken dat dit niet ten onrechte gebeurt, al lijkt het op 't eerste gezicht misschien een vreemde combinatie.

Over de zogenaamde Karolingische residentie van Nijmegen wordt hier niet gesproken. Die zaak is beslist. Reeds vele jaren is te signaleren, dat de buitenlandse historici het Karolingische Nijmegen met een niet te miskennen opzettelijkheid passeren. De Nederlandse historici hebben zich even onmiskienbaar, al was dit stilzwijgend, ervan gedistancieerd, wat voor mij méér dan voldoende is; ik ben oud en wijs genoeg om te weten dat een openlijke erkenning teveel is gevraagd. Er zijn vanzelfsprekend enkele zeldzame fanatiekelingen -gelukkig altijd zeldzaam - overgebleven, die de volslagen bewezen verwarring tussen Noyon, het échte Noviomagus van Karel de Grote, waar hij geboren en gekroond werd, en Nijmegen met zijn latinisatie van Noviomagus uit de 12e eeuw, nog durven ontkennen. Zij verdienen ons aller medelijden, omdat Clio hun de borst geweigerd heeft.

ZUNDERT, *Dominica quarta post Pentecosten, quando cantatur in Ecclesia:*

"Dominus, illuminatio mea et salus meus, quem timebo?"

Op de vierde zondag na Pinksteren, wanneer in de Kerk gezongen wordt: "Heer, mijn verlichting en mijn heil, wie zal ik vrezen?"

1 JULI 1979.

INHOUD

I. HET TRAJECTUM VAN ST. WILLIBRORD:

Aankomst in Francia	8
Landing te Gravelines	8
Twee lijken van St. Willibrord	9
De kalender van de heilige	10
Het feest van St. Willibrord	11
De traditie in het zuiden	12
Het Romeinse Trajectum	14
De Peutinger-kaart	16
De gegevens van Ptolemeus	19
Het Eiland van de Bataven	22
Epternacum is Eperlecques	23
''Berg aan de Rura''	25
Souastre en Susteren	27
Oorlogsverklaring van de naamkundigen	29
Bladvulling met galgenhumor	34

II. DE MYTHE VAN WIJK BIJ DUURSTEDEN:

De lachspiegel historiaal	35
Het historische Dorestadum	37
Methodische fouten van de R.O.B.	45
Het Drama van Wijk bij Duurstede	51
Dorestadum naamkundig	54
Dorestadum is Audruicq	58

De oorkonde van het jaar 777	61
De vier bossen	63
Uitgegeven te Niumaga, Noyon	64
Het mysterieuze Ubkirica	64
Gent en Egmond	65
Het Almere	67
Het Helinium	69
De tekstkritiek van de R.O.B.	70
St. Bonifatius	74
St. Lebuinus en St. Lieven	75
St. Ludger	76
Trajectum, Dorestadum, Daventria, Tilia	77
De Noormannen	78

III. DE MYTHE VAN ST. WILLIBRORD IN NOORD- BRABANT:

Verkeerd gesitueerde twijfels	81
Tongerlo en Klein-Zundert	82
Reveil van Echternach	83
Verwaarloosde voorwaarden	85
De plaatsen afzonderlijk	87
1. Alpheim	90
2. Baclaos	92
3. Birni	93
4. Datmunda	93
5. Tadia	93
6. Diosne, Dissena	94

7. Durninum	95
8. Eresloch, Henesloth	96
9. Fleodredum	97
10. Haeslaos, Husloth	97
11. Heopordum	98
12. Hoccascaute	98
13. Hulislaum	98
14. Hezia	99
15. Levetlaus	99
16. Meginum	99
17. Replo	100
18. Rumelacha, Rumleos	100
19. Waderlo, Waedritlaeum	101
20. Milheeze	105
21. Oss	105
Toegift: Pladelli Villa	106
Nog een toegift: wat plaatsnamen	107
Konklusie	110

KAARTEN

Het Romeinse Trajectum	14
De Peutinger-kaart	16
De twee wegen in de Patavia	18
Lengte en breedtegraden van Ptolemeus	19
Rekonstruktie naar Ptolemeus	20
Plaatsen en rivieren uit de akte van 777	60
Kaart van noord-westelijk Frankrijk	66
De zogenaamde Noord-Brabantse plaatsen	88

I. HET TRAJECTUM VAN ST. WILLIBRORD

AANKOMST IN FRANCIA

Aankomst in Francia

In het jaar 690 kwam St. Willibrord met 11 gezellen vanuit Engeland naar het vasteland om deel te nemen aan de kerstening van de heidenen. Volgens een bericht, eigenhandig door de missionaris in zijn kerkelijke kalender geschreven, arriveerde hij dat jaar **in Francia**. Dit eigen getuigenis van de persoon in kwestie spreekt zijn aankomst in het midden van Nederland radikaal tegen. Te Gravelines (dép. Nord, Frankrijk) bestaat de traditie, dat de missionaris daar geland is. Vlak na zijn landing begaf hij zich naar **Trajectum**, waar hij het centrum van zijn missie vestigde. Enige jaren later, toen hij door paus Sergius tot bisschop was gewijd, werd deze plaats ook de zetel van het bisdom. Volgens de Engelse schrijver Beda, tijdgenoot van St. Willibrord, bleef de missionaris tot op hoge leeftijd in zijn bisdom werkzaam, waar hij in het jaar 739 is overleden. Sinds de 12e eeuw, niet van tevoren!, daar men in Nederland geen enkel bewijs aantreft en zelfs de naam Willibrord nog niet gevallen was, heeft men aangenomen dat zijn zetel te Utrecht stond, omdat deze plaats, ook weer omstreeks dezelfde tijd! in sommige bronnen **Trajectum** werd genoemd. Deze situering was vanzelfsprekend sterk in de hand gewerkt door het feit, dat St. Willibrord de opdracht had gekregen **het volk van de Friezen** te bekeren, die men op dat tijdstip met het Nederlandse Friesland in verband bracht. Wij weten nu wel beter, dat de naam en het begrip van Friezen niet exclusief met Friesland verbonden is. Frisones of Friezen worden de bewoners van het kustgebied genoemd vanaf Boulogne tot Oost-Friesland ver in Duitsland. De vraag is alleen, bij welke Friezen St. Willibrord zijn missie begon. Tengevolge van grote en kleine vergissingen werd de lokalisatie van St. Willibrord te Utrecht als een historische zekerheid beschouwd. Toch was zij onjuist, daar de missionaris zijn bisschopszetel heeft gehad te **Tournehem-sur-la-Hem**, een stadje op ongeveer 15 km ten westen van St. Omaars gelegen. In deze streek vallen alle gegevens over Trajectum, Dorestadum en de goederen van St. Willibrord samen.

LANDING TE GRAVELINES

De kroniekschrijver Theofried van Echternach (12e eeuw) verhaalt dat St. Willibrord met zijn gezellen "op een steen" te Gravelines (dép Nord) ten noorden van Calais, aan land kwam; hij zegt althans, dat zulks daar van vader op zoon werd verteld. Omwille van dit ongehoord en onaanvaardbaar "steenwonder" hebben de

historici het gegeven verworpen, vooral omdat zij de landing van de heilige reeds met zoveel kwasi-zekerheid te Katwijk (Holland) hadden gesitueerd, een bewering overigens die pas in de 17e eeuw ontstond. In de tekst van Theofried is geen sprake van een wonder. De bronnen verhalen dat op de dag van het vertrek van St. Willibrord vanuit Engeland het weer bar slecht was, zodat de schipper weigerde het Nauw van Calais over te steken. St. Willibrord kocht of huurde toen zelf een boot. Klaarblijkelijk wist hij genoeg van zeilen af om te begrijpen, dat hij ballast aan boord moest nemen in de vorm van stenen, zodat de boot meer diepgang kreeg en minder gevoelig werd voor de wind. Zeilers spreken van: de boot méér kiel geven. Het zal wel meer dan één steen zijn geweest, om het gewicht gelijk te verdelen. Zo opgevat heeft de tekst niets mirakuleus; hij deelt integendeel een simpel en natuurlijk feit mee, dat zijn geloofwaardigheid alleen maar versterkt. Het spreekt vanzelf, dat men er later een wonder van maakte, toen de juiste betekenis niet meer werd begrepen. Een van de stenen heeft tot voor kort opzij van de kerk van Gravelines gelegen, maar is nu verdwenen. Uit de tekst van Theofried is nog een andere konklusie te trekken: In Gravelines werd de landing van St. Willibrord al "van vader op zoon" verteld vóórdat in Nederland het woord Willibrord voor de eerste maal was uitgesproken.

TWEE LIJKEN VAN ST. WILLIBRORD

Van St. Willibrord zijn twee corpora bekend, een te **Echternach** en een te **Abbeville**, die beide uiteraard niet meer volledig zijn, maar waarvan toch zoveel delen bekend of overgebleven waren, dat zij niet terug te voeren zijn tot één lijk. Algemeen wordt aangenomen dat het corpus van Echternach het echte is. Er zijn evenwel overvloedige gegevens beschikbaar die aantonen dat dit juist niet authentiek is, op zijn minst hoogst verdacht. In Abbeville werden in 1712 drie zakken met beenderen ontdekt met het opschrift: "**Dit zijn de beenderen van St. Willibrord, belijder en bisschop van Fresia**". Zij waren geborgen in een kist, beschilderd met taferelen uit het leven van de heilige, en bestonden uit een schedel en een aantal beenderen. De relik van Gravelines is uit deze kerkschat afkomstig. St. Willibrord is begraven in zijn bisdom, te Tournhem of te Eperlecques, waar men het Epternacum uit zijn tijd moet lokaliseren (de abdij van Echternach is een tweede stichting waarbij, zoals in verschillende analoge gevallen blijkt de naam en de tradities van het eerste klooster werden overgenomen). Bij de invallen van de Noormannen zijn veel relieken van heiligen uit Vlaanderen en Morinië naar de abdij van Fontenelle (bij Rouaan) in veiligheid gebracht, vanwaar zij na het einde van de invasies door de graaf van Ponthieu werden teruggehaald. Het gebeente van St. Willibrord werd naar de hoofdkerk van Abbeville gebracht, omdat zijn bisdom niet meer bestond en zijn abdij naar Luxemburg uitgeweken was. De relieken van Abbeville, die zich op het

doksale van de kollegiale kerk bevonden, zijn bij de brand van de kerk in mei 1940 naar beneden gevallen, door een priester onder het puin vandaan gehaald, en na diens dood door zijn huishoudster bewaard. De kerk van Abbeville aarzelt nu, terecht, om de relieken na hun wederwaardigheden weer als authentiek te aanvaarden, zodat het gevaar bestaat dat een belangrijk historisch gegeven over St. Willibrord verloren gaat. Deze relieken zijn immers een afdoend bewijs voor de situering van St. Willibrord in Noord-Frankrijk. Een andere redelijke verklaring voor hun aanwezigheid in Abbeville is niet denkbaar. Het gaat natuurlijk niet aan - wat sommige historici deden - de relieken van Abbeville als een welbewuste vervalsing te verwerpen.

DE KALENDER VAN DE HEILIGE

In Parijs is een oude codex bewaard gebleven waarvan algemeen wordt aangenomen dat hij van St. Willibrord is geweest en door de heilige zelf van aantekeningen werd voorzien. De herkomst ervan is onbekend; voor de hand ligt dat deze in Frankrijk gezocht moet worden, daar de kalender nooit werd gesignaleerd in Utrecht of in Echternach. Niet onmogelijk is dat hij zich in de abdij van St. Bertijn te Sint-Omaars bevond, toen tijdens de Franse Revolutie het archief en de boekerij van de abdij in beslag genomen en naar Parijs overgebracht werden. Een latere hand heeft er aanvullingen in geschreven. De kalender bevat verschillende details die mijn stelling versterken; hier kan één volstaan. Op 11 juli staat een aantekening van de tweede hand: **BERTUINI PRESBYTERI** = van de priester Bertinus. Hiermede is de heilige abt St. Bertijn van Sint-Omaars bedoeld, van wie vijf feesten bekend zijn. Het feest van juli, het minst bekende en ook het onbelangrijkste, slechts in de direkte omgeving van Sint-Omaars, was dat van de "translatio", de overbrenging van het lichaam van de heilige naar een andere plaats, wat in 846 geschiedde omwille van de dreiging door de Noormannen. Dat feest had een zeer beperkt lokaal karakter, hetgeen bewijst dat de kalender zich met de persoon, die hem met dit feest aanvulde (wat uiteraard pas na 846 kan zijn gebeurd), in de tweede helft van de 9e eeuw in de omgeving van Sint-Omaars bevond.

De tweede hand heeft op de kalender ook de "translatio" van St. Willibrord toegevoegd. Daar deze per toeval enkele dagen na de feestdag van de heilige viel, hebben de historici deze mededeling opgevat als zijn begrafenis, zodoende zelfs de mogelijkheid open latend dat St. Willibrord, die volgens de bronnen in zijn bisdom overleden was, enkele dagen later naar Echternach zou zijn gevoerd voor de begrafenis. Afgezien van het feit, dat men in zo'n geval (overigens totaal onvoorstelbaar in die tijd!) niet van "translatio" zou hebben gesproken, weten wij nu beter. Het bericht van de translatio komt met de relieken van Abbeville in een geheel ander licht te staan. St. Willibrord is in zijn bisdom begraven. Zijn relieken zijn

omstreeks 846 naar Fontenelle of Abbeville overgebracht, in welk jaar in de streek een massale vlucht van relieken begon. Toen bisschop Hunger van Trajectum en de monniken van de abdij van St. Willibrord in november of december van het jaar 857 overhaast naar Luxemburg moesten vluchten, was er geen kans meer, zelfs als zij dit gewild hadden, om de relieken op te halen en mee te nemen, daar het gehele tussen-gebied door de Noormannen was bezet. Dit vormt een van de voornaamste aanwijzingen, dat het corpus van Echternach vals is.

HET FEEST VAN ST. WILLIBRORD

Alcuinus schreef omstreeks 792 op verzoek van Beornrad, aartsbisschop van Sens, het eerste leven van St. Willibrord. De schrijver was toen abt van Saint-Josse-sur-Mer (Montreuil-sur-Mer). Dat beide personen uit het noorden van Frankrijk zich geroepen zouden hebben gevoeld het leven te beschrijven van een bisschop van Utrecht, is niet aan te nemen. Alcuinus verhaalt dat St. Willibrord op **6 november** is gestorven; dezelfde dag wordt genoemd door de tweede hand op de kalender van St. Willibrord, waar hij "man en bisschop" wordt genoemd en niet van heilige sprake is, wat aannemelijk maakt dat de tekst kort na de dood van St. Willibrord is geschreven. Toch wordt zijn feest algemeen op **7 november** gevierd. De verklaring van deze verschuiving is eenvoudig in de authentieke streek, omdat daar de dag van 6 november al bezet was door het feest van St. Winnok, een van de eerste monniken van de abdij van Sint-Omaars en een zeer populaire heilige. Dit bewijst tevens, dat het feest van St. Willibrord hier is ontstaan en het eerst werd gevierd, want op een andere plaats zou de verschuiving niet zijn gebeurd.

OUDE EN OMVANGRIJKE TRADITIE IN HET ZUIDEN

In Noord-Nederland en in Friesland, waar de traditonele geschiedschrijving toch het zwaartepunt legt van de missie van St. Willibrord, is vóór de 14e eeuw **geen enkel spoor** aan te wijzen van een kultus rond de heilige, zoals kerkpatronaten, relieken, feesten, memories of dergelijke. In het zuiden, in Vlaanderen en Frans-Vlaanderen, bestaan zij in overvloed. **Klemskerke**, een dorp tussen Oostende en Blankenberge, dankt zijn naam aan St. Willibrord, die zich na zijn bisschopswijding Clemens noemde. De plaats voert de traditie, dat de kerk door de bisschop zelf is gesticht. **Poperinge** had voorheen St. Willibrord als kerkpatroon. Toen de kerk in het bezit kwam van de abdij van St. Bertijn te Sint-Omaars, werd St. Bertijn patroon. In een akte van 1159 gaf de graaf van Vlaanderen aan de abdij van St. Bertijn een perceel land onder Poperinge terug "dat van St. Willibrord afkomstig" heette te zijn en dat men "de schaapskooi" noemde. Ook in **Middelkerke** en **Wulpen**, in dezelfde streek

gelegen, is St. Willibrord kerkpatroon, eveneens te **Stene** bij Oostende. Bij **Wulpen** vindt men een kapelletje van de heilige, tevens een Willibrordus-putje, dat waarschijnlijk het prototype is geweest voor de talrijke legendarische duplicaten op andere plaatsen.

In **Gravelines** waar St. Willibrord in 690 landde, is hij kerkpatroon. Op het feest van de heilige werd in de parochiekerk water gewijd dat door de gelovigen mee naar huis werd genomen om er huis en hof mee te beschermen. In de streek wordt de heilige voornamelijk aangeroepen in gevallen van nerveuze ziekten. De volksdevotie blijkt treffend historische gegevens te hebben vastgehouden, namelijk de tegenstand en de vervolging, die de apostel van de koning der Friezen te verduren had gehad, en het lijfsgevaar bij het bestrijden van het heidendom. Even buiten de kust voor Gravelines bevindt zich een zandbank, die vanouds **Wilbort Sant** heette. Zij is vermoedelijk de juiste plaats van zijn landing. Te **Westkapelle** werd St. Willibrord zwaar mishandeld toen hij er een heidens beeld omver had gestoten. Die plaats lag op het eiland **Walacria**. Hier was geenszins het Nederlandse eiland Walcheren bedoeld maar een streek tussen Brugge en de kust, voor welke situering heel duidelijke teksten bestaan. In die streek ligt inderdaad een plaats Westkapelle. De bewoners van Walacria stonden in 1061 tegen Robert de Fries, de graaf van Vlaanderen op. Zij hingen de relieken van St. Willibrord aan hun vaandels en behaalden de overwinning. Het heeft geen betoog nodig dat dit niet de Nederlandse Zeeuwen waren. In een oorkonde van het jaar 722 schonk Karel Martel aan het klooster van St. Willibrord "**dat buiten de muren van Trajectum was gebouwd**" (bij zo'n tekst valt niet aan Echternach te denken!) de baten van de tol in de **burcht van Trajectum**, tevens een weide in Gravelines.

Marck (bij Calais) heeft St. Willibrord als kerkpatroon. De plaats heette vroeger: parochie van St. Willibrord en komt in oudere teksten voor als: Marck-Saint-Willibrord. **Lens** had nog in de 15e eeuw een belangrijke reliek van de heilige. **Bourbourg** voerde eertijds het patronaat van St. Willibrord, dat reeds vóór 1075 bekend is. In enkele bronnen wordt de plaats "parochie van St. Willibrord" genoemd. **Kortrijk** heeft onlangs de verrassing van de eeuw opgeleverd. Daar is in 1967 een gebeeldhouwde cyclus ontdekt met taferelen uit het leven van St. Willibrord. Geen wonder dat zijn herinnering daar zo sterk leefde. In de buurt van **Doornik** heeft St. Willibrord verschillende kerken en goederen gehad. Wanneer de bronnen een band leggen tussen hem en Thuringia of Thoringia, duiden zij het land van Doornik aan.

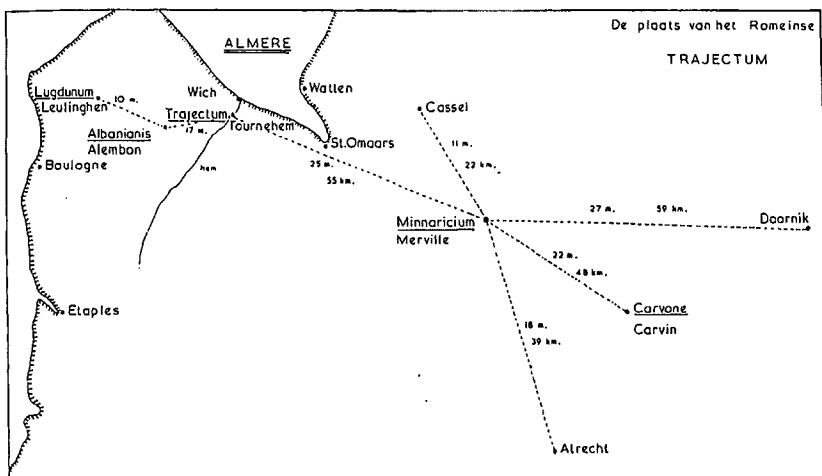
In **Sens** onderhield St. Willibrord persoonlijke relaties met bisschop Wulfram. Samen hebben zij de "Dani" van Artois en Normandië bezocht. Met het gegeven van het bezoek van de twee bisschoppen aan de "Dani" hebben de historici nooit raad geweten; zij lieten St. Willibrord naar Denemarken trekken, wat voor een

bisschop van Utrecht nog enigszins te aanvaarden was, maar voor de bisschop van Sens geheel buiten de rede lag. Situeert men het feit in de juiste streek, dan is het geheel aannemelijk. **Chelles** bij Parijs is het meest zuidelijke punt in Frankrijk, dat Sint Willibrord heeft bezocht. Daar leefde zuster **Bertilindis** in het klooster, die hem belangrijke schenkingen deed, waarvan de plaatsen in Frans-Vlaanderen liggen. In **Abbeville**, waar zijn relikven aanwezig waren, werd vóór de Franse Revolutie het feest van de heilige gevierd. Dicht bij deze stad bevindt zich **Oust-Marest**, waar St. Willibrord een eigenkerk ontving, toen hij vanwege de vervolging een tijdlang zijn bisdom **Atrecht** is het nog een voorgeschreven feest. De abdijkerk van St. Vaast te welk patronaat ook in de betreffende oorkonde staat, een bekende bedevaartplaats gebleven is. De akte van het jaar 726, waarin de plaats onder de dubbelnaam **Helisthe-Marithaime** voorkomt, blijkt er in alle details te passen. Het is derhalve niet Elst in de Betuwe geweest.

In het zuiden werd het **feest van St. Willibrord** gevierd in de bisdommen **Luik, Kamerijk, Terwaan** en **Metz** en in de abdijen van **Morbach** en **Rouaan**. In het bisdom **Atrecht** is het nog voorgeschreven feest. De abdijkerk van St. Vaast te Atrecht bezat vroeger relikven van St. Willibrord. In Nederland, het Rijnland en Engeland kwam de viering van zijn feest pas op tegen het einde van de middeleeuwen. Zijn eerste leven werd in het noorden van Frankrijk geschreven, welk feit nu volkomen logisch is naast de andere sporen van St. Willibrords aanwezigheid en werkzaamheid in Vlaanderen en tot ver in Frankrijk toe. Een codex uit de 12e eeuw van de abdij van St. Omaars bevat een leven van St. Willibrord; het staat eveneens in een 13e-eeuwse codex van de Cisterciënser-abdij van Clairmarais nabij St. Omaars. In Nederland blijkt zijn leven pas in de 14e eeuw bekend te zijn geworden. Dit alles bewijst afdoende dat zijn zetel niet te Utrecht stond, want die zogenaamde historische zekerheid had toch zeker aanleiding moeten geven tot een bijzondere verering van de **eerste bisschop**. Zó grof en ondankbaar kan men de Nederlanders niet veronderstellen, dat zij pas **zeven eeuwen!!** na het overlijden van hun **eerste heilige** begonnen te denken aan diens verering. Dit toont onweerlegbaar aan, dat de traditie van St. Willibrord zeer laat en nieuw is ingevoerd in Holland, waar zij overigens weinig voedingsbodem vond, daar in noordelijk Nederland ook na de 14e eeuw maar zeer weinig sporen van zijn verering aanwezig zijn. Alles wijst er trouwens op, dat de traditie voornamelijk geleefd heeft bij **Klerikale kamergeleerden** (een wel wat groot woord voor die tijd!), en dat zij bij het volk niet is aangeslagen. Om bij het klerikale te blijven: "Vox populi vox Dei" = de stem van het volk is de stem van God. In Noord-Brabant is zijn kultus door omstandigheden iets dieper doorgedrongen, wat evenmin een teken van waarheid is geweest.



HET ROMEINSE TRAJECTUM



Bovenstaande rekonstruktie berust op het *Itinerarium Antonini*, een lijst uit het einde van de 4e eeuw met plaatsnamen, wegen en afstanden in het Romeinse rijk. Het noemt een weg van **Lugdunum**, dat "hoofd van Germanië" heet, naar Straatsburg. Beide aanduidingen worden door Ptolemeus in het noorden van Frankrijk geplaatst (zie de volgende kaart). De weg wordt er als volgt omschreven:

"Van **Lugdunum**, waar Germanië begint, tot Straatsburg telt men 325 (Romeinse) mijlen en wel als volgt: Van **Lugdunum** naar **Albinianis** 10 mijlen (of 22.2 km). De volgende plaats **TRAJECTUM** bevindt zich op 17 mijlen (of 37.4 km). Dan volgt **Mannaricium** op 25 mijlen (of 55 km). Dan **Carvone** op 22 mijlen (of 48 km). Enz."

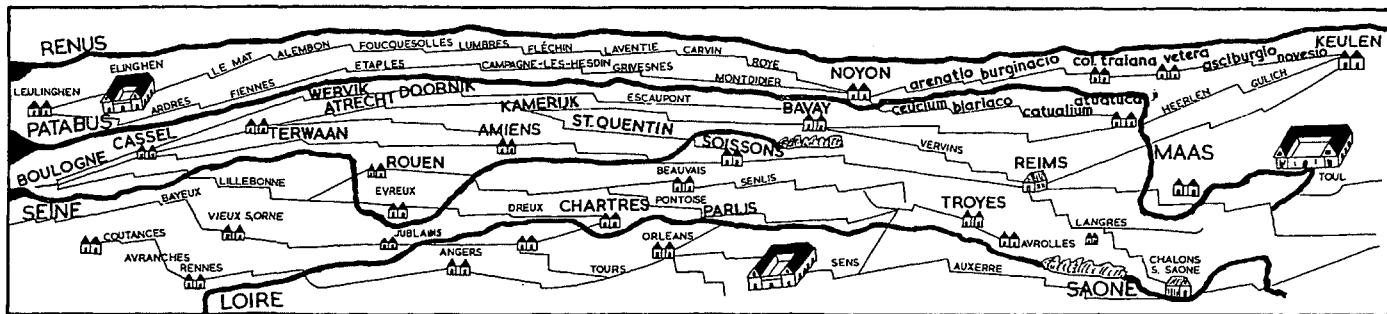
Lugdunum bevond zich in het westen van Noord-Frankrijk, zowel volgens Ptolemeus uit de 2e eeuw als volgens de Peutinger-kaart uit de 4e eeuw, welke laatstelijk valt met het *Itinerarium Antonini*, en kan als **Leulinghen** worden opgevat. **Albinianis**, op de Peutinger-kaart **Albanianis** geschreven, staat gelijk met **Alembon**. Met **Trajectum** komen we, op de juiste afstanden van weerszijden, terecht te **Tournehem-sur-la-Hem**, waar in de rivier de Hem nog de fundamenten liggen van een Romeinse dubbelsporige oversteekplaats, gevormd uit grote vierkante blokken

steen, nader aangeduid door het einde van een Romeinse weg op de ene oever en de voortzetting van deze weg op de andere oever. Restanten of sporen van een Romeinse brug zijn niet gevonden. Treffend is dat de Romeinse oversteekplaats nog bestaat, die de naam van Trajectum volledig verklaart. Door bepaalde omstandigheden van waterstaatkundige aard kreeg dit Trajectum juist in de 4e eeuw meer betekenis voor het verkeer. De weg langs Tournehem heeft vanaf de Romeinse periode tot ver in de middeleeuwen de naam van Leulène gedragen naar zijn eindpunt Lugdunum of Leulinghen. **Minnaricium** wordt door de Franse historici als **Merville** geïdentificeerd, dat op de juiste afstand van Trajectum/Tournehem ligt. Aan de andere kant ligt Merville op de juiste afstand van **Carvone**, dat zonder de minste twijfel als **Carvin** moet worden opgevat. Uit andere gegevens van het Itinerarium Antonini staat vast, dat Mannaricium door wegen met de juiste afstanden verbonden was met **Cassel**, **Doornik** en **Atrecht**, zodat ten eerste het duidelijk is dat Mannaricium te Merville lag, en ten tweede dat **Trajectum** zich op 55 km ten westen daarvan in Noord-Frankrijk bevond. Er is altijd aangenomen, dat dit Trajectum, dat overigens slechts in enkelvoud voorkomt, hetzelfde was als 't Trajectum van St. Willibrord. Geenszins merkwaardig is derhalve, dat alle gegevens over St. Willibrord, zijn missionering, zijn helpers en opvolgers, zijn goederen en kerken in een wijde kring rondom Tournehem aangewezen kunnen worden.

Blijkens betrouwbare gegevens had Trajectum al een kerk onder de koningen Chlotarius I (511 - 561) en Theodeberthus (595 - 612). St. Bonifatius spreekt over een kerk onder koning Dagobert (629 - 630). Beda zegt, dat koning Pepijn aan St. Willibrord als plaats voor zijn zetel **de beroemde burcht Wiltaburg** aanwees, de stad van de **Wilten**, die in de Gallische taal **Trajectum** werd genoemd, in het Engels **Aetteocum**. De hier geschetste voorgeschiedenis is voor Utrecht totaal onaanvaardbaar; het bestaan van de stad is niet eens ten tijde van St. Willibrord archeologisch bevestigd, nog minder twee eeuwen tevoren. De Gallo-Romaanse naam Trajectum kan in Nederland niet hebben bestaan.

Trajectum/Tournehem ging in 857 verloren; het werd in dat jaar volledig door de Noormannen verwoest. Omstreeks 877 was het weer bewoond; dan verschijnt de plaats onder de naam **Turringahem** = stad van de toren. Tussen de twee namen bestaat waarschijnlijk geen etymologisch verband. Overigens heeft naast de klassieke naam Trajectum ook een andere bestaan, wat geen uitzondering is. Alcuinus spreekt in zijn "Sermo" (preek) na het Leven van St. Willibrord, tegen het einde van de 8e eeuw geschreven, over **TURONICA VILLA**, waarmee hij kennelijk de zetelstad aanduidt. Deze vorm staat in elk geval dichter bij Turringahem. Het is niet zeker of het huidige Tournehem zich precies op de plaats van het Romeinse Trajectum bevindt; er zijn enige, zij het zwakke aanwijzingen dat dit niet het geval is. Waarschijnlijk ligt het stadje wel op de plaats van de vroeg-middeleeuwse stad, daar in het huidige centrum Merovingische graven zijn ontdekt.

PEUTINGER-KAART



Het linker bovenstuk van een blad der Peutingerkarte heeft men altijd op Nederland toegepast. Dit deel is blijkens het opschrift "Patabus" gelijk te stellen met het Eiland van de Bataven. De residentie Noviomagus van Karel de Grote lag volgens betrouwbare teksten in of bij dat Eiland. Daar deze algemeen als Nijmegen werd opgevat, leek de kaart inderdaad op Nederland te passen.

Er zijn ongeveer 30 argumenten beschikbaar om deze stelling te ontzenuwen. Voor een juiste interpretatie van de kaart zijn twee ervan voldoende. De kaart is opge maakt tegen het einde van de 4e eeuw, toen de Romeinen al anderhalve eeuw uit Nederland weg waren. Er moeten al heel sterke bewijzen ter tafel komen om aannemelijk te maken, dat een prijsgegeven landstreek dan toch nog op een Romeinse reiskaart stond. Dit is immers

plaatsen dan aan een betere of minder goede weergave van het landschap. De plaatsen van Nederland, die men met de plaatsen van de kaart gelijk heeft gesteld, behoeven niet genoemd te worden; in geen enkel geval is een aanvaardbare etymologie van de oude Romeinse namen met de latere of hedendaagse namen gegeven. Reeds op grond daarvan moet men de identifikaties afwijzen.

Volgt men de wegen in de juiste streek van Noord-Frankrijk, dan kunnen zowel in de bovenste als in de onderste weg enige plaatsen met volle zekerheid worden aangewezen, namelijk daar waar de oude naam door directe etymologische afleiding tot de nieuwe naam leidde, of waar door parallelteksten bewezen wordt, dat de plaats onder de Romeinse naam bekend is geweest. In onderstaande lijst geven wij eerst de naam van de

de betekenis van de Peutinger-kaart. De kaart is deels geografisch, deels schematisch opgezet. Voor de goede determinatie zal men méér waarde moeten hechten aan de námen der plaatsen en de afstanden tussen die

	Rom. naam
De bovenste weg	Lugdunum
	Praetorium Agrippinae
	Matilone
	Albanianis
	Nigropullo
	Lauri
	Fletione
	Levesano
	Carvone
	Castra Herculis
	Noviomagus

	Rom. naam
De onderste weg	Lugdunum
	Forum Adriani
	Flenio
	Tablis
	Caspingio
	Grinnibus
	Ad Duodecim
	Noviomagus

Alembon, Lumbres en Carvin zijn zekere identifikaties. Le Mat, Fléchin en Laventie zijn etymologisch bewijsbaar. In de onderste weg is Etaples een absoluut zeker punt, bevestigd door tal van andere teksten. Ardres, Fiennes, Campagne-les-Hesdin en Grivesnes winnen het door hun etymologie. Eén kleine en één grotere afwij-

Romeinse plaats, dan de huidige naam in Frankrijk, de gevorderde afstand tussen de eerste en de volgende plaats, en de aantekening of de werkelijke afstand al dan niet juist is.

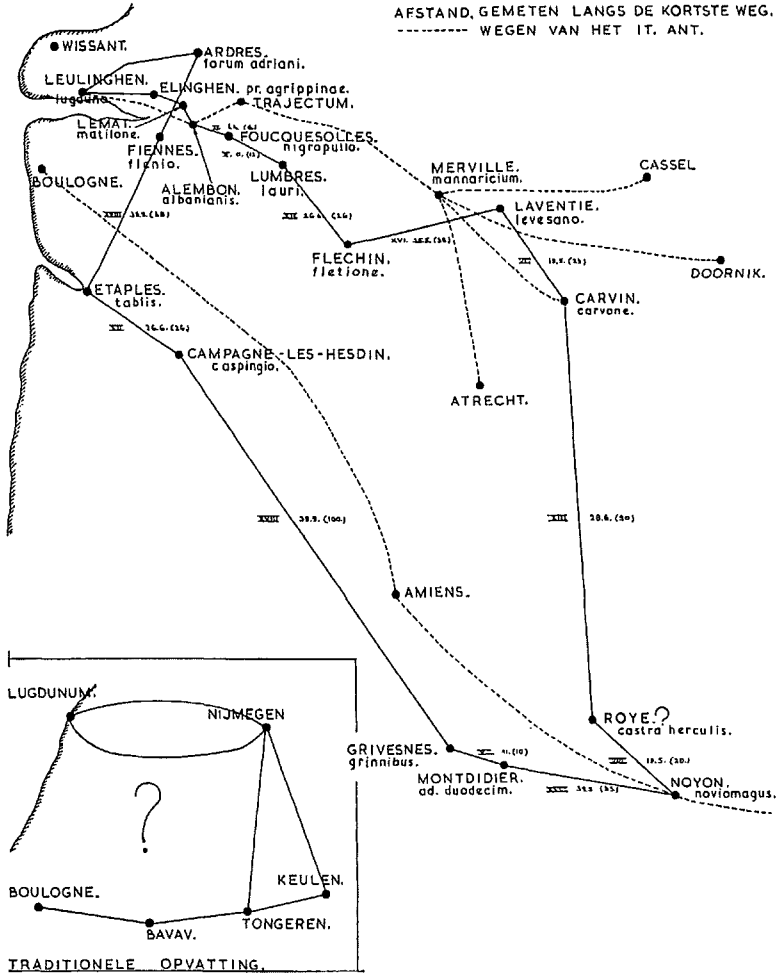
plaats	afstand in km.	juist
Leulinghen	4.4	ja
Elinghen	6.6	ja
Le Mat	11	ja
Alembon	4.4	ja
Foucquesolles	11	ja
Lumbres (vroeger Laurentia)	26	ja
Fléchin	35.5	ja
Laventie	19.5	ja
Carvin (elders bevestigd)	28.6	neen
Roye	19.5	ja
Noyon		

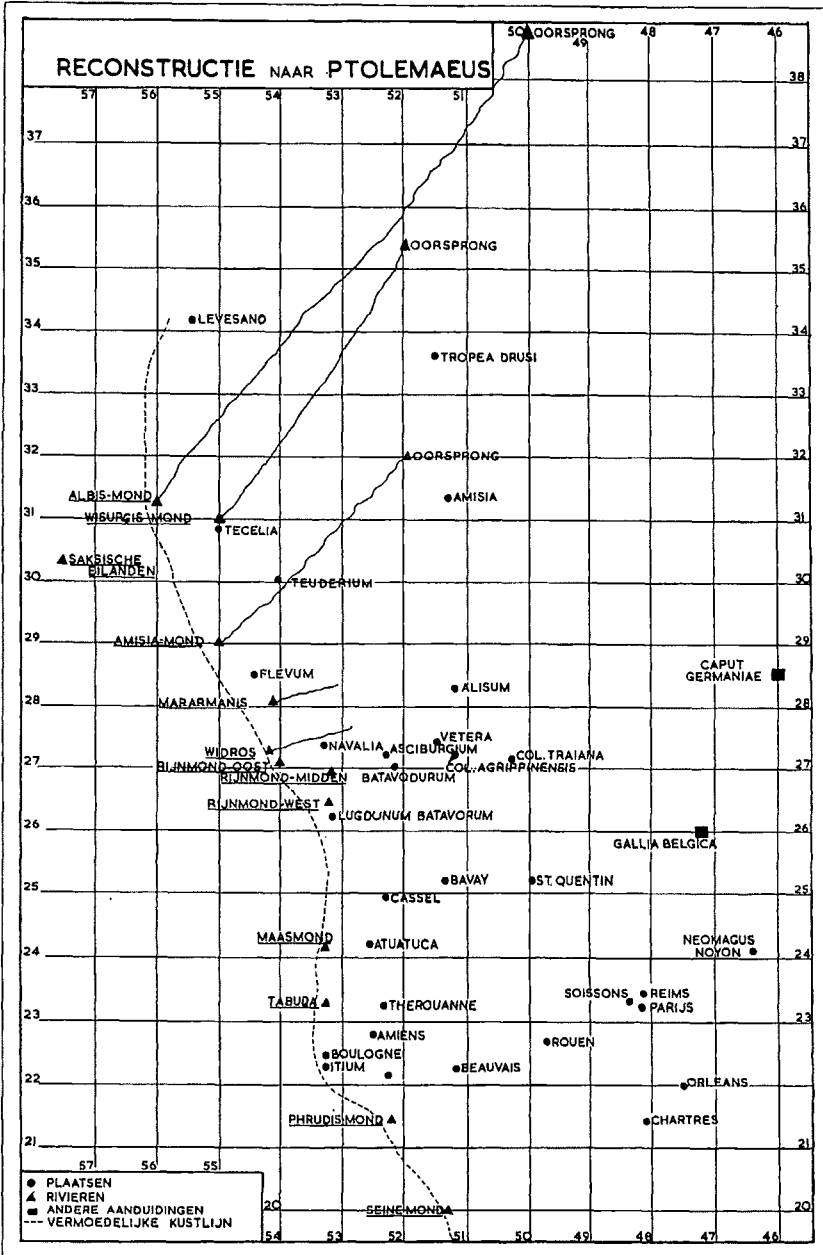
plaats	afstand in km.	juist
Leulinghen	(niet genoemd)	
Ardres	26	ja
Fiennes	39.9	ja
Etaples	26.6	ja
Campage-les-Hesdin	39.9	neen
Grivesnes	11	ja
Montdidier	39.5	ja
Noyon		

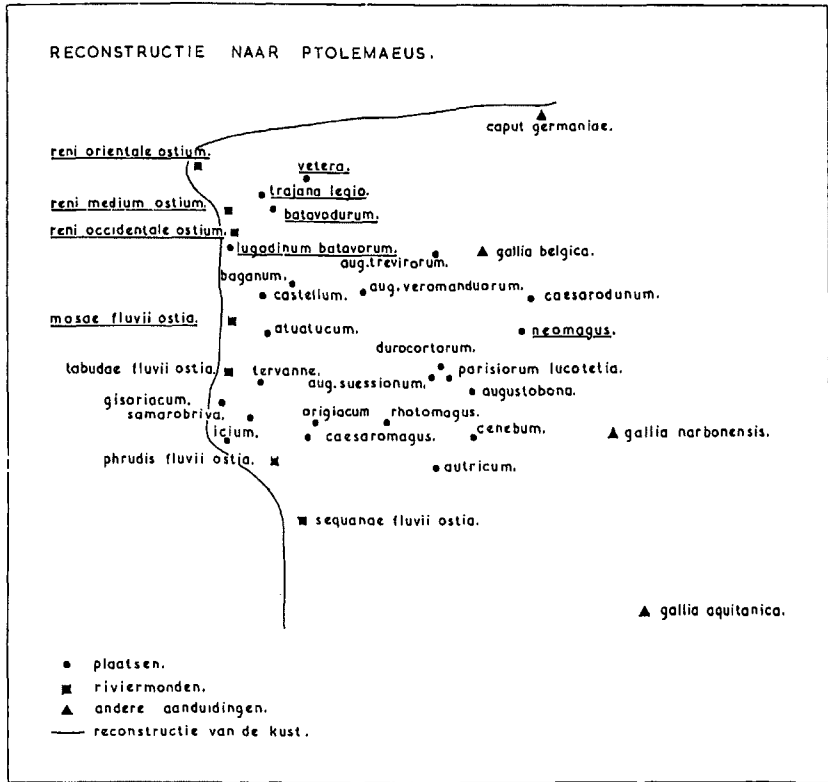
king tussen de opgegeven en de werkelijke afstanden leveren geen bezwaar op, daar de kaart soortgelijke afwijkingen vertoont bij overigens bekende plaatsen en zekere determinaties. Bij het kopiëren van teksten zijn getallen altijd de zwakste punten.

RECONSTRUCTIE DER TWEE WEGEN IN DE PATAVIA.

ROMEINSE CIJFERS: AFSTANDEN v.d.P.K.
 ARABISCHE CIJFERS: BEREKEND IN K.M.
 " " " " TUSSEN HAAKJES: WERKELIJKE
 AFSTAND, GEMETEN LANGS DE KORTSTE WEG.
 ----- WEGEN VAN HET IT. ANT.







DE GEGEVENS VAN PTOLEMEUS

Op de kaart van blz. 19 zijn de gegevens van Ptolemeus nauwkeurig op schaal uitgetekend; hierboven zijn zij uitgezet in de vorm van een geografische kaart met rekonstruktie van de kust. Deze schrijver heeft lijsten opgesteld van steden, rivieren; landschappen en andere aanduidingen, met daarachter vier getallen, die de breedtegraad en de minuut en de lengtegraad met de minuut bevatten. Vanzelfsprekend komen zijn getallen, die uitgaan van de meridiaan van Alexandrië niet overeen met onze graadmetingen. Ofschoon in de onderlinge verhoudingen afwijkingen te signaleren zijn, komt als algemeen beeld naar voren, dat Ptolemeus alle zogenaamd Nederlandse plaatsen uit de Romeinse tijd in het noorden van Frankrijk situeert. Dat zijn: **Flevum**, **Batavodurum**, **Lugdunum Batavorum**. Speciale aandacht moet worden gevraagd voor **Noviomagus**, dat hij als **Neomagus** op de juiste plek van Noyon plaatst, en voor de drie **Monden van de Renus**, die hij even onweerlegbaar in het westen van Noord-Frankrijk situeert.

Prof. Dr. B.H. Stolte heeft terecht opgemerkt, dat ik de lengte- en breedtegraden van Ptolemeus onderling verwisseld heb, wat hij uiteraard lanceerde als een dodelijk argument en waarvoor hij klaarblijkelijk een open doekje van het publiek verwachtte, zó triomfantelijk werd het eruit gegoid. Het is duidelijk dat Ptolemeus, evenals veel andere klassieke schrijvers, de **west-oriëntatie** hanteerde. Wat in feite ons **westen is**, noemt hij **noord**. Men behoeft van deze west-oriëntatie niet op te kijken, daar de meeste schrijvers vanaf de klassieken tot ver ná de middeleeuwen de west-oriëntatie hebben aangehouden. Een markant Nederlands voorbeeld vormen de Ooster- en de Westerschelde, die in werkelijkheid Noord- en Zuiderschelde hadden moeten heten. Bij Ptolemeus was dit al heel gemakkelijk te zien bij zijn **Rijnmond-oost** en zijn **Rijnmond-west**, die door iedereen, zelfs door Stolte, als **noord** en **zuid** worden opgevat, al heeft men zich grondig vergist in de juiste plaats van deze "Monden van de Renus". Het is nog duidelijker te zien bij de Franse steden, bijvoorbeeld **Parijs** en **Boulogne**, die in mijn rekonstruktie juist ten opzichte van elkander zijn komen te liggen. Het is derhalve zonneklaar, dat men de kaart van Ptolemeus een **kwartslag moet draaien** om een voorstelling te krijgen overeenkomstig onze heden ten dage gebruikelijke noord-oriëntatie. Stolte heeft voor de zoveelste keer zijn eigen ruiten ingegoid.

Ergerlijk is dat hij mij een kapitale fout aanwrijft die hij zelf begaat. Hij levert daarmee het onweerlegbaar bewijs -waarvoor ik hem zeer dankbaar ben - dat de klassici de west-oriëntatie bij de oude schrijvers nooit hebben opgemerkt, wat gevoegd bij de even fundamentele misvatting over de "Monden van de Renus" zulke zware fouten zijn, dat zij rustig opnieuw kunnen beginnen met het bestuderen en interpreteren van de klassieke teksten. Stolte heeft het meest van alle opponenten mijn onderzoek gefrustreerd onder het mom van wetenschappelijke bezorgdheid maar naar waarheid uit persoonlijke geraaktheid om zijn proefschrift over de Geograaf van Ravenna, dat de oude foutieve opvattingen volgt en derhalve fundamenteel ernaast is. Hij blijve op zijn eigen vakgebied, waar een even grote massa misvattingen op te ruimen is als bij de historische mythen van Nederland, en houde zich ver van historie en naamkunde, waar hij de ene na de andere enormiteit verkondigt, zoals de bloedige onzin, dat de vorm **Numaga** persé Nijmegen aanduidt, omdat deze **Germaanse naam onmogelijk in het Romaanse taalgebied kan liggen!** Terwijl ik voor mijn interpretatie van de Peutinger-kaart de hoogste lof krijg van Franse deskundigen, roept hij uit: "**Hij heeft maar wat plaatsen genomen, die toevallig met dezelfde letter beginnen**"! In de Nederlandse determinaties van de kaart is "toevallig" geen enkele letter gelijk. Die laten zich het beste typeren door de tot lachen uitnodigende nevenschikking **Nigropullo - Zwammerdam**, waarbij nauwelijks op de twee dubbele bodems gewezen behoeft te worden.

HET EILAND VAN DE BATAVEN

Einhard, kanselier en sekretaris van Karel de Grote, heeft geschreven dat diens grote residentie Noviomagus bij het Eiland van de Bataven lag. Dit heeft men altijd als de Betuwe opgevat. Nou ja, altijd is niet waar! De bewijzen liggen voorhanden, dat het pas voor het eerst in de 17e eeuw is gebeurd, namelijk na de eerste uitgave van de Peutinger-kaart in 1598 door Moretus te Antwerpen. Op deze kaart staat de "Patavia" afzonderlijk vermeld met daarnaast Noviomagus, wat een onbetwifelbare bevestiging leek, dat dit stukje van de kaart op Nederland betrekking had. Dat dit onjuist was, wordt hier met twee (van de ongeveer 10) bewijzen aangetoond. Orosius, een schrijver uit de 5e eeuw, zegt:

"Brittannia, een eiland in de Oceaan, strekt zich in de lengte naar het noorden uit. Ten zuiden ligt het tegen Gallië. Op de kust, aan de overkant van de zee en het dichtst bij Gallië gelegen, bevindt zich de stad Rutupi Portus (**Richborough**), vanwaar men de Menapiërs en de Bataven ziet, niet ver van de Morini, die in het zuiden wonen".

Moet het nog gezegd worden, dat deze tekst in de gehele Nederlandse literatuur systematisch is verdonkeremaand?

De naam Betuwe is niet van Bataven afgeleid, ofschoon men dit zonder vorm van proces of onderzoek heeft aangenomen. De namen Veluwe en Betuwe komen gelijktijdig op in het begin van de 11e eeuw. Veluwe betekent: slechte aarde. Betuwe: goede aarde. Het is duidelijk dat de twee namen een pendant vormen, als het ware het dubbelportret van een echtpaar. Het is taalkundige waanzin de éne naam in de eerste twee eeuwen van de Romeinse periode te plaatsen in een streek, die daarna voor zes eeuwen in het water verloren ging, en te veronderstellen dat hij op het waterland is blijven liggen, terwijl de andere duidelijk uit de 11e eeuw is. Bataven betekent: goede mannen. Het toeval van enige klankovereenkomst heeft de historici parten gespeeld, vooral omdat het in Nederland zo prachtig uitkwam. Niemand heeft ooit ingezien, dat er 11 eeuwen liggen tussen het zogenaamde verdwijnen van de naam in Nederland en de opkomst van de nieuwe naam Betuwe. Waren de mythen niet ontstaan, dan had men de Betuwe nooit in verband gebracht met de Bataven, net zo min als dat in Frankrijk is gebeurd waar men, maar hier ten onrechte, in de naam van **Béthune** de rechte afleiding van Batua over het hoofd heeft gezien. Deze stad bevindt zich precies in het middelpunt van de streek, waar volgens Orosius de Bataven naast de Menapiërs met hun hoofdstad Cassel en de Morini met hun overbekende steden Boulogne en Terwaan woonden. De juiste situering van het Eiland van de Bataven wordt volkomen bevestigd door de Peutinger-kaart en door Ptolemeus.

EPTERNACUM IS EPERLECQUES

Het klooster van St. Willibrord wordt in de oudste teksten **Aefternacum**, of **Epternacum** genoemd. Hij heeft het gesticht, overigens al vóór zijn bisschopswijding, kort nadat hij in 690 met 11 monniken in Tournehem neerstreek. Hij heeft gelijktijdig de functie van abt van dit klooster en het ambt van bisschop bekleed, beide vanaf de stichting van de missie tot aan zijn dood toe in 739. In de bronnen staan enkele aanwijzingen, dat het klooster zich vlakbij de bisschopszetel bevond, wat al voor de hand ligt, en zelfs een afdoende tekst in een akte van 722, die letterlijk zegt dat het klooster "**buiten de muren van Trajectum**" lag, wat men geheel redelijk vertalen mag met "vlak bij Trajectum", derhalve Tournehem. Dit gegeven is in Nederland nooit verklaard; voor Echternach klopte het helemaal niet, zodat men maar de konklusie trok, dat de abt **twee kloosters** had, een nieuwe, ditmaal kerkrechtelijke absurditeit. Volgens Alcuinus is St. Willibrord in zijn klooster begraven. Van St. Willehad (722 - 787), die in en bij het bisdom van St. Willibrord gearbeitet heeft, wordt verhaald dat hij zich naar Rome begaf om aan de vervolgingen te ontkomen. Vandaar keerde hij, door paus Adrianus getroost, "**naar Gallië terug bij het graf van St. Willibrord**". In tal van kerken in het noorden van Frankrijk treft men nog heden ten dage beelden aan van St. Willehad, merkwaardige bevestiging dat ook diens memorie er nog lang heeft geleefd. Enige tijd na St. Willibrord werd Beornrad, **bisschop van Sens**, abt van het klooster, welk feit voor Echternach niet te aanvaarden is omdat de abt tegelijkertijd bisschop is gebleven. Deze gegevens tonen aan, dat men het klooster van St. Willibrord in dezelfde streek moet plaatsen als zijn bisschopszetel.

In de gangbare opvattingen is het immers de grootste absurditeit geweest, dat de bisschopszetel te Utrecht en de abdij te Echternach stond zodat, om het dan maar wat oneerbiedig maar wel volkomen juist te zeggen, **St. Willibrord met één been te Utrecht stond, met het andere te Echternach**. Dit zou voor die tijd zo'n merkwaardige nieuwigheid zijn geweest, dat het minstens als een opmerkelijk iets zou zijn verhaald. Maakte de historie van hem de eerste "vliegende apostel", die tal van streken in West-Europa zou hebben bezocht en gekerstend, dan geeft zijn Leven integendeel getuigenis van een grote honkvastheid, die af en toe verbroken werd door het ingrijpen van de Friezenkoning Radboud. Gedurende de perioden van de belemmering van de missie, wat voor de bisschop enkele malen op een verbanning uitdraaide, trok St. Willibrord zich niet terug naar zijn abdij van Echternach (dat kon overigens niet, omdat die nog niet bestond!), wat toch voor de hand had gelegen, maar kreeg hij de steun van Karel Martel en bisschop St. Wulfram van Sens en te **Oust-Marest**, het befaamde Helisthe-Marithaime, in Artois een eigenkerk. Hij zal als heilige monnik eveneens veel waarde hebben gehecht aan de **stabilliteit**, die St. Benedictus zijn kloosterlingen als een van de voornaamste deugden had voorge-

houden: het volhouden van de verbondenheid met het eenmaal gekozen klooster en dit niet te verlaten dan om zeer gewichtige redenen.

Epternacum was **Eperlecques**, op 7 km van Tournehem gelegen. Tussen de twee namen heeft zich alleen een fonetische evolutie voorgedaan. Men mag zich zelfs afvragen of Epternacum wel de juiste en oorspronkelijke vorm is geweest, of misschien een kleine fonetische verandering in omgekeerde richting, toen in Duitsland de vorm Echternach was ontstaan. De vorm **Eperlacum**, **Epterlacum** of **Aefterlacum** (lacus = meer) zou voortreffelijk passen op de oever van het Almere. Straks zullen wij zien, dat Echternach helemaal niet van Epternacum is afgeleid. In deze rekonstruktie komt men tot een zinnige voorstelling: de bisschop had de abdij in zijn nabijheid, terwijl hij het klooster vrij kon houden van de beslommeringen van het bisdom. Deze situering wordt door twee gegevens versterkt. Tussen Tournehem en Éperlecques bestaat nog een landweg, die de beide plaatsen bijna loodrecht verbindt. Op het grondgebied van Tournehem bestaat hij nog; aan de overzijde van de route nationale N 43 is hij moeilijker te volgen, beter gezegd verloren gegaan in een buurtweg, die vermoedelijk toch het oude tracé volgt. Op het kadaster staat deze weg nog aangegeven als de "**Voyette des Moines**", het weggetje van de monniken. Dit vormt uiteraard geen bewijs, wel een merkwaardige aanwijzing. Sterker is het volgende. In het toen in zwang zijnde missionerings-systeem was het geheel normaal, eigenlijk een opgelegde zaak, de missieposten te stichten bij een natuurlijke of kunstmatige overgang van de rivieren. Dit ligt voor de hand omdat het missiewerk te voet, hoogstens te paard werd gedaan, en de missionarissen toch altijd naar zo'n punt toe moesten om een ander gebied te bereiken. Het was veel eenvoudiger daar dan ook een vaste post in te richten. Trajectum - Tournehem lag aan een doorwaadbare plaats in de Hem, vanwaar men het westen bereikte. Éperlecques ligt op de plek, waar de zeebaai van het Almere het smalst was, niet doorwaadbaar maar wel de kortste oversteek naar Frans-Vlaanderen en Vlaanderen. Deze situatie is logisch; de combinatie Echternach/Utrecht is uit oogpunt van uitoefening van de zending een lachertje.

Dan rijst vanzelf de vraag: Wat is Echternach dan wèl geweest? Heel simpel: het klooster van St. Willibrord, dat op een gegeven ogenblik naar Echternach is verplaatst. In dezelfde streek zijn **drie** andere merkwaardige gevallen aan te wijzen. De abdij van **Werdina** of **Weretha**, door St. Ludger gesticht, die nabij Sangatte vlak op de kust lag en daarom ook als een der eersten voor de Noormannen moest vluchten, kwam daarna onder dezelfde naam in **Werden** (Dl.) terecht, wat door de historici niet is opgemerkt. De abdij van **Corbie** in Picardië werd onder dezelfde naam in Duitsland hersticht, waar de naam verduitsst werd tot **Corvey**. Dit is duidelijker door de bronnen gezegd en werd derhalve door de historici algemeen aangenomen, temeer omdat de Franse abdij te Corbie na de terugkeer van de rust weer hersteld werd zodat het bestaan van dit tweelingklooster manifest was. Men

mag gerust van tweeling spreken, omdat lang sterke banden zijn blijven bestaan tussen de twee kloosters, en hun kerken waarschijnlijk zelfs dezelfde architecten hebben gehad. Voor de abdij van Suestra, het tweede klooster van St. Willibrord, geldt hetzelfde. Het is in Souastre gesticht, in Susteren (Ned.Limb.) onder dezelfde naam Suestra voortgezet, die later Susteren werd. Dit verschijnsel was en is geheel normaal in de Kerk. Zelfs in onze dagen zijn kloosters en stichtingen aan te wijzen, die door omstandigheden verplaatst moesten worden en dan de oorspronkelijke naam meegenomen hebben. Een voor de hand liggend voorbeeld is de **St. Paulus-abdij van Wisques** bij Sint-Omaars, die in 1901 naar Nederland moest uitwijken, in Oosterhout (N.B.) onder haar eigen naam werd voortgezet en uiteindelijk in 1918 weer te Wisques werd hersteld, vanzelfsprekend onder de titel van St. Paulus. Het tijdelijke klooster van Oosterhout had inmiddels ook Nederlandse monniken, zodat dit in stand bleef, wat leidde tot de stichting van de nieuwe **St. Paulus-abdij van Oosterhout**. Het is een tot in alle details uitgewerkte herhaling van de doublure Corbie/Corvey, want ook in Oosterhout en Wisques zijn de kloosters door dezelfde architect gebouwd, Dom Bellot, monnik van beide kloosters.

"BERG AAN DE RURA"

Bij de verwoesting van Tournehem door de Noormannen in 857 en de vernieling van de kerk had bisschop Hunger slechts met moeite kunnen ontkomen. Hij vluchtte naar de abdij van Prüm, waar koning Lotharius II vertoefde. Op 2 januari 858 schonk de koning hem het klooster "**Berg, in de pagus van de Maas, aan de rivier de RURA gelegen, toegewijd aan St. Petrus**". Men heeft dit met Nederlandse ogen altijd opgevat als St. Odiliënberg in Limburg ten zuiden van Roermond, ofschoon het wel vreemd was dat bisschop Hunger een vluchtoord gekregen zou hebben op korte afstand van Susteren, waar St. Willibrord al een abdij had, althans volgens Bartjes. Het bezit van de abdij van St. Odiliënberg scheen overigens door enige latere oorkonden van Utrecht bevestigd te worden. Onder de drie oorkonden over dit zogenaamd bezit van Utrecht zitten **twee vervalsingen** en één, die op een geheel andere zaak dan het klooster slaat, zodat het overbodig is het evidente feit te bewijzen, dat Utrecht de abdij van St. Odiliënberg nooit in bezit heeft gehad wat, als het waar was geweest, wel helder uit de dokumentatie van Utrecht te voorschijn was gekomen, die in de 9e eeuw rijker begint te vloeien.

De oplossing van "**Berg aan de Rura**" ligt anders. Bisschop Hunger met zijn klerus en monniken (er zijn aanwijzingen dat toen al seculieren onder de missionarissen waren) vluchtten in november of december 857 van Éperlecques naar Prüm. Zij kregen daar het klooster van "**Berg aan de SURA**" aangewezen. Langs Echternach stroomt de **Sauer**, welke naam als Sura in de bronnen van Echternach

voorkomt. Het klooster werd vanzelfsprekend Epternacum genoemd, wat later verduist is tot Echternach. De akte bestaat alleen in afschrift in het cartularium (oorkondenverzameling) van Egmond. Het kan voor zeker gehouden worden, dat "Sura" in de tekst heeft gestaan; de rest van de passage bleef even toepasselijk, zodat men geen interpolatie behoeft te veronderstellen, doch een simpele verlezing of verschrijving van één letter. Dat lettertje heeft heel wat op zijn geweten! De kopiïst van Egmond uit de 12e eeuw kon niet verder kijken dan Limburg en maakte er natuurlijk **RURA** van. De abdijkerk van Echternach heeft altijd het patronaat gehad van St. Petrus en St. Paulus. Al noemt de akte van 858 alleen de eerste, toch is het dubbele patronaat van de twee heiligen onafscheidelijk, zodat blijkt dat het nieuwe klooster dit patronaat heeft gehandhaafd. De kerk van St. Odiliënberg was aan de HH. Wiro, Plechelmus en Otger toegewijd welk patronaat al uit de 8e eeuw bekend is, een bewijs temeer dat deze niet in de akte kan zijn bedoeld. De naam Berg is later vervallen. Echternach was een import-naam, die voor het klooster en de plaats ging gelden. Hieruit volgen zes **belangrijke konklusies**:

1. Echternach is een **verplaatst klooster**, dat met recht de traditie mocht voeren van door St. Willibrord te zijn gesticht, evenals Werden naar de volle waarheid beweerde door St. Ludger te zijn gesticht.
2. St. Willibrord is **persoonlijk nooit** in Echternach geweest.
3. **Zijn corpus aldaar is vals**, daar hij er niet begraven kan zijn en de relieken in de tijd van de Noormannen niet zijn meegenomen, vooral omdat Echternach in 1031 beweerde, dat men toen **voor het eerst sinds de begrafenis** het corpus ontdekte.
4. Bij de vlucht van het klooster verloor dit al zijn **goederen** en die van het bisdom. Na enkele jaren is bisschop Hunger naar zijn missie teruggekeerd en doet zich één zeldzaam geval voor dat hij of het klooster een goed terugkreeg, bij welke akte overigens enkele vraagtekens gezet kunnen worden.
5. Echternach had met enig recht de goederen mogen claimen in **Noord-Frankrijk en Vlaanderen**. Aanvankelijk is dat niet overwogen. Toen tegen het einde van de 12e eeuw (**vier eeuwen na de vlucht!**) de hebzuchtige Theoderich van Echternach daaraan begon, had niemand meer enige notie van de juiste plaats dier goederen, kerken en plaatsen, en kon men uitsluitend in noordelijke richting denken, daar St. Willebrord al werd opgevat als bisschop van de Nederlandse Friezen, omdat men de echte Friezen niet meer in het vizier had, vanzelfsprekend omdat de oude klassieke stamnaam daar verdwenen was, zoals in Duitsland en Frankrijk op dat tijdstip reeds lang **alle stannamen** verdwenen waren. Nederland vormt weer de uitzondering, waar klakkeloos werd aangenomen, dat tussen de **Frisones** en de **Friezen**, en tussen de **Batua** en de **Betuwe** een historische en taalkundige lijn is blijven hangen, en dat terwijl **het land niet is blijven bestaan**. Toen begon een immense spraakverwarring, die vooral in Noord-Brabant tot zoveel onjuiste voorstellingen leidde.
6. In sommige, zelfs zeer oude akten van Echternach (alle enkel in afschrift

bewaard) van vóór 858 staat de bewering, dat de abdij door St. Willibrord was gesticht. Dit is juist, met het voorbehoud dat het **niet ter plaatse** is geweest. Dat voorbehoud was evenwel niet bedoeld, zodat die passages duidelijke toevoegingen zijn. Totaal onjuist zijn de teksten, die meedelen dat schenkingen in de omgeving van Echternach en Trier **aan St. Willibrord persoonlijk** zijn gedaan. Deze akten kunnen van het klooster Berg zijn geweest, welke goederen terecht op Echternach zijn overgegaan, maar waarin de naam van St. Willibrord niet had mogen zijn toegevoegd. Toen Theoderich, de grote vervalser van Echternach, in de 12e eeuw de afschriften liet vervaardigen, had hij natuurlijk geen oog voor deze kleine, maar zeer belangrijke details, omdat de persoonlijke tegenwoordigheid van St. Willibrord in Echternach bij hem zó voorop stond, dat hij het liet toevoegen waar hij het miste.

SOUASTRE EN SUSTEREN

Plectrudis, de echtgenote van Pepijn van Herstal, had te **Suestra** een klein klooster gesticht op een voormalig eigendom van haar neven Alberik en Hederik. Alberik was de vader van St. Gregorius van Tournehem, bisschop van ca. 754 - ca. 775. Dit klooster bestemde Plectrudis tot rust- en pleisterplaats voor de rondtrekkende missionarissen. In het jaar 714 schonken Pepijn en Plectrudis dit klooster met een landgoed aan St. Willibrord op de voorwaarden, dat het klooster van Suestra zou voortgaan met gastvrijheid te verlenen aan de priesters, de monniken zich na de dood van St. Willibrord een eigen abt konden kiezen, en dat het klooster onder de voogdij van Pepijn en zijn opvolgers zou blijven. De juiste plaats is **SOUASTRE**, ca. 15 km ten zuid-westen van Atrecht gelegen, waar een Merovingische begraafplaats is ontdekt. De naamkundige identiteit, die evident is, wordt straks geïllustreerd door het feit dat in deze streek veel goederen van St. Willibrord of diens abdij zijn aan te wijzen, vooral de zogenaamde Noord-Brabantse.

Met Souastre en Susteren, beide als **Suestra** bekend, stoten wij op een van de merkwaardigste doublures uit de historische mythen. Het klooster van Susteren heeft met de naam de gehele traditie toebedeeld gekregen van het eerste klooster. Het lag zo mooi, ongeveer in het midden tussen Utrecht en Echternach, dat dit niet kon uitblijven. Hier immers had St. Willibrord een pied-à-terre op zijn reizen tussen Utrecht en Echternach, en hier was de voorwaarde ook recht in de roos, dat dit klooster als rust- en pleisterplaats diende voor de rondtrekkende missionarissen. De abdij van Susteren is in het jaar 891 door keizer Arnulf geschonken aan Seginand, abt van Prüm; deze gaf haar kort daarna aan zijn abdij. In het jaar 948 bevestigde keizer Otto dit bezit van Prüm. Uit de eerste oorkonde blijkt met zekerheid, dat Susteren toen een **vrouwenklooster** was, welk detail van belang is voor het eerste

Suestra. Toen bisschop Hunger in 857 een wijkplaats zocht, kwam hij in Echternach terecht. De abdij van Suestra vestigde zich te Susteren. Nergens staat geschreven, dat de twee kloosters op hetzelfde tijdstip vluchtten; gezien de verschillende richtingen is dit zelfs niet waarschijnlijk. De nieuwe vestiging kreeg vanzelfsprekend de naam van het voormalige missiehuis. Toen Susteren door de priesters van Tournehem of de Benedictijnen verlaten was (de missie in Frans Vlaanderen is immers kort nadien weer voortgezet), lag het enigszins voor de hand dat de abdij van Prüm het klooster kreeg, dat zij wellicht gefinancierd had, zoals zij ook bemiddeld had bij de vestiging van de anderen te Echternach.

Men kan echter ook met recht de vraag stellen, of het klooster van Souastre reeds vanaf de oorsprong een vrouwenklooster is geweest. Met recht, omdat de akte van 714 mede ondertekend werd door vijf abten en een abdis **Blandumen**, die toch zeker niet bij het opstellen van een akte zou zijn gevraagd voor een zaak waar zij alleen voor de eer optrad. Enkele historici hebben al eerder gedacht in de richting van een **dubbelklooster**, waarop ook andere gegevens wijzen. Zeer goed mogelijk is, dat Souastre een vrouwenklooster is geweest, wiens taak het onder andere was de "fratres peregrini", zoals in de akte staat, de vreemde paters (nl. Engelsen en Ieren) een onderkomen en verzorging te verschaffen. De monniken, die uit de aard van hun rondtrekkende zending geen vaste, permanente en dagelijkse kloostergemeenschap konden vormen, moesten St. Willibrord als hun abt of overste beschouwen. Na diens dood zouden zij een eigen abt mogen kiezen, wat nog niet wil zeggen dat Souastre dan als mannenklooster werd voortgezet, maar even goed kan betekenen dat zij dan een klooster mochten of moesten kiezen, waartoe zij wilden behoren. In het geval van "moesten": zeer redelijk is de veronderstelling, dat dit een eis is geweest van St. Willibrord, die het klooster aanvaardde als steunpunt voor de missie, maar toch niet wilde hebben dat het na zijn dood tot nadeel van zijn eerste abdij en zo dicht daarbij tot een tweede abdij zou uitgroeien.

Tussen Utrecht en Susteren is geen enkele relatie aan te wijzen, evenmin als tussen Susteren en Echternach. In de gangbare opvattingen is het feit onverklaarbaar, dat de abdij in 891 aan Prüm werd gegeven en het bisdom Utrecht of de abdij van Echternach op een vreemde manier werden gepasseerd. Uit de akte blijkt, dat de abdij van Susteren al rijk was door het bezit van verschillende kerken, hoeven en landbouwgronden. In 916 werd het bezit van Prüm door de keizer bevestigd, nadat enige Lotharingse edelen zich van Susteren meester hadden gemaakt. Bij deze gelegenheid lieten Utrecht en Echternach evenmin iets van zich horen, wat zij zeker zouden hebben gedaan als een en ander van de latere historische opvattingen op waarheid had berust.

St. Gregorius en St. Alberik, bisschoppen van Tournehem, zijn in Susteren begraven, natuurlijk **herbegraven** toen het klooster voor de Noormannen uit

Frankrijk moest vluchten en de relieken van de heiligen meenam. Het bekende Evangeliarium van Susteren heeft een miniatuur, waarop twee bisschoppen en een vrouwenfiguur zijn afgebeeld. Voorheen meende men hierin Ste. Amelberga, St. Willibrord en St. Wiro te moeten zien. Coens heeft evenwel aangetoond dat de beide bisschoppen St. Gregorius en St. Alberik zijn. De abdis, in het midden zonder aureool afgebeeld, is de schenkster van het Evangeliarium. Even dwingend heeft deze schrijver aangetoond dat dit Imago is, dochter van de graaf van Loon. Zij was gehuwd met Willem, de kasteelheer van Sint-Omaars. Na de dood van haar man trok zij zich terug in de abdij van Susteren, waar zij in 1174 tot abdis werd gekozen. Het Evangeliarium, dat zij aan de abdij schonk, is niet voor Susteren gemaakt maar behoorde toe aan het huis van Loon of aan de familie van Willem van Sint-Omaars. Deze feiten zijn slechts voor één uitleg vatbaar: dat men in de 12e eeuw in de omgeving van Sint-Omaars nog terdege wist welke banden er bestonden tussen de eigen streek en het klooster van Susteren, waar de relieken van twee heilige bisschoppen van Tournehem.

OORLOGSVERKLARING VAN DE NAAMKUNDIGEN

Enige naamkundigen hebben aangekondigd dat zij mij zullen "aanpakken". Onder hen is een Vlaming, wat wel van grove ondankbaarheid getuigt tegenover mijn streven om Vlaanderen en Frans-Vlaanderen hun historisch eigendom terug te geven. Er is geen reden meer om hoog van de toren te blazen of zich op te winden, daar de historische verplaatsingen niet zijn tegen te spreken. De tradities stonden al lang te wankelen, al werd nog zo halstarrig verzekerd dat niets aan de hand was. Verbazingwekkend is immers, dat ik op verschillende punten werd aangevallen, maar dat niemand St. Willibrord ter sprake heeft durven brengen, wat aan het eenvoudige feit te wijten is dat reeds lang in brede kring getwijfeld wordt aan zijn situering te Utrecht. De leken op historisch gebied hadden al intuïtief gevoeld dat er iets mis moest zijn met diens opdeling tussen Utrecht en Echternach. Verschillende serieuze historici, die dezelfde en zelfs beter gefundeerde twijfels hadden, lieten het wel uit hun lijf daar uiting aan te geven toen zij gezien hadden hoe enige kritische schrijvers werden uitgerangeerd, sommige hun hele leven achtervolgd en gekoeie-neerd met een onrechtvaardige behandeling door lieden, die in wetenschappelijk opzicht niet eens in hun schaduw kunnen staan. Andere gegronde twijfels kregen evenmin een kans; zij werden als asperges gesneden met dat zij het kopje opstaken. Zij hadden de finale stoot van Dorestadum nodig, al is wel te voorzien, wat helemaal geen punt is doch integendeel zeer redelijk, dat nog enig overleg nodig zal zijn tussen

de **internationale grensrechters** alvorens het eindsignaal zal klinken. Het is namelijk geen puur Nederlandse kwestie. Nederland wordt beschuldigd van diefstal. Het heeft vanzelfsprekend het recht om zich te verdedigen, maar ook de plicht om zich eerlijk en bescheiden op te stellen.

Uit dat gezichtspunt zijn de persoonlijke geraaktheden allerminst te aanvaarden, die in Nederland vanaf het eerste moment deze ernstige zaak hebben verpest. Zouden de taalkundigen daar nog een schepje op willen doen en de sfeer van wetenschappelijke beheerstheid vertroebelen door reacties vanuit een gepretendeerde doch niet-bestaande "onfeilbaarheid", dan vlooi ik een befaamd woordenboek uit en leg ik de volledige en indrukwekkende lijst van misgrepen voor. Historie en naamkunde zijn onafscheidelijk, omdat de historie geen in de lucht hangende bespiegeling is maar een geografische ondergrond heeft in de landen, streken en plaatsen waar de feiten zich hebben afgespeeld. De historische misvattingen zijn bovendien ontstaan toen naamkunde nog totaal onbekend was; men mag gerust zeggen: juist omdat deze wetenschap er nog niet was. Later heeft deze over het hoofd gezien, dat er redenen waren om de oude toepassingen, interpretaties en lokalisaties kritisch na te trekken. Het is hetzelfde liedje als bij de historici: **zonder onderzoek werden de dilettanten nageschreven**. Komt een ernstige kwestie als de mythen van Nederland aan de orde, dan realiseren de taalkundigen zich plotseling en met verbijstering, dat ook zij indirect in hun hemd komen te staan, al is dit beeld van het indirecte hemd wel wat vreemd. Dát moet ten koste van alles voorkomen worden; de mogelijkheid moet zelfs afgekap worden.

Afgaande op de historische misvattingen hebben de taalkundigen **zonder het minste bewijs**, noch historisch, noch taalkundig, meer dan **200** afleidingen gelegd tussen **Gallo-Romaanse** en **Germaanse** namen, per definitie klare absurditeiten, welke konstatering vanzelfsprekend een hevige schok kan geven, maar wat even vanzelfsprekend geen reden mag zijn om de eerlijkheid en de wetenschappelijke integriteit uit het oog te verliezen. Ik weiger uiteraard met de naamkundigen in discussie te treden over enkele konkrete gevallen, wat de historici ook zo graag doen en zo, bijvoorbeeld door staande te houden dat het oude Walacria wel degelijk Walcheren is, een poging doen om de zaak met een onbelangrijk detail te redden, terwijl zij de kapitale vragen niet aansnijden. De naamkunde is in deze materie een even fundamentele kwestie, die derhalve eerst in haar wortels moet worden nagegaan. Een discussie over incidenten heeft geen zin; de ondergrond en het diepste waarom van die incidenten dient het eerst aan de orde te worden gesteld. De schijn heeft ook hier bedrogen.

Er zijn op oppervlakkige klankovereenkomsten etymologische verbanden gelegd tussen plaatsnamen, die in chronologisch opzicht **van 8 tot 10 eeuwen uit elkander liggen**, bovendien onverenigbaar gescheiden door het feit, dat de oude en de nieuwe

naam tot verschillende taalgebieden behoren. Uiteraard lopen op de taalgrens de Romaanse en de Germaanse invloeden door elkaar, ook in de evolutie van de plaatsnamen. Dit kan evenwel niet aangenomen worden voor het midden van Nederland, al schaakt men nog zoveel met de noordgrens van Gallië om die aan de verschillende zich tegensprekende opvattingen aan te passen. Tacitus schrijft nadrukkelijk, dat de Bataven woonden **op de grens tussen Gallië en Germanië, "zodat zij door de schrijvers beurtelings Galliërs of Germanen worden genoemd"**, zegt hij letterlijk. Had men dit juist opgevat en het **op de taalgrens** gesitueerd, wat de Peutingerkaart en Ptolemeus even duidelijk als Tacitus zeggen, dan waren de Nederlandse mythen in één slag opgelost geworden.

Voor de etymologie van gewone woorden leggen de taalkundigen strenge normen aan; zij discussiëren soms bladzijden lang over één letter. Bij een schijnbare of veronderstelde evolutie van een woord uit een andere taal leggen zij terecht een nóg grotere waakzaamheid aan de dag; in feite sluiten zij die uit, tenzij het een duidelijk leenwoord betreft, dat zich taalkundig natuurlijk divers ontwikkelt, wat geen evolutie is. Bij die van plaatsnamen, een beperkt maar wel zeer speciaal onderdeel van de talen, waar zóver van de taalgrens af een grensoverschrijding volstrekt onmogelijk is tenzij in een hoogst zeldzaam geval van duidelijke import, hadden zij de uiterste strengheid moeten hanteren, omdat een fout in deze materie onafwendbaar: tot andere fouten leidt, waarvan de laatste nog erger zijn dan de eerste. Omdat een plaatsnaam ipso facto een historische lading heeft, houdt een onjuist gelegd verband al vier kapitale fouten in: namelijk dat **de nieuwe plaats al vóór zoveel eeuwen bestond (1) onder die naam (2)**, het zicht ontnomen wordt op **het juiste ontstaan** van de jongere plaats (3), en het vraagstuk van de **continuïteit** niet eens meer aan de orde wordt gesteld (4), ofschoon dit voor de historie én de taalkunde primair is.

Het sprekendst maar ook het meest tragische voorbeeld is **Nijmegen**, waarvan de naamkundigen zo'n prachtig lijstje van etymologieën vanaf de 1e eeuw hebben opgesteld, waarin ten eerste **namen van Noyon** zitten, ten tweede de inheemse naam **Numagen** of een variant **zeer laat** verschijnt maar toch als een rechte afleiding van Noviomagus wordt voorgesteld met alle historische konsekwenties van dien, en ten derde geen enkele naamkundige heeft opgemerkt, dat Noviomagus niet méér dan een **kersverse latinisatie** uit de 12e eeuw is geweest **zonder enige band met het verleden**. Een tragisch geval, omdat deze volslagen foutieve naamkundige rekonstruktie, die als zekerheid werd voorgesteld, als een belangrijke oorzaak voor het ontstaan van de mythen moet worden beschouwd, in elk geval als een obstakel voor de opheldering ervan, want men bleef zich daarop beroepen toen kapitale zaken aan de orde kwamen, zoals de nooit bewezen bewering dat Nijmegen in de Romeinse periode Noviomagus had geheten, en de evenmin bewezen bewering van de historische continuïteit, die trouwens niet heeft bestaan, maar die de ergste

konsekwentie was uit dat lijstje van de etymologieën. Het zicht op de ware geschiedenis van Nijmegen werd er zo ernstig door vertroebeld, dat velen moeite hadden met een andere rekonstruktie. Hetzelfde heeft zich met **Utrecht** voorgedaan, waar eenzelfde achterafse latinisatie van de inheemse naam geleid heeft tot het aannemen van het onafgebroken bestaan van de stad vanaf de 4e tot de 9e eeuw, terwijl de bodemkunde en de archeologie de absolute bewijzen leveren, dat Utrecht tussen de 3e en de 10e eeuw **niet bewoond** is geweest. Op de hoogtepunten van de transgressies, onder andere een ten tijde van St. Willibrord, lag de streek ca. 2 m. onder water.

Onweerlegbaar is, dat **de vraag over de continuïteit bij de historische tradities van Nederland zelfs nooit in beschouwing is genomen**. De naamkundigen maken zich ten onrechte boos over de aanwijzing van evidente fouten, zelfs niet te excuseren al hebben de oude historici hen ertoe verleid. Hier passen geen felle uitvallen, die met overmaat van voorbarigheid worden gedaan **zonder dat zij mijn studies en boeken hebben gelezen**, alleen op de geruchten dat de historici zich zo hebben opgewonden. Willen de naamkundigen mij soms ook gaan weerleggen op een enkel artikel, dat vanzelfsprekend onvolledig is, terwijl zij mijn boek "Vraagstukken..." met een dodelijk misprijzen genegeerd en ongelezen gelaten hebben? Zij dienen zich allereerst te bezinnen op en zich ervoor te verantwoorden, dat zij een **historische en naamkundige** regel van de eerste orde over het hoofd hebben gezien, en wel dat geen betrouwbare naamkunde te beoefenen is zonder onbetwifelbare gegevens over de geschiedenis van de menselijke bewoning. Verbreekt men de juiste volgorde en leidt men de bewoning af van verkeerd gelegde en derhalve niet-bestaande namen, **wat in Nederland op massale wijze het geval is geweest**, dan volgt geen vergissing doch een catastrofe! Hier zijn **honderden Gallo-Romaanse namen** neergelegd tussen de 3e en de 10e eeuw, een periode waar het simpele bestaan van de bodem één groot vraagteken is. Naamkunde kan alleen bouwen op **historische zekerheden**, niet op mythen, en zeker niet op met de pet geslagen lokalisaties, zó amateuristisch zonder bewijs of de minste aanwijzing neergelegd, dat de wetenschap het haar eer te na moest vinden om die te weerleggen. Er heeft zich integendeel het onvoorstelbare voorgedaan, dat zij zich die zotheden eigen heeft gemaakt. Zij is er zelfs zó in verstrikt geraakt, dat na de schetterende fanfares een eervolle aftocht nauwelijks meer mogelijk is.

Deze gesignaleerde nalatigheden en flagrante schendingen van de taalkunde-dicipline dienen onverbloemd aan het licht te worden gebracht. Men behoeft en men mag er de historie niet eens bijhalen. Dan immers zouden de naamkundigen zich weer verschuilen achter de historische misvattingen. De toepassing van de Peutingerkaart had misschien een té sterke schijn van waarachtigheid voor Nederland om uit oogpunt van naamkunde betwijfeld te kunnen worden, ofschoon de namen van

Lauri, Fletione, Minnaricium, Carvone, Tablis en Noviomagus, zo dicht bij andere Franse plaatsen gelegen en gedekt door tal van regionale teksten uit de juiste streek, al lang aan het denken hadden moeten zetten. Maar toen ook na de vierde eeuw honderden Gallo-Romaanse namen in Nederland opdoken, had toch wel een "taalkundig" rood lampje moeten gaan branden! Eigenlijk, mag men zeggen, hadden de naamkundigen de mythen van Nederland moeten ontdekken want, al was de historie dan op een dwaalspoor, de taal- en naamkunde bevatten alle elementen om klaarheid te scheppen, omdat de naamkundige absurditeiten duidelijker waren dan de historische.

Dit geldt in bijzondere mate voor de Vlaamse naamkundige, die als eminent vakman, gezeten bovendien op een cruciaal punt in het midden van de gebieden waarover de discussie gaat, een onafhankelijke positie had kunnen en moeten innemen. Aangenomen moet worden dat hij alle of minstens de belangrijkste oude bronnen op namen heeft onderzocht. Dat hij de honderden volle of gedeeltelijke doublures in de plaatsnamen tussen Nederland en zijn eigen streek niet heeft opgemerkt kan men hem niet kwalijk nemen, omdat hij evenals de anderen verblind was door de mythen. Ik heb van hem wel het verlossende woord verwacht, niet in deze zin dat hij mijn stellingen meteen zou aannemen, maar wel dat hij mijn twijfels, vooral op het gebied van de naamkunde, serieus genomen had. Zijn aprioristische stellingname met kategorische afwijzing van zelfs maar de mogelijkheid van vergissingen, legt mij weer een nieuwe onplezierige taak op om uitgebreid te moeten aantonen, dat en hoe de naamkundigen zich in fundamentele zaken vergisten en op welke grove wijze zij hun eigen discipline verkracht hebben, wat onvermijdelijk weer tot geraaktheden in de gehele groep zal leiden. Met aprioristen is het kwaad kersen eten. Soms blijft er geen ander middel over dan hen een ijzeren pit in de mond te stoppen, waarop zij hun tanden breken. Wanneer de naamkundigen zinnige antwoorden gegeven hebben op de hier gesignaleerde zaken, ben ik bereid de discussie met hen voort te zetten op historisch terrein. Ik pas ervoor over een punthoop te redetwisten.



BLADVULLING MET GALGENHUMOR

DR. F. GORISSEN (De Gelderlander, 5 nov. 1955): "...dat niet slechts enkele geschiedschrijvers zich vergist hebben (wat immers mogelijk zou zijn), maar dat ook heel de eigentijdse Europese geschiedschrijving sedert de tijd van Karel de Grote aan een reusachtige mystificatie ten prooi geworden is. Wat hier echter gebeurde, is slechts Herostratismen en verschilt van de daad van de eerzuchtige brandstichter van Ephesus gelukkig slechts door het feit, dat het geschiedkundig bestaan van de Nijmeegse Keizerpalts brandveilig is".

DE TIJD (19 nov. 1955): "Het aanhoren van zo'n boude veronderstelling ervaart de Nijmegenaar alsof men hem in koelen bloede en zonder plaatselijke verdoving vier ledematen tegelijk amputeert".

V. (De Gelderlander, 23 nov. 1955): "De artikelen van Delahaye hebben bij velen twijfel gewekt. Deze schrijver in Uw blad gaat niet over ijs van één nacht...Zoals ook uit tal van artikelen in Uw blad...gebleken is, heeft hij zich een grote kennis over de historie van oud-Nijmegen verworven".

OPGETEKEND UIT DE NIJMEEGSE VOLKSMOND, 1955 - 1957: "Wat moet die vent met die Franse naam hier? Is dat soms een Franse spion?"

CAREL BLOEMEN (Nieuwe Limburger): "Dit verklaart echter niet de felheid - want dat is het - waarmede hij zonder argumentatie wordt afgewezen".

NN. IN EEN BRIEF AAN DE SCHRIJVER: "Mijnheer, ik sta geheel achter Uw stellingen. Mijn vader niet; die is hoogleraar in geschiedenis" (typisch voorbeeld van generatiekloof).

DRS. C. J. M. BROK (De Stem, 5 juni 1958): "Zou het b.v. niet veel redelijker zijn geweest uit te gaan van de mogelijkheid, dat én Nijmegen én Noyon residenties van Karel de Grote geweest zouden zijn?"

DRS. A. G. WEILER (De Gelderlander, 19 juni 1958): "Ik vrees dat Nijmegen en de Betuwe en al die kleine dorpjes de schrijver ergens een keer heel kwalijk hebben behandeld. Hij is boos geworden, en zegt nu luidop tegen iedereen, die het horen wil, dat zij niet bestaan!" (Waar en wanneer heb ik dat gezegd?).

PROF. DR. R. R. POST (De Tijd, 10 mei 1958): "Het geheel is een tragisch raadsel; hoe is het mogelijk dat een man, die zoveel materiaal weet bijeen te brengen en zich zo vindingrijk in het argumenteren betoont, zich zó door een dwaas idee heeft laten leiden, dat hij wat daarmede duidelijk in strijd komt verzwijgt of wat niet zo duidelijk is, naar zijn mening tracht om te buigen" (hij bedoelde de akte van 777).

PROF. DR. F. W. N. HUGENHOLZ (N.R.C. 14 juni 1958): "De schrijver raden wij aan zijn onmiskenbare intelligentie niet meer zo ernstig te misbruiken".

SCHRIJVER AAN PROF. DR. HUGENHOLZ: "Ik raad U ernstig aan Uw even onmiskenbare intelligentie eens te gebruiken".

SNIKKENDE DAME UIT NIJMEGEN NA EEN LEZING: "Als U het dan allemaal zo goed weet, had dan Uw mond gehouden en ons tenminste de illusie gelaten".

II. DE MYTHE VAN WIJK BIJ DUURSTEDEN

DE LACHSPIEGEL HISTORIAAL

Het was te voorzien, dat Wijk bij Duurstede de toetssteen zou worden voor de historiciteit van het vroeg-middeleeuwse Nederland. Hier immers bestond de traditie, naar de schijn door vroegere opgravingen bevestigd, dat dit de plaats was van het oude Dorestadum. Dit gegeven was een rechtstreeks getuigenis voor de situering van St. Willibrord te Utrecht en een zijdelings, doch even sterk bewijs voor de Karolingische residentie te Nijmegen. Nadat in 1968 nieuwe en moderne opgravingen te Wijk bij Duurstede begonnen, heb ik met spanning op het resultaat gewacht. Zij hebben inderdaad de waarheid aan het licht gebracht, zij het dat het Rijks Oudheidkundig Bodemonderzoek (afgekort: R.O.B.) deze nog niet heeft ontdekt. Terwille van het belang van de zaak mag geen blad meer voor de mond genomen worden, al realiseer ik mij terdege dat de opheldering een pijnlijke affaire wordt.

De R.O.B. heeft namelijk misgrepen gepleegd in de archeologische methodiek; zij komen straks aan de orde. De hantering van de historische gegevens was beneden alle peil. Nadat ik in 1977 "De Mythe van de Noormannen in Nederland" had gepubliceerd, waarin is aangetoond dat de Noormannen nooit hier zijn geweest en het Nederlandse Dorestadum derhalve in de lucht kwam te hangen, liet de R.O.B. in april 1978 overhaast het speciaal-nummer "Dorestad" van Spiegel Historiaal verschijnen. Na enige interviews over vóór en tegen kwam bij Prof. W.A. van Es, directeur van de R.O.B. eindelijk het hoge woord eruit:

"Het kan geen kwaad erop te wijzen dat een strikt bewijs ten dezen (namelijk voor de interpretatie Dorestadum) door de opgravingen nooit geleverd is. Dit soort van kwesties, die de identificatie van historisch overgeleverde plaatsen betreffen, zijn met archeologische middelen alleen ook vaak moeilijk op te lossen. Het valt immers nauwelijks te verwachten, dat wij nog eens een bord met het opschrift "**hier lag Dorestadum**" zullen opdelven. Maar, afgezien van de traditie waaraan in dit geval ook een niet-katholiek grote waarde mag hechten, is er zoveel **circumstantial evidence** dat er geen aanleiding bestaat om de heersende opvatting in twijfel te trekken. Waar zou een plaats waarvan in de contemporaine bronnen overgeleverd is dat hij (sic!) aan Rijn en Lek gelegen was, anders dan bij Wijk te zoeken zijn?

Bovendien is Delahaye's uitgangspunt wel zeer ver gezocht". Einde van het citaat, dat aanleiding geeft tot vijf punten van algemeen commentaar.

1. De prietpraat over het niet-gevonden bord met een opschrift "Dorestadum", wat duidelijk een spelen op de lachers is, had beter achterwege kunnen blijven omdat hij de leken in verwarring brengt, en omdat hij een kritische instelling suggereert, **die van het begin af aan niet aanwezig is geweest**. Hij bedoelt trouwens te zeggen: onze interpretatie is zó zeker en zó veilig dat het onzin zou zijn nog zo'n bord te eisen. Toen de opgravingen begonnen, werd met veel fanfare aangekondigd dat men Dorestad ging bloot leggen. Dat bord, waarvan achteraf het bestaan wordt ontkend, stond er al vanaf de eerste dag, wat duidelijk maakt dat de opgravingen gedaan en geïnterpreteerd zijn met deze idee fixe in het hoofd. Ik zal met een paar concrete voorbeelden aantonen dat dit tot methodische fouten heeft geleid.

2. Onomwonden geeft de R.O.B. toe, dat de archeologische gegevens **geen bewijs** hebben opgeleverd voor de identifikatie van Wijk bij Duurstede als het oude Dorestadum. Dat bewijs zal derhalve moeten komen uit de historische en naamkundige gegevens. Hij baseert zich uitsluitend op "zoveel circumstantial evidence". Ik dank de R.O.B. voor dit Godsgeschenk van een argument, want in de authentieke streek komen zoveel "évidences circonstanciéelles" te voorschijn (om dan ook de juiste taal te gebruiken), dat de Nederlandse interpretatie nergens meer blijft.

3. De R.O.B. durft zelfs een vergelijking maken met een geloofstraditie van de katholieken. Het is verbazingwekkend, omdat de katholieke tradities door andere wetenschappen nogal eens als een lachertje worden beschouwd, en nog vreemder is, dat dit gebeurt nu die bij de theologen aan een kritische herziening toe zijn. Had Prof. van Es zich eens verdiept in de roomse theologie om te zien welke zware eisen aan een traditie worden gesteld, dan had hij deze onzin achterwege gelaten, die bij een katholiek slechts kan overkomen als een bijna-heiligschennis, en bij een wetenschapper als een misleidend argument. Tussen religie en historie ligt een afgrond; het gaat niet aan de verworvenheden van de religie voor een verloren zaak te misbruiken. In werkelijkheid betekent dit beroep op het geloof, dat men de R.O.B. maar blindelings moet geloven, en niet teveel vragen stellen. Zo'n kwalijk argument kan niet scherp genoeg worden afgewezen. Laat men bij de zaak blijven; daar behoeft de wijwaterkwast niet bijgehaald te worden.

4. Dorestadum lag niet aan Rijn en Lek. Ik heb al in 1965 aangetoond dat de betreffende bron vals is geïnterpreteerd. De oorkonde zal straks uitvoerig behandeld worden.

5. Gegevens over historische geografie moet men in de juiste streek en op de juiste plaatsen lokaliseren. Of dit "ver" of "dichtbij" is, doet natuurlijk helemaal niet ter zake. Eigenlijk, ondanks mijn huiver voor dit argument, klopt het toch, daar in mijn rekonstruktie inderdaad alles vlak bij elkaar ligt.

HET HISTORISCHE DORESTADUM

Het spreekt vanzelf dat de resultaten van een opgraving moeten overeenstemmen met het beeld, dat men zich aan de hand van de historische bronnen over de plaats moet vormen. Blijkens de teksten van kronieken en oorkonden was Dorestadum een belangrijke plaats, die tegen het einde van de 7e eeuw voor het eerst onder deze naam is genoemd. Zij moet toen al enige voorgeschiedenis hebben gehad, want een plaats wordt niet van de ene op de andere dag groot en belangrijk. Enkele malen wordt zij "emporium" genoemd, een zeehaven, derhalve aan de zee of in een zeebaai gelegen. Volgens de bronnen had zij 55 of 60 kerken; dat getal is ongetwijfeld overdreven. De stad moet minstens enige kerken hebben gehad, daar zij in het bisdom van St. Willibrord een funktie had, enige tijd zelfs de vervangende plaats van de bisschopszetel is geweest. Zij werd enkele malen grondig verwoest maar weer hersteld. De haven lag aan het **Almere** en in de **Monden van de Renus**. En bovenal ging de stad niet omstreeks 870 geheel verloren, wat de Nederlandse historici hebben aangenomen, maar bleef zij bestaan en bestaat zij nog, wat we straks zullen zien.

De opgraving van Wijk bij Duurstede had deze kenmerken naar boven moeten halen, óf een afdoende verklaring geven waarom zij ontbreken. Enige ervan hebben nooit te Wijk bij Duurstede bestaan, bijvoorbeeld dat van een zeehaven en de ligging aan het **Almere**, zodat de opgraving deze niet te voorschijn kon halen en de R.O.B. er gemakshalve maar over zwijgt. De vondsten tonen evenmin een bestaan aan in de 7e eeuw noch een voortbestaan tot ver in de 10e eeuw. Tussen het Romeins, dat in de omgeving van Wijk bij Duurstede is gevonden, en de vroeg-middeleeuwse nederzetting is geen verband ontdekt, wat nogal logisch is. Merkwaardig is dat de directeur van de R.O.B. in een recent T.V.-interview een groot aantal voorbehouden maakte over Wijk bij Duurstede, niet zo duidelijk uitgesproken doch wel in betekenis en strekking in scherpe tegenstelling met de Dorestad-publikatie. Leuk was, dat ik meteen na de uitzending vanuit verschillende streken van Nederland werd opgebeld met de vraag, of ik het wel gehoord en gezien had! Men had met die voorbehouden moeten beginnen.

Beter nog ware geweest, uit te gaan van de oudste bron over de streek, die bovendien een klare waarheid vertelt. Een tekst uit de 12e-eeuwse kroniek van Kamerijk (Frankrijk) geeft een treffend beeld van de opkomst van het Merwede-gebied:

"Er was een plaats, door bossen en moerassen **onbewoonbaar**, die door inwoners **Mereweda** wordt genoemd, namelijk waar de rivieren **Maas** en **Wal**,

een tak van de **Renus**, samenkomen. **Daar woonde voorheen niemand anders dan jagers en vissers.** Het gebied was bij de bisschoppen van **Trier en Keulen** en enige abten in gemeenschappelijk bezit als vis- en jachtgebied”.

Deze tekst is tot in detail door de opgravingen bevestigd; de massale er aangetroffen hoeveelheden dierenbeenderen tonen dit aan, terwijl er geen enkel bewijs te voorschijn is gekomen van handelsactiviteiten, die toch een van de voornaamste kenmerken van Dorestadum waren. De aangetroffen kaden hebben zo hun afdoende verklaring gekregen, waarbij de gissing van kaden voor de handel, enkel met woorden verondersteld, totaal overbodig is. De tekst is in een ander opzicht nog belangrijker. Indien ter plaatse het grote Dorestadum had gelegen, blijktens zijn raakpunten in tal van historische bronnen in geheel kommercieel West-Europa, zelfs tot ver in Italië bekend, waarom heeft de kroniekschrijver van Kamerijk, die toch zo juist geïnformeerd blijkt te zijn, die stad dan niet vermeld, of meegedeeld dat en hoe zij verloren was gegaan? Hij zegt integendeel, dat de streek in zijn tijd onbewoonbaar, voorheen wel bewoond geweest was, wat exakt blijkt te kloppen met de resultaten van de opgraving.

Het beeld dat de historische bronnen over **Dorestadum** geven, past in Nederland van geen kant. Dorestadum was een zeer oude stad. Zij wordt voor het eerst door de Geograaf van Ravenna genoemd, die tussen 638 en 678 een Geografia samenstelde, waarschijnlijk aan kaarten ontleend. Hij vertelt in woorden en zinnen wat hij aan de hand van de kaarten meende te moeten rekonstrueren. Hij schrijft: **”De Renus stroomt in de Oceaan onder Dorestate in het land van de Friezen”**. Aan de hand van Ptolemeus en de Peutinger-kaart is duidelijk waar dit gegeven thuis hoort. In feite is deze eerste vermelding met haar noodzakelijke konsekventies al dodelijk voor de Nederlandse opvatting. Het is immers onmogelijk dat in de 7e eeuw, toen al het laagland van Nederland door de zee was bedekt, ter plaatse van Wijk bij Duurstede een belangrijke stad kan hebben gelegen, wier **ontstaan of begin** trouwens een nog veel groter vraagteken zou zijn dan haar **bestaan**. Wijk bij Duurstede geeft hetzelfde beeld te zien als het overige midden van Nederland, namelijk Romeinse resten met direkt daarop volgend relikten uit de 9e of 10e eeuw zonder spoor van een tussenliggende cultuur. Tussen de 6e en 8e eeuw bestond de bodem van Wijk bij Duurstede niet eens. Waar praat men eigenlijk nog over?

Van de westkust van Europa geeft de Ravennas de volgende beschrijving:

”Het vaderland van de **Germanen**, dat nu door de **Franken** wordt beheerst (nl. Noord-Frankrijk), ligt met zijn rug tegen de **Oceaan** en tegen **Britannia**. **Op een uur afstand** daarvan (volgens de zon) volgt het land van de **Friezen** met **Dorestate**, welk land een deel van **Germanië** is, en daarachter liggen vele eilanden. **Op het derde uur** volgt het vaderland van de **Saksen**, waar in de

Oceaan eveneens veel eilanden liggen. **Op het vierde uur** ligt het vaderland van **de Noormannen**, dat vanouds ook **Dania** werd genoemd”.

In de gebruikelijke interpretaties werd de tekst precies omgekeerd verstaan en uitgelegd. Men begon in het zuiden te interpreteren om in Denemarken te eindigen. De Ravennas duidt integendeel eerst Germanië aan en noemt dan Dorestadum. Met "land van de Saksen" bedoelde hij geenszins het westen van Duitsland maar de kust van Frankrijk ten zuiden van Boulogne, waar tal van teksten de "**Litus Saxonicum**" = de Saksische kust plaatsen, overigens daar al bekend in de Romeinse periode. Hij eindigt zijn beschrijving niet in Denemarken doch in Normandië, dat reeds vóór de grote invasies van de Noormannen in het begin van de 9e eeuw **Northmannia** of **Dania** heette. Klinkt het in eerste instantie misschien wat vreemd, dat de tekst zó verstaan moet worden, in een andere passage van hem vinden wij de volledige bevestiging.

"Laten wij nogmaals", zegt hij op een andere plaats, "aan de noordelijke (lees: **westelijke**) kust beginnen. Naast de Oceaan ligt het land van de **Friezen**, aan de kust naast het land van **Saxonia**. In het land van de Friezen heb ik nergens steden vermeld gevonden dan alleen de twee, die vanouds **Bordonchor** en **Nocdac** genoemd werden. Het is hetzelfde land dat ook **Francia Rinensis** heet, maar voorheen Gallia Belgia Alobrites werd genoemd”.

Duidelijk is dat de noordelijke kust, die de Ravennas noemt, als de **westelijke** kust moet worden opgevat. Bij het eerste citaat was dit niet zo helder, waar zijn opsomming van de vier windstreken naar de schijn van zuid naar noord liep. Daar moeten de opgaven eveneens een kwartslag gedraaid worden, zodat zij **van oost naar west** geïnterpreteerd moeten worden, wat overigens al dwingend is door de **vier uren van de zon**, die immers van oost naar west lopen. Even duidelijk is dat zijn beschrijving niet pal oost-west loopt maar meer van het oosten naar het zuid-westen, en bovendien dat er geen volle uren liggen tussen de door hem genoemde streken, vanzelfsprekend omdat hij geen kaarten met graden voor zich had.

Dat de Ravennas de west-oriëntatie hanteert, blijkt nogmaals uit een andere tekst, waar hij de vier windrichtingen achter elkaar noemt:

"Aan dat noordelijk (lees: **westelijk**) deel vindt de wereld haar einde in de voornoemde Oceaan. Daar reikt de Oceaan tot aan **Germanië**, waar de **Dani**, de **Saksen** en de **Friezen** wonen. In deze noordelijke (lees: **westelijke**) Oceaan zijn enige eilanden, maar zij liggen achter het land van de **Saksen**, waarvan een **Nordostrachia** en het andere **Eustrachia** (**Westtrachia**) wordt genoemd. In het oosten (lees: **noorden**) heeft **Brittania** het eiland Thila en het eiland Dorcadis; in het westen (lees: **zuiden**) de provincie **Gallië** en het gebergte van de Pyreneeën; in het noorden (toevallig juist, ofschoon de Ravennas "westen" bedoelde) het eiland Scotia en in het zuiden (lees: **oosten**) het oude **Germanië**".

De tekst is met onvoorstelbare zelfgenoegzaamheid met de Friese gouwen Oostergo en Westergo in verband gebracht, namen die pas eeuwen later verschijnen.

''**Francia Rinensis**'', Francia aan de Renus noemt hij het land, dat ook Gallia Belgia Alobrites heette. Hij waarschuwt tevens, dat dit land door verschillende schrijvers niet altijd hetzelfde wordt genoemd. Direct daarop somt hij de steden op, die ''langs de Renus'' in dit land liggen: Mainz, Bingen, Boppard, Oberwesel, Koblenz, Andernach, Remagen, Bonn, Keulen, Bürgel, Neuss, Trupt of Dreven, **Asciburgio** (Auchy-au-Bois), **Beurtina** (Béthune), **Traja** (Colonia Trajana), **Noita** (Noyon), **Cadulfaveris** (verschrijving voor Castra Herculis), **Evitano** (verschrijving voor Levesano), **Fletione** (Fléchin) en **Matellione** (Le Mat). ''Voor Mainz'', zegt hij met enige nadruk, ''liggen nog andere steden, maar die heb ik niet genoemd omdat zij niet in het land van de Franken liggen''. Met andere woorden: de opgesomde liggen er dus wél in. Opmerking verdient de grote overeenkomst tussen de Ravennas en de Peutinger-kaart; het lijkt erop dat de geograaf deze kaart voor zich had en dat hij de steden langs de Renus met de vinger volgt. Hij eindigt zijn beschrijving in het Eiland van de Bataven, zoals blijkt uit de vier plaatsnamen van de kaart. Aan de hand van zijn andere teksten plaatst hij in deze streek ook Dorestadum, wat inhoudt: ten eerste dat Dorestadum netjes de kaart volgt naar de juiste streek; ten tweede dat Levesano beslist niet Dorestadum of Wijk bij Duurstede kan zijn geweest, omdat hij deze twee plaatsen afzonderlijk noemt; ten derde dat de vier plaatsen van de Peutinger-kaart in zijn tijd, einde van de 7e eeuw, nog bestonden, een fysieke onmogelijkheid in Nederland; en ten vierde dat de Ravennas zowel Ptolemeus als de Peutinger-kaart voor de juiste streek bevestigt. Hiermede mogen wij de Ravennas verlaten, onder dankbetuiging, al komt die rijkelijk laat, voor zijn enorme verdiensten in de opheldering van het vraagstuk.



In het jaar 695 overwon koning Pepijn de Friezen met hun aanvoerder in de slag bij **Dorestadum**. Radboud vluchtte naar ''**Denemarca**'', niet Denemarken doch de mark van de Noormannen, het latere Artois of Normandië (het spreekt vanzelf dat deze tekst lang na het feit is geschreven!). Direct vóór de slag spreken de bronnen van een treffen tussen Franken en Friezen bij **Textricum**, dat zonder twijfel als Testry in de omgeving van Atrecht moet worden opgevat. De beslissende slag tussen Karel Martel en koning Radboud vond in het jaar 717 plaats te **Vinciacum**, tegenwoordig Inchy-en-Artois tussen Atrecht en Kamerijk. Deze geografische aanduidingen laten niets aan klaarheid te wensen over. Het zou een onvoorstelbare zotheid zijn te veronderstellen of te reconstrueren, dat de **Nederlandse Friezen** zo ver in Frankrijk slag gingen leveren tegen de Franken, temeer omdat de bronnen niet het minste verhalen over de reis naar die buitenlandse wedstrijd, wat ten overvloede tot een top-absurditeit wordt gevoerd door het feit, dat de archeologie in Nederland

geen bewoning van betekenis heeft aangetoond. Waar zijn in Nederland de relikten van dit grote volk van de Friezen, dat zich gedurende vier *decennia* gewapenderhand tegen de Franken verzette? Laat men eindelijk eens nuchter worden, en de duidelijke geografische aanduidingen van de bronnen stellen tegenover de vage en irreële fantasiën over Friesland, die geen enkele historicus nog ernstig neemt, maar die desondanks in de lucht blijven hangen. Bovendien zijn in de vroege bronnen de teksten niet te tellen, die met duidelijke woorden *Frisia* in Vlaanderen plaatsen. **"Buren van de Moriniërs** (Boulogne-Terwaan) is een regelmatig terugkerende uitdrukking.

St. Gregorius, tussen 754 en 775 abt van het klooster van St. Willibrord en bestuurder van het bisdom Trajectum, heeft de bisschopswijding geweigerd en fungeerde als vikaris-generaal van het bisdom. Een tekst uit zijn leven zegt: **"De zalige Gregorius arbeidde in Dorestadum en in Frisia** (lees: Vlaanderen). Zijn beroemde school werd door jongelieden van de **Frankische** edelen bezocht, zelfs door **Engelsen**, maar ook door leerlingen uit de nieuwe christenheid van **Friezen en Saksen**, tevens door **Bourgondiërs** en **Sueven**" (West-Vlaanderen). Het geografische en logische middelpunt van de afkomstplaatsen der leerlingen ligt in Noord-Frankrijk en niet in Utrecht! Een andere tekst zegt: **"De zalige Gregorius bewerkte Trajectum** en met deze de beroemde plaats **Dorestad**, een deel van **Fresonia**, dat toentertijd tot de christenheid (nl. van het bisdom) gerekend werd, namelijk tot aan de oostelijke oever van de rivier die **Lagbeki** wordt genoemd, waar ten tijde van koning Pepijn de grens lag tussen de christelijke **Fresonen** (lees: Vlamingen) en de heidenen". De rivier Lagbeki werd opgevat als de Lauwers (Friesland en Groningen) wat zakelijk, chronologisch en etymologisch niet te aanvaarden is. Interpreteert men haar als Laak, dan is men dichter bij de historische en taalkundige waarheid. In Vlaanderen en Noord-Frankrijk bevinden zich verschillende rivieren en beken met deze naam, soms als Leck of Lacque geschreven. De meest waarschijnlijke toepassing is **La Lacque**, die te Aire ontspringt, bij Saint-Venant in de Lys valt en in oude bronnen als Laca bekend is. De geschriften laten menig raakpunt zien tussen de Laca en de Islo of Isla (de rivier de Lys of de streek ervan), waar de tradities van de Nederlandse IJsselstreek hun ware oorsprong hebben. De aanwijzing van de Lacque als de Lagbeki wordt gesteund door de plaats **Felison**, die Karel Martel aan het klooster van St. Willibrord schonk, waarvan eveneens gezegd werd dat zij op de grens van het bisdom lag. Zij was natuurlijk niet Velzen in Noord-Holland, doch **Feuchy** bij Atrecht.

In een codex van de abdij van Lorsch, te Wenen bewaard, komt een merkwaardig opschrift voor: **"Iste codex est Theudberti, episcopi de Dorostad"** = dit boek is van Theudbertus, bisschop van Dorostad. Het leven van St. Gregorius, bisschop van Trajectum, noemt Aluberthus als coadjutor (helper of wijbisschop) van Gregorius. De codex is in een niet al te beste materiële staat, zodat het opschrift niet met

zekerheid te ontcijferen is. Niet onmogelijk is dat de codex van deze Aluberthus was. Het blijkt dat Dorestadum al een belangrijke plaats innam in het bisdom van St. Willibrord; later is het zelfs een tijdlang de plaats geweest van de bisschopszetel. Ten tijde van Theudbertus of Aluberthus was de stad geen bisschopszetel; de wijbisschop oefende er waarschijnlijk wel de normale zielzorg uit, terwijl hij voor het gehele bisdom de wijdingen verrichtte, een figuur die geheel normaal was en is in de missie-praktijken van de Kerk.

In het jaar 779 gaf Karel de Grote tolvrijheid aan de abdij van St. Germain-des-Prés te Parijs, in feite de bevestiging van een voorrecht, reeds door zijn vader verleend. Van belang zijn de volgende passages uit de oorkonde:

”...de abt Robertus wenst handel te drijven (in was) om kaarsen te maken, en voor andere benodigdheden van het klooster, zowel **aan de overzijde van de Loire** als **aan deze zijde**, of in **Bourgondië**, of in de **Provence**, in **Francia** en in **Austria**... (daarom verleent de koning aan de abdij tolvrijheid)...in alle havens en in alle steden, zowel in **Rouaan** als in **Wicus** (Quentovicus aan de Canche), in **Amiens**, **Trajectum** en **Dorstadae**, in alle havens, te **Sainte-Maixence** (aan de Oise), en overal elders, en in het **land van Parijs**, in de **gouw van Troyes** en het **land van Sens**”.

Was hier sprake geweest van een handel in strikt commerciële zin, dan had men zich een gebied van grote uitgestrektheid kunnen indenken. Daar het evenwel ging om was voor de kaarsen en verdere benodigdheden voor de abdij, heeft de handel een zeer beperkte en regionale omvang gehad. Nog minder kan men zich na de lezing van al die Franse plaatsen voorstellen dat de kelderbroeder van St. Germain-des-Prés te Utrecht of te Wijk bij Duurstede naar de markt ging! Trajectum en Dorestadum worden opgesomd tussen Amiens en Sainte-Maixence, precies zoals ze ook geografisch lagen tussen die plaatsen. Eenzelfde zaak is van een andere Parijse abdij bekend, die van St. Denis. Zij kreeg in 629 van koning Dagobert bepaalde marktvrijheden voor de aanvoer van goederen. De oorkonde vermeldt **Rouaan** en **Quentovicus** als plaatsen van afkomst dier goederen. Wanneer Pepijn de Korte in 753 en zijn zoon Karloman in 768 dit marktrecht voor het gebied van Parijs bevestigen, noemen zij de twee plaatsen niet meer, doch zeggen wel dat het geldt **”voor alle handelaars zowel Saksen als Friezen**”. Ook hier was de streek ten noorden en oosten van Boulogne bedoeld.

In het jaar 815 bevestigde keizer Lodewijk op verzoek van de bisschop van Trajectum de tienden en andere inkomsten van de kerk, tevens de opbrengst van tollén, onder andere **op de kust van Dorestadum**. De oorkonde verwijst naar vroegere bevestigingen door Karel de Grote, Pepijn en **”hun voorgangers**” aan de kerk verleend. De oorkonde van Pepijn uit het jaar 753 is bewaard gebleven, althans in afschrift, die van Karel de Grote niet. Pepijn bevestigt vroegere schenkingen door

Pepijn van Herstal, Karel Martel en Karloman, waarvan de brieven evenmin bewaard zijn gebleven. Het grote verschil tussen de vroegere akte en die van 815 zit hierin dat de eerste niet expliciet van Dorestadum spreekt en de laatste wel. De akten zijn overgeleverd in het Cartularium (oorkondenverzamelings) van Egmond, dat in de 12e eeuw werd samengesteld.

In de jaren 828 en 831 gaf keizer Lodewijk twee oorkonden uit, waarin hij aan de kerk van Straatsburg tolvrijheid gaf in alle steden, burchten, overgangen (veren) en havens "behalve te **Quentovicus** (aan de Canche), **Dorestadum** en **Sclusas**" (l'Ecluse aan de Cense, ten zuiden van Douai). Deze uitzondering werd gemaakt omdat de drie havens in de akte van 828 omschreven worden te behoren "ad opus nostrum" = tot ons werk, wat gaat over de baten van de tollin in de genoemde plaatsen, die aan de keizer toekwamen en die hij niet ten gunste van de kerk van Straatsburg wilde missen. Mogen wij andere teksten strikt opvatten, waar Dorestadum een "emporium" = **grote zeehaven** wordt genoemd, die **aan de kust gelegen** was, en zien wij Dorestadum gelijkgesteld met het beroemde Quentovicus, bovendien precies in het midden gerangschikt tussen twee Franse steden overeenkomstig de werkelijke geografie, dan moet men al zeer vrijmoedig zijn om de interpretatie Wijk bij Duurstede nog te durven handhaven. Een oorkonde, in het jaar 840 door Lotharius gegeven, gebruikt dezelfde terminologie als de akte van keizer Lodewijk. Latere bevestigingen van deze tolvrijheid met dezelfde uitzondering in de drie plaatsen werden door Lodewijk de Duitser **in het jaar 873** en door keizer Otto II **in het jaar 974** gegeven. Vooral de twee laatste akten zijn onmogelijk op Wijk bij Duurstede toe te passen, waar de opgraving heeft aangetoond dat de menselijke bewoning er omstreeks 870 is opgehouden. Enige nadruk verdient de opmerking, dat Dorestadum tot 974 onder zijn eigen naam in de bronnen blijft voorkomen in een serie berichten, waardoor de continuïteit van de stad tussen het midden van de 7e eeuw tot 974 toe buiten kijf staat. Daarna loopt het échte Dorestadum eveneens normaal door.

"In het jaar 834", zegt het Leven van St. Fredericus, die tussen 828 en 838 de zetel van Trajectum bezette, "ging een profetie van de zalige bisschop in vervulling. Want de Noormannen verzamelden zich als het zand van de zee, staken de zee over en vielen aan op een plaats **Dorestad** genoemd, omdat zij zeer groot was, die nu **Wyck wordt geheten**, waarin, zoals verhaald wordt, wel **55 kerken** stonden, ter ere van God en de heiligen gebouwd. Deze stad vernielden en verbrandden zij geheel, en met veel gevangenen en veel buit vertrokken zij. Daarna zwierven zij per schip door de gehele streek, brachten de Kerk veel leed en verdrukking toe en vertrokken naar hun stad". De bewerkers van de Monumenta Germanica (een Duitse bronnenuitgave van historische geschriften) verwerpen de woorden "die nu Wyck wordt geheten" als een latere en onjuiste toevoeging, overigens zonder het motief hiervoor mede te delen. Waarschijnlijk hebben zij geen of te weinig overtuigende parallelteksten

gevonden, wat voor strenge medievisten soms al voldoende is om een passage als verdacht te bestempelen. Zij verwierpen de tekst terecht voor het jonge Wijk bij Duurstede, waar zij hem aan de hand van de gangbare mythe wél plaatsten, omdat zij terecht hadden ingezien dat Wijk een veel jongere naam is die in de 9e eeuw nog niet kon gelden. Op de authentieke plaats is de tekst geheel te aanvaarden.

In het Leven van St. Anscharius wordt een wonder beschreven, waarna een vrouw, van een ziekte genezen, de opdracht krijgt iets terug te doen: "...ga naar **Dorestadum**; daar zijn veel kerken, priesters en klerici; daar is een menigte van hulpbehoevendenden". Het aantal van de kerken wordt niet genoemd. Een andere tekst noemt een aantal van 55; latere schrijvers rondde het af op 60. Bij gebrek aan exacte gegevens valt over dat aantal niet te twisten, al mag vooropgesteld worden dat het schromelijk overdreven is, tenzij alle bedehuisjes, instellingen, wegkapelletjes en plaatsen van devotie erbij zouden zijn geteld. Zelfs als wij ons bepalen tot het sobere bericht over de genezen vrouw en de kerk wat het aantal betreft in het midden laten, moet wel aangenomen worden, dat een grote stad, een zeehaven, die blijkens de berichten al enige eeuwen de christelijke cultuur had en een voorname plaats in het bisdom bezette, minstens enige kerken bevatte. Daar deze in de Merovingische en Karolingische perioden van steen gebouwd werden in tegenstelling tot de meestal houten huizen, moet de bodem van Wijk bij Duurstede dit aantonen. Maar afgezien van het archeologisch argument heeft het gegeven over een of meer kerken ook even belangrijke historische consequenties. Door de van oudsher bestaande hiërarchie van Rome, die vroeger nog strenger dan heden werd toegepast, kan een kerk geen zelfstandig bestaan leiden. Zij is altijd van een bisschop, van een geestelijke of wereldlijke instelling of van een andere kerk afhankelijk. Zij was omgeven met maatregelen voor haar instandhouding en het onderhoud van de priesters; zij kreeg daarvoor vaste inkomsten zoals tienden en renten, zodat zij dikwijls een omvangrijke documentatie had en het dan ook geen wonder is dat van menige plaats gegevens over kerkelijke zaken bekend zijn lang voordat men stukken vindt over de stad of het civiele bestuur. Een gevolg van een en ander is, dat de gegevens over de bisdommen en de kerken sporen moeten hebben nagelaten zelfs als zij ter plaatse verloren mochten zijn gegaan. Er is geen enkel gegeven bekend, volgens hetwelk Wijk bij Duurstede tussen de 7e en 9e eeuw een kerk zou hebben gehad, laat staan verschillende. De band tussen Dorestadum en het bisdom Trajectum komt in Noord-Frankrijk door de akte van 777 heel duidelijk aan het licht, wat trouwens een goed voorbeeld is van die bedoelde hiërarchieke verbondenheid tussen een kerk en een bisdom.

Het beeld van het historische Dorestadum zou eigenlijk nog afgerond moeten worden met de talrijke berichten over de aanvallen van de Noormannen, hun herhaalde en langdurige bezettingen van de stad en de omliggende streek, en de betekenis van deze bezetting voor nieuwe aanvallen op het centrum van het

Frankische rijk. Doch omdat deze feiten eigenlijk slechts van de buitenkant aan Dorestadum raken en zij bovendien in ander verband voldoende behandeld zijn of nog ter sprake komen, zijn zij niet nodig om nader te benadrukken wat wij ons van Dorestadum moeten voorstellen: een **oude stad, groot en belangrijk, een zeehaven, aan de kust gelegen**, met een **aantal kerken**, door verschillende teksten nevenschikt genoemd aan **Testry, Quentovicus, Amiens, Sainte-Maixence en l'Ecluse**. Was dit louter volgens belangrijkheid, of zou er ook een geografisch nevenschikking in zitten? Een zaak is voorlopig zeker: dit beeld valt niet te rijmen met het in **omvang en tijd** zeer beperkte **opgegraven dorp** te Wijk bij Duurstede.

METHODISCHE FOUTEN VAN DE R.O.B.

Te Wijk bij Duurstede zijn munten van Dorestadum gevonden, wat door de leider van de opgravingen in eerste instantie als een bewijs werd gehanteerd dat Dorestadum zich inderdaad ter plaatse bevindt. Het is te hopen, dat het persbericht onjuist was opgesteld of genuanceerder had moeten overkomen, want zoals het klonk was het een amateuristische konklusie van een journalist. De R.O.B. heeft dit gelukkig ingezien, want het argument is wijselijk geen tweede keer gebruikt, nadat ik het in januari 1977 aan de kaak had gesteld. Even wijselijk is het achterwege gebleven in de "Dorestad"-publikatie. Munten van Dorestadum zijn in grote aantallen gevonden, onder andere aan de Zeeuwse kust, waar zij kennelijk met scheepswrakken zijn aangespoeld, al speelt een buitenlands historicus, die geen notie blijkt te hebben van de stratigrafie van Nederland, met de fantasie van een Karolingisch handelscentrum aldaar. De vondsten van Domburg wijzen geheel iets anders aan. Naast enkele munten van Trier, Metz, Bonn, Mainz en een massa Engelse zijn er veel van **Quentovicus en Dorestadum** tussen die van **20 Franse plaatsen**. Munten van Dorestadum vond men in België en in het binnenland van Frankrijk tot ver in het zuiden toe. Wijzen zij daar niet de juiste plek van Dorestadum aan (dat kan gewoon niet op zoveel verschillende plaatsen), dan wijzen de munten die te Wijk bij Duurstede evenmin aan. Bekend is bovendien, dat Engelse muntateliers reeds vanaf de 7e eeuw massaal naslagen vervaardigd hebben van munten uit het vasteland (met welke à te vroege voorloper van de E.E.G.-munt de Engelsen enige eeuwen aan de gang zijn gebleven), zoals van Quentovicus en Dorestadum, die slechts door de beste experts van de originelen te onderscheiden zijn. De Engelsen deden dit, omdat deze munten beter ingevoerd waren, zij internationaal meer vertrouwd werden en een

stabielere koers hadden. Zouden tussen de munten Engelse naslagen zitten, dan wijst dit op een geheel andere relatie voor Wijk bij Duurstede die, laten wij eerlijk zijn, voor deze plaats en dit tijdperk ook beter voor de hand ligt.

Dorestadum had een muntatelier, overigens reeds in de 7e eeuw, toen Madelinus onder koning Pepijn muntmeester van Dorestadum was, **een periode die in Wijk bij Duurstede niet aanwezig is**. De stad, zo is aangenomen, werd omstreeks 870 op een hoogtepunt van haar bestaan verwoest. Dan had men ook mogen verwachten, dat de opgravingen heel wat meer muntmateriaal en enige aanwijzing van een atelier te voorschijn hadden moeten brengen, een heel ander beeld in elk geval dan dat van een zuiver agrarische nederzetting. Of stelt men zich werkelijk een muntatelier voor in een houten hutje? Onder Karel de Kale (823 - 877) komen de laatste betrouwbare Dorestadum-munten voor, wat in het geheel niet wijst op de verwoesting van Dorestadum te Wijk bij Duurstede, doch op de definitieve bezetting van het echte Dorestadum door de Noormannen. Daarna komt sporadisch een klein aantal Dorestadum-munten voor, geslagen onder Lotharius (I, 840 - 855, of II, 855 - 869), waarvan op goede gronden is verondersteld dat zij, al dragen zij het opschrift "Dorestatus", op een andere plaats geslagen zijn. Dit is in de authentieke streek geheel aan te nemen, waar blijkt dat het muntatelier voor de Noormannen is moeten vluchten, en waar het in afwachting van een herstel op de oude plaats de werkzaamheden elders heeft voortgezet. Van een herstel is echter niets meer gekomen, zodat de munten van Dorestadum onder Lotharius de laatste zijn geweest.

Een andere vondst schijnt op de archeologen van het R.O.B. nog meer indruk gemaakt te hebben. Er zijn waterputten aangetroffen, gemaakt uit oude wijnvaten, vermoedelijk afkomstig uit het Rijnland. Het hout is door deskundigen onderzocht en stamt volgens hen zonder de minste twijfel uit de periode tussen 750 en 850, wat aan de hand van de tekst van Kamerijk zonder moeite kan worden aangenomen, als men de chronologie een beetje in de gaten houdt. De R.O.B. spreekt met begrijpelijke maar desondanks volledig onjuiste opzet van "**Karolingische waterputten**", een voorstelling van zaken, waarin al enige buitenlandse archeologen zijn getrap. De kwalifikatie "Karolingisch" is reeds daarom onjuist, omdat zij een veel bredere periode omvat dan door de opgraving wordt gedekt en iets opdringt dat zij niet mag suggereren, namelijk weer een tendentieuze dreun, dat het Karolingische Dorestadum ter plaatse ligt. Het is duidelijk dat de watertonnen wijnvaten zijn geweest en pas in een tweede gebruik aangewend werden als wanden voor de putten. Over de onbekende eerste periode kan men niet discussiëren; met evenveel recht kan men er 50 of 200 jaren van maken, vooral als de wijntonnen eerst voor opslag en niet voor vervoer zijn gebruikt. Hun afkomst uit het Rijnland wordt door de tekst van Kamerijk met de verwijzing naar Keulen en Trier op ironische wijze bevestigd. Amateur-archeologen zijn er tegenwoordig op getraind uiterst voorzichtig te zijn met materialen, die een tweede keer zijn gebruikt. Op dit punt zijn de professionels

onverantwoord op hol geslagen en vervallen in een chronologische fout, althans onbewezen veronderstelling, wat niet te vermijden is bij een idée fixe, door van Karolingisch hout, om het leuke spraakgebruik te volgen, Karolingische waterputten te maken.

Maar, zegt men, in Wijk bij Duurstede zijn brandsporen aangetroffen, duidelijk tekenen dat de nederzetting in de tijd van de Noormannen werd geplunderd en verbrand. Hier combineert men weer te gemakkelijk twee gegevens zonder het bewijs te leveren dat zij chronologisch en plaatselijk samenvallen. De nederzetting was uit hout opgetrokken. Elke plaats zal vroeg of laat wel eens brand hebben gehad, dé grote plaag van de middeleeuwse steden. De sporen van brand zijn te Wijk bij Duurstede overigens zo minimaal dat zij de konklusies van een grote stadsbrand niet eens rechtvaardigen. Dorestadum is **enkele malen** door de Noormannen in brand gestoken, waarvan ik niet eens een kontra-argument behoef te maken omdat de aanwezige brandsporen reeds voor één stadsbrand te onbeduidend zijn. Men kan een belangrijke konklusie niet ophangen aan een onduidelijke toevalligheid, die men waarschijnlijk ook bij andere opgravingen zal aantreffen. Dit argument kwam overigens niet van de R.O.B., die in zijn "Dorestad"-publikatie nauwelijks over de brandsporen spreekt, er in geen geval een determinatie-argument op bouwt.

De gouden broche, in een van de waterputten gevonden, wordt aangevoerd als een teken voor de rijkdom van de stad, wat nog tot daaraan toe is, al dringt het beeld van de éne zwaluw zich wel sterk op. Onaanvaardbaar is echter, dat zij als een bewijs wordt gehanteerd en gepresenteerd voor de christelijke signatuur van de stad. De bronnen over Dorestadum spreken immers over een groot aantal kerken en veel priesters. De dokumentatie van het bisdom Trajectum deelt mede, dat Dorestadum tijdelijk de zetel van het bisdom is geweest, waar op een gegeven tijdstip een groot aantal gelovigen van het bisdom bijeen gevlucht was omdat zij elders verdreven waren, zodat een blijk van het christelijk karakter van de stad wel voor de hand moet liggen, eigenlijk als een essentiële eis moet worden beschouwd, daar kerken uit de aard van hun functie en belang voor een menselijke samenleving sporen moeten hebben nagelaten. Zo'n spoor van een kerk of kapel is te Wijk bij Duurstede niet te voorschijn gekomen, wat zelfs door de voorstanders van de determinatie als een ernstig manko wordt beschouwd. In feite is dit de grote frustratie van de opgraving. De bronnen spreken over 55 of 60 kerken in Dorestadum! Toen de opgravingen begonnen, begreep eenieder wel dat dit een zwaar overdreven getal moest zijn geweest, dat eindelijk tot zijn ware proportie teruggebracht zou worden. Maar toen er **geen enkel spoor van een kerk te voorschijn kwam**, kon men toch moeilijk aannemen dat het bericht helemaal uit de duim gezogen was. Op de broche bevinden zich versieringen, die zich herhalen en toevalligerwijs viermaal voorkomen, **in welke figuur met bijzonder veel goede wil een kruis is te onderkennen**. Er zijn met gemak méér soortgelijke ornamenten uit dezelfde periode met ongeveer dezelfde versiering

gen aan te wijzen, waarin niemand ooit iets anders gezien heeft dan een profaan ornament en de kunsthistorici nooit een kruis hebben ontdekt. Op schalen van de Hunnen staat een duidelijker kruis dan op de broche, en daar zal toch niemand aan een christelijk symbool denken! Het aanhalen van een kruisverband in twee balken zou een even zinloos argument zijn geweest. De broche is door iedereen buiten de R.O.B. dan ook bejegend als een uiterst zwak en allerminst overtuigend argument, maar niemand schijnt te durven zeggen waar het werkelijk op staat. Als bewijs voor de christelijke signatuur van de nederzetting schiet zij volledig te kort, eerstens omdat zij geen christelijk symbool vertoont, maar bovenal omdat het **regelrecht boerenbedrog is met zulk "bewijs" het kapitale feit te kamoufleren dat er geen spoor van een kerk gevonden is**. Met een volkomen profaan voorwerp een christelijke signatuur aan de plaats te willen geven, is het ergste staaltje in de manipulatie. Dat is geen lef meer, doch een onvoorstelbare brutaliteit. Van de directeur van de R.O.B. verwacht het Nederlands publiek een andere voorlichting dan zulke opzettelijke misleiding.

Opvallend is, al behoeft dit niet de minste verbazing te wekken, dat de determinaties van de R.O.B. slaafs de historische opvattingen volgen, die Nederland zich uit de geschriften over Dorestadum gevormd had. Hij laat de nederzetting in de 7e eeuw beginnen, want van dan dateert het eerste bericht over Dorestadum bij de Geograaf van Ravenna, **ofschoon dit primaire en ook essentiële kenmerk door de opgraving niet bevestigd is**. Het einde van de nederzetting plaatst hij omstreeks 875, in het vage latend wat met Wijk bij Duurstede is gebeurd, wanneer in de 14e eeuw, voor het eerst! Wijk opkomt en de naam Duurstede aan het kasteel van de bisschop van Utrecht te Wijk wordt gegeven. Hier konformeert de R.O.B. zich aan de historische opvattingen, die aannemen dat de oude nederzetting omstreeks 875 haar einde vond na een verwoesting door de Noormannen. Beide interpretaties lijken elkaar te bevestigen; helaas was de eerste fout. Dorestadum komt nog voor in een oorkonde van het jaar 974, waarin een reeds vroeger verleende tolvrijheid te Dorestadum nogmaals wordt bevestigd, een gegeven dat enerzijds het bestaan en de continuïteit van de stad aantoont, anderzijds tegensprekt dat zij na de invallen van de Noormannen definitief verloren was gegaan. Met dit gegeven uit 974 hebben de Nederlandse historici nooit raad geweten. Het werd stilzwijgend onder de tafel gewerkt, omdat het niet paste bij het aangenomen beeld van het volledig verwoeste Dorestadum. Neemt men integendeel aan, wat trouwens niet te ontkennen valt, dat Dorestadum nog tegen het einde van de 10e eeuw onder zijn eigen naam bestond, dan wordt het helemaal onverklaarbaar waarom de Nederlandse bronnen, die dan beginnen te vloeien, geen enkele vermelding van de stad bevatten, afgezien van het nóg grotere probleem om aan te geven hoe en wanneer Dorestadum dan wél in een historisch beter controleerbare tijd verdwenen zou zijn, om enkele eeuwen later weer op te duiken. Melis Stoke immers, einde 13e - 14e eeuw, die zijn eigen tijd

beschreef en de tot dan toe bekende of aangenomen geschiedenis van het graafschap Holland, raakt Dorestadum nergens aan; de naam komt bij hem zelfs niet voor, evenmin als bij de andere Hollandse schrijvers van vóór de 14e eeuw. Stoke vermeldt overigens geen plaats, die maar in de verste verte met Dorestadum in verband gebracht kan worden. De waarheid was al lang bij de eerste Hollandse schrijvers te vinden.

Hier, bij het veronderstelde einde van de nederzetting te Wijk bij Duurstede tot aan de nieuwe opkomst van de mythologische naam Dorestadum in Nederland, schiet de R.O.B. op een ander belangrijk punt tekort. Is zijn interpretatie op archeologische gronden juist en eindigen de vondsten inderdaad omstreeks 875, dan kunnen zij Dorestadum niet aanwijzen, daar deze plaats een eeuw later nog bestond. Indien de Nederlandse plaats na 875 niet meer bestond en er geen continuïteit is aan te wijzen met de nederzetting uit de 14e eeuw, waarop berust dan de zogenaamde zekerheid, dat het toen ontstane Wijk inderdaad het oude Dorestadum is? Niemand zal toch serieus durven stellen, dat deze traditie **gedurende zes eeuwen** door de volksmond zou zijn vastgehouden; het kan alleen door de volksmond zijn geschied daar er geen enkel schriftelijk bewijs voor bestaat. De R.O.B. beroept zich met klem op de traditie; feitelijk is dit het enige argument. Aan de traditie van de R.O.B. **ontbreken de eerste zes eeuwen**, tevens de belangrijkste; zij is derhalve een sprookje. Hier had de katholieke theologie opheldering kunnen geven; waar **de continuïteit van de traditie** de eerste en voornaamste eis is. De nederzetting van Wijk bij Duurstede en de daar aanwezige voorwerpen dateren uit een tijd, toen de naam Dorestadum beslist nog niet erop was gelegd, zodat zij die naam niet eens kunnen fluisteren. Voor het bestaan van die traditie gedurende zes eeuwen van onderbreking behoort toch minstens één bewijs te komen. Bij een juiste toepassing van de historische methodiek is overigens heel wat meer vereist voor de overbrugging van zo'n periode. Spaar mij een herhaling van de kwalijke grap van Nijmegen waar men, toen men klem zat, de grofheid uithaalde van te poneren dat *m*en de historiciteit van de Karolingische residentie niet behoefde te bewijzen.

De R.O.B. gaat eveneens voorbij aan een en ander aspekt van de problematiek rond Wijk bij Duurstede. Het wordt vaag gesignaleerd, doch verder niet uitgediept en nog minder kritisch bezien, met andere woorden: handig onder tafel gewerkt. Slaan wij de prehistorie over, een op zich staand chapter dat hier niet bij gehaald hoeft te worden, dan heeft de plaats in de Romeinse periode **de eerste bewoning** gekend, waarbij men de naam **Levesano** van de Peutinger-kaart voor deze nederzetting rustig kan vergeten omdat de gehele Patavia voor Nederland afgeschreven is geworden. De **tweede bewoning uit de 9e eeuw**, duidelijk een nieuwe omdat zij van de eerste is gescheiden **door 5 of 6 eeuwen met niets**, is op haar beurt van **de derde bewoning vanaf het begin van de 14e eeuw gescheiden door minstens 4 eeuwen met niets**. Geeft dit van de ene kant een concreet voorbeeld van een verschillende malen begonnen en

weer afgebroken bewoning, wat zelfs toelaat de transgressie en de bewoonbaarheid van het gebied vrij nauwkeurig in de tijd te plaatsen, dan duidt het van de andere kant eveneens aan hoe radikaal de bewoning verbroken is geworden, de eerste maal in de 3e eeuw, de tweede keer in de 9e eeuw. Het tweede feit is veel belangrijker dan het eerste. Het toont namelijk aan, dat men bij alle aarzeling en onwil om de transgressie van Nederland als een historisch vraagstuk te aanvaarden er geheel verkeerd aan doet desnoods te accepteren, dat die in de eerste eeuwen na de Romeinse periode een rol zouden kunnen hebben gespeeld maar dat daarna, laten wij zeggen in de 6e of 7e eeuw, alles weer op zijn traditionele pootjes staat. De opgraving heeft integendeel helder aangetoond, dat hun invloed op en hun bepaling **van de menselijke bewoning tot ver in de 9e eeuw hebben gewerkt**. Dit is trouwens geen uitzondering voor Wijk bij Duurstede, want er zijn nog altijd 25 à 30 Hollandse plaatsen zoek, waarvan niet méér dan de naam bekend is, alle uit de periode van de eerste herbewoning van het land.

Breuken, die zó klaar door de archeologie worden aangetoond, zijn kapitale feiten voor de historische interpretaties, en mogen niet weggemoffeld worden. De namen van de eerste en van de tweede **nederzetting te Wijk bij Duurstede** zijn niet bekend gebleven, althans nog niet teruggevonden. Veronderstellen of onuitsproken in de lucht laten hangen, dat de tweede nederzetting de naam van Dorestadum of Wicus móet hebben gedragen, wat aan de hand van de latere misvatting werd aangenomen, **overigens pas 5 eeuwen na datum!**, is onaanvaardbaar omdat dit een naamkundig en geografisch wonder zou zijn. Er bestaat geen enkele schriftelijke bevestiging van dit wonder, terwijl er evenmin mensen zijn geweest die deze naam hadden kunnen vasthouden en overdragen tot in de 14e eeuw. Evenals bij de andere onderdelen van de mythen werd ook hier onverantwoord terug geredeneerd. De telkens radikaal afgebroken menselijke bewoning sluit door haar lange tussenperiode van 5 of 6 eeuwen volstrekt uit, dat er in **de naamgeving enige continuïteit** kan zijn geweest. Dat de burenen van Wijk, als er dan al burenen waren ! de goedheid zouden hebben gehad de naam van Dorestadum 6 eeuwen voor het nageslacht vast te houden, moet men de kat maar wijsmaken.

Het begin van de nederzetting laat de R.O.B. eveneens in het vage, al probeert hij wel deze door de aanvechtbare **"Karolingische waterputten"** naar de 8e eeuw te dringen. Het einde van de nederzetting wordt aan de hand van de gangbare historische opvattingen omstreeks 875 gelegd. Deze hebben van meet af aan een overheersende rol gespeeld bij de determinaties van de archeologen. Er mogen dan ook enkele vraagtekens gezet worden bij de dateringen van de R.O.B. Een nieuw kritisch onderzoek, uitgaande van de juiste opvatting dat hier **een van de eerste Hollandse plaatsen** ligt, wel in de bronnen genoemd maar nooit teruggevonden of aangewezen, zal ongetwijfeld ook een andere datering te voorschijn brengen, die nog minder met de gegevens van het ware Dorestadum te rijmen valt. Geheel aanvaardbaar is, dat de nederzetting een klein deel van de Karolingische periode omvat, mits daaruit maar niet de konklusie wordt getrokken, dat zij dan ook alles zou bevestigen wat uit die periode ten onrechte voor Nederland werd aangenomen.

HET DRAMA VAN WIJK BIJ DUURSTEDEN

Laten we nu punt voor punt nagaan, wat de opgravingen wel en **niet** hebben aangetoond. De historische gegevens, die van hun kant al afdoende zijn, kunnen hier buiten beschouwing blijven. In **Wijk bij Duurstede is aanwezig**:

1. een nederzetting uit de 9e eeuw, wat ik voorlopig accepteer al kan men er vraagtekens bij zetten, omdat de R.O.B. heeft aangetoond dat de chronologie niet zijn sterkste kant is;
2. een dorp van jagers en vissers;
3. een aantal munten van Dorestadum en andere plaatsen, waaruit blijkt dat de vissers het toen gangbare geld op zak hadden, dat overigens nog lang na de 9e eeuw gangbaar is gebleven, en waarschijnlijk ook dat zij wild en vis verkocht hebben;
4. een gouden broche op de bodem van een waterput, waaruit blijkt dat een vrouw pech heeft gehad, wat ook geen wereldschokkend feit is;
5. betrekkelijk weinig in de tijd passend aardewerk, wat het overigens voor de hand liggend feit aantoont dat de daar levende jagers en vissers gegeten en gedronken hebben.

Er ontbreken de volgende kenmerken, waarvan men de meeste als essentieel moet beschouwen, de andere als even noodzakelijke consequenties:

1. Er is geen enkel bewijs zelfs geen zwakke aanduiding, dat de plaats **al in de 7e eeuw** bestond, wat wel een historisch feit is voor het échte Dorestadum.
2. Er is evenmin een bewijs dat zij doorloopt **tot het einde van de 10e eeuw**, wat de historische bronnen duidelijk zeggen. Zij tonen een historische continuïteit aan tussen de 7e en de 10e eeuw, die in Wijk bij Duurstede slechts voor een deel door vondsten is gedekt. **Begin en einde**, de voornaamste bestanddelen, ontbreken er geheel. Een einde is er trouwens niet geweest, daar het echte Dorestadum zijn bestaan normaal heeft voortgezet. In Wijk bij Duurstede is wél een einde, maar het ligt minstens een eeuw te vroeg ten opzichte van de historische gegevens over Dorestadum.
3. Geen enkel bewijs is aanwezig voor de konklusie dat het een **handelscentrum** was; de kaden zijn van de vissersplaats.
4. Er is geen enkel bewijs of aanduiding voor de **internationale relaties**, waardoor Dorestadum in de oude bronnen en (terecht!) in de literatuur bekend staat.
5. Het begrip "stad" is niet te rijmen met deze zuiver agrarische nederzetting.
6. Er is geen spoor van een **kerk** gevonden, zodat een van de voornaamste kenmerken ontbreekt waardoor Dorestadum zo positief, zij het overdreven, in de bronnen is gepresenteerd.

7. De nederzetting ligt **niet** aan het **Almere**, niet aan de Zuiderzee, het verkeerde Almere, nog minder aan het ware Almere.

8. Wijk bij Duurstede, gelegen in een toen pas opkomend gebied, dat blijkens de tekst van Kamerijk daarna weer verloren is gegaan, kan onmogelijk een zeehaven zijn geweest; het voorland tot het buitenwater was één groot waddegebied dat zelfs niet bevaarbaar was, zeker niet voor schepen die van elders kwamen. En wat was het achterland van deze beroemde zeehaven? Feit is, dat in de historie of de archeologie geen enkel raakpunt is te ontdekken tussen Wijk bij Duurstede en zijn achterland. Van de tweedehands wijntonnen weten wij inmiddels alles!

9. De minstens drie malen vermelde **verwoesting van Dorestadum door de Noormannen** (minstens drie malen, omdat men dit in de onnauwkeurige bronnen niet exakt kan tellen) komt op geen enkele manier tot uiting. Ook dit moet als een essentieel gebrek worden beschouwd, juist omdat de historici altijd hebben beweerd, dat de totale vernietiging door de Noormannen de reden was waarom Dorestadum van de Nederlandse bodem verdween.

10. In **Nederland** of in het **Rijnland**, om van andere streken maar te zwijgen, zijn tot heden geen vondsten gedaan, die enige relatie of parallel vertonen met Wijk bij Duurstede. De vondsten vormen een volkomen nieuw element in het normale archeologisch patroon van Nederland. Om hen te kunnen aanvaarden als een bewijs voor het bestaan aldaar van Dorestadum, zouden zij gedekt moeten zijn door gelijktijdige vondsten in **Utrecht** en **Nijmegen**. Aangenomen werd immers dat deze drie plaatsen gelijktijdig en gedurende een lange periode in eenzelfde streek hebben bestaan. Utrecht en Nijmegen laten voor deze tijd volledig verstek gaan. Die tijd zou de 5e tot en met de 9e eeuw moeten zijn, om te dekken wat voor deze twee steden werd aangenomen. **Er is niets!** Met de bewering van Nijmegen, **dat daar Karolingsch móet zitten maar dat het nog niet gevonden is**, moet de Nederlandse archeologie geen tweede maal aankomen, en geen derde maal voor Utrecht, anders maakt zij zich onsterfelijk belachelijk. De uitzonderlijkheid van Wijk bij Duurstede toont derhalve onweerlegbaar aan, dat men er een geheel andere titel aan moet geven dan die van Dorestadum.

De konklusie kan kort en radikaal zijn: **Hier lag Dorestadum niet**. De R.O.B. heeft een drama geschreven, waarvan ik hoop dat het als "**Drama van Wijk bij Duurstede**" de literatuur ingaat, omdat het verdient door de wetenschap afgestraft te worden als een schoolvoorbeeld van aprioristische manipulatie met historische en archeologische gegevens. Het was gebaseerd op het bord, dat bij alle grote bouwwerken wordt gezet: "**Hier bouwt de R.O.B. Dorestadum**", de aankondiging van een machtig bouwwerk, terwijl achteraf gebleken is dat de bouwmaterialen **nét** voldoende waren voor een houten dorp. De opgravingen hebben het doorslaggevend bewijs opgeleverd voor mijn stelling, reeds in 1965 naar voren gebracht, dat hier niet het oude Dorestadum ligt. Ik wil niet van de hoge toren blazen, doch wel eens

precies zeggen waar het op staat. Toen ik in 1955 begon te publiceren over mijn twijfels over de gangbare geschiedenis van Nederland, liep de historische wereld in felle verontwaardiging te hoop om mij tegen te spreken. Er was geen enkele reden tot twijfel! Enige historici en klassici, die zich vanwege eigen publikaties, voor welke de weg naar De Slegte dreigde, persoonlijk gegrepen voelden (wat uiteraard nooit mijn bedoeling is geweest!), reageerden heftig en helaas niet altijd met de noodzakelijk beheersing. Laat ik maar zwijgen over de voorgevallen grofheden; die doen al lang niet meer terzake, ofschoon zij een bewijs waren dat de zaak ernstiger was dan men wilde laten blijken. Er ontstond een samenzwering, die enkel tot doel had te voorkomen, dat mijn twijfels serieus werden genomen en ook bij anderen ingang zouden vinden. Ik moest "tot rede" gebracht worden, beter gezegd "tot zwijgen".

Met onvoorstelbare drogredenen werd ik bestreden. Van hoogleraren en vakhistorici kwamen argumenten die, als zij door een eerste-jaars historisch student waren gelanceerd, tot de vraag hadden geleid of hij wel de goede studie-richting gekozen had. Overigens zijn het er welgeteld een stuk of vijf, zes geweest, die zich geroepen voelden op te komen tegen mijn stellingen. De overige historici hebben zich wijselijk op de vlakte gehouden, waarschijnlijk in angstig afwachten waarop dit zou uitdraaien. Verschillenden hebben onomwonden gezegd: "Ik geef er geen oordeel over; laat Delahaye dit maar met Nijmegen uitvechten". Het was derhalve onjuist te beweren, wat nogal eens met bravoure werd uitgekraaid, dat **alle historici** tegen mij waren. Even onjuist was de veronderstelling dat het alleen een Nijmeegse kwestie betrof; dit was al vlug duidelijk toen een zogenaamde "Utrechtse" oorkonde erbij werd gehaald. De opgravingen van Wijk bij Duurstede, merkwaardigerwijs aangevat na de publikatie van mijn "Vraagstukken...", **moesten Dorestadum te voorschijn halen, anders was het gedaan met de aangenomen historie van Nederland.** Zelfs een leek op historisch gebied kan nu konstateren, dat de opgravingen van Wijk bij Duurstede het laatste, maar ook het afdoende argument geleverd hebben dat de gangbare geschiedenis van Nederland tot de 10e eeuw een en al mythe is.

De opgraving bij Wijk bij Duurstede blijft waardevol, ook als men het onjuiste etiket van Dorestadum eraf haalt. Zij kan zelfs, als men zich eenmaal bevrijd heeft van de oude mythen en de Dorestadum-kater over is, het begin worden van een boeiend program van archeologisch onderzoek. Want **Zuuthardeshage** (de naam moet maar vallen, al wil ik niet beweren dat dit de naam is van de nederzetting te Wijk bij Duurstede) **en de meer dan 25 andere nog nooit gelokaliseerde en geïdentificeerde plaatsen**, die men bij Melis Stoke, in oorkonden en goederenlijsten vindt, schreeuwen gewoon om dit onderzoek, toegespitst op de ware topografie en toponymie van Nederland. Voor de historie en de archeologie ligt nog een groot terrein braak, vlak bij de hand en gedokumenteerd in regionale teksten. De historische, topografische en naamkundige waarheden moet men niet bij misverstande Romeinen gaan zoeken; de eigen en autochtone bronnen komen het eerst in

aanmerking. Zij zijn op een onvoorstelbare manier genegeerd, waarschijnlijk omdat zij het beeld van mythologisch Nederland bescheiden maar desondanks pertinent tegenspreken. Het is zo simpel wat zij vertellen: eenvoudige Hollandse namen; kleine onbelangrijke feiten; de opkomst van wat moerassige eilandjes uit het water, die pas laat (hemel, wat gaat het langzaam) een min of meer samenhangend landschap gingen vormen; een klein bisdom, dat nauwelijks een bestaan vond en zich daarom ook wereldlijk moest expanseren; het verschijnen van een agrarisch graafschap, waarover de historici met nauwelijks verborgen verlegenheid spreken; het monastieke leven, de rijkdom van Westelijk Europa, slechts vertegenwoordigd in één armzalig kloostertje, dat pas later een abdij-allure kreeg. Dat was niet te pruiimen in de Gouden Eeuw en de tijd van de post-humanisten, de ware schuldigen aan de opjutterij. Zij smeten de onnozele Hollandse schrijvers, bronnen en akten in een hoek, sleepten de klassieken aan en schreven de roemruchte historie van de Bataven, al hadden die naar waarheid in Frankrijk gewoond. Zo begon het, en zo werden bibliotheken vol geschreven met onwaarheden.

DORESTADUM NAAMKUNDIG

De taalkundigen hebben al lang geleden vastgesteld, dat de namen Dorestadum en Duurstede **niet identiek** zijn. De oorzaak van dit verschijnsel hebben zij niet ontdekt omdat zij de mythe niet doorzagen. In het Leven van St. Fredericus, die tussen 828 en 838 bisschop van Trajectum was, welk leven vermoedelijk in de 10e eeuw is geschreven, wordt gezegd dat de grote stad vroeger Dorestadum heette, **juist omdat zij zo groot was**, maar dat zij nu Wyck werd genoemd. Dit was een toespeling op dore in de betekenis van zeer of groot, wat nog in enkele oudere woorden is achtergebleven, bijvoorbeeld dorefier, dorearm. Die afleiding was aardig gevonden maar zeker niet juist. "Dore" betekent deur of poort. Het woord komt ongeveer gelijklopend in veel talen voor bij plaatsnamen, die Thur, Thür, Thor, Torre of Dur en andere varianten in de samenstelling hebben. De naam Dorestadum is aan de plaats gegeven, omdat de stad als belangrijke zeehaven, bovendien op een strategisch punt gelegen, als poort of toegang diende voor het achterland, wat bijzonder treffend klopt wanneer wij straks de juiste plaats voor ons hebben. Het achtervoegsel "stadum" is simpelweg de latinisatie van "stad".

De naam van **Duurstede**, die in Nederland pas tegen het begin van de 14e eeuw verschijnt en die (let wel!) het eerst aan het kasteel van de bisschop van Utrecht te

Wijk bij Duurstede werd gegeven, was op dit kasteel volkomen toepasselijk in de zin van dure, duurzame stede. Hij dekt noch in zijn geheel noch in zijn samenstelling de oude naam Dorestadum, al is het mogelijk dat hij ontstond omdat men het oude Dorestadum in het achterhoofd had. De eerste betekenis begreep men niet meer, zodat een geheel nieuw woord ontstond dat er in klank wat op leek. In betekenis schelen "dore" en "duur" nogal wat. De oude naam zou zich best door volksetymologie zo ontwikkeld kunnen hebben, tenminste als dit aanwijsbaar was geweest en niet vijf eeuwen na het verdwijnen van de naam gebeurd was, die overigens in Nederland niet kon verdwijnen omdat hij er nooit had bestaan.

Nadat de foutieve lokalisatie van St. Willibrord te Utrecht was geschied, wat voor het eerst in de 12e eeuw gebeurde en pas in de 14e eeuw begon door te werken, werd aan de hand van de tekst uit het leven van St. Fredericus aangenomen, dat Wijk en Dorestadum identiek waren. Ook in andere bronnen kon men lezen, dat zich dicht bij de zetel van St. Willibrord de grote plaats Dorestadum had bevonden, die ook Wic werd genoemd. Men keerde de zaak eenvoudig om en maakte van Wijk maar even Dorestadum. Zó simpel zit de mythe van Wijk bij Duurstede in elkaar. Toen was het tijd geweest om "Baarljike Nonsens" te roepen, niet nu de korrektie wordt aangereikt. Die slag met de pet zijn de historici **zonder voorbehoud en zonder enig onderzoek** blijven volgen; zij hebben klakkeloos de stelling van een amateur aanvaard uit een periode dat de historie nog niet als wetenschap bestond, om nog te zwijgen van de totaal onbekende regels van de historische geografie. Volslagen onbegrijpelijk is, dat men later nooit aanleiding heeft gevonden tot een nieuw en kritisch onderzoek, daar verschillende oudere schrijvers zeer zware argumenten tegen de interpretatie hadden ingebracht en de mythe eigenlijk toch heel doorzichtig is.

Zojuist is aangenomen, dat de naam van Duurstede kan zijn ontstaan uit een toespeling op het oude Dorestadum. Dit is uit pure welwillendheid geschied. Strikt genomen mag dat verband met evenveel recht ontkend worden, en kan eenzelfde toeval worden aangenomen als tussen Batua en Betuwe, die onbetwifelbaar identiek leken en het toch niet zijn. Een tekst uit 1328 spreekt over het "**castrum van Duersteden**". Toen en lang daarna heeft niemand het oude Dorestadum ter plaatse gedacht. De eerste Nederlandse schrijvers tot de 15e eeuw geven wel in het vage een paar berichten over de Noormannen in Nederland, maar passen geen enkel uit de grote serie over Dorestadum op Wijk bij Duurstede toe, terwijl uit hun kontekst duidelijk is dat zij de algemene kronieken kenden, waar dat Dorestadum talloze malen in verband met de Noormannen wordt genoemd. Met andere woorden: ondanks het bestaan van een kasteel "Duerstede" zagen zij de identiteit daarvan met Dorestadum niet zitten. De overige gegevens tonen bovendien aan, dat dit denkbeeld pas in de loop van de 15e eeuw opgekomen is, een reden temeer om aan te nemen, dat de reeds ongeveer een eeuw bestaande naam Duerstede los van die van

Dorestadum kan zijn ontstaan. Deze mogelijkheid kan men niet bij voorbaat verwerpen, daar zij in het analoge geval van de Betuwe geheel bewezen is.

Om de raadsels te omzeilen en een beter verband te leggen tussen de twee namen, zijn enige taalkundigen tot de veronderstelling gekomen dat de oude naam **Durstadum** zou kunnen zijn geweest. Hierdoor zou de overgang van **Dur** naar **Duur** min of meer vanzelfsprekend worden, en geeft het Germaanse "dur" in de betekenis van versterking een redelijke verklaring van de naam, vooral als men uitgaat van het kasteel. De vorm **Durstadum** of **Duristate** staat in geen enkele betrouwbare tekst. Hoe mooi het ook zou passen en hoe prachtig het zou uitkomen, geknutsel aan toponiemen moet men met beslistheid afwijzen; op deze manier kan men alles gaan veronderstellen.

Ondanks dat het woord **Dorestadum** sinds de 12e eeuw in de dokumentatie van Egmond voorkwam maar het in Nederland niet toe te passen bleek, en ondanks dat een kasteel "Duurstede" vanaf het begin van de 14e eeuw te Wijk stond, volgde pas lang daarna de opvatting dat Dorestadum in Nederland had gelegen. Met nadruk moet op het opzienbarende feit gewezen worden, dat de **abdij van Egmond**, waar door een merkwaardig toeval de gehele oude dokumentatie van het bisdom Trajectum terecht is gekomen, wat leidde tot de samenstelling van het Cartularium van Egmond, een verzameling van de oude akten van het bisdom, toch **geen enkele schuld** heeft aan de invoering van de mythen. Het blijkt integendeel, dat in de **Annalen van Egmond**, een kroniek tussen de 12e en de 14e eeuw door verschillende monniken van de abdij geschreven, bijgehouden en aangevuld, **geen spoor is te ontdekken** van de latere mythen. De naam **St. Willibrord** komt er niet in voor, evenmin als het woord **Dorestadum**, om nog te zwijgen van de andere mythen zoals over **Bataven** en **Noormannen**, die trouwens bewijsbaar veel later zijn ontstaan, en dit terwijl de abdij alle bekende teksten in huis had. De opeenvolgende kroniekschrijvers van Egmond hebben blijk gegeven van een voorbeeldloos kritisch inzicht door zich zo manifest te distanciëren van zaken, die zich toch opdrongen. Dat dit onopgemerkt is gebleven, toont alleen aan hoe kritiekloos de latere historici met de materie van de mythen zijn omgesprongen.

Tot afronding van de naamgeving van Wijk bij Duurstede moet deze in de bronnen worden nagegaan. **Alpertus van Metz**, die tussen 1021 en 1023 schreef, kent evenmin als de **Annalen van Egmond** het woord **Dorestadum**. **Melis Stoke**, einde 13e - begin 14e eeuw, passeert de namen **Dorestadum** of **Duurstede** onder volstrekt stilzwijgen, al is hij reeds besmet met de mythe van **St. Willibrord**, die hij wel vanaf het Schelde-gebied Nederland laat binnentrekken. Bij hem moet men de juiste naam zoeken voor de nederzetting te Wijk bij Duurstede, want zijn rijmkroniek bevat ca. 25 nog nooit terecht gebrachte namen. De naam **Zuuthardeshage** dringt zich in dit verband een beetje op. **Johannes Beka**, einde 14e eeuw, zegt eindelijk: "Wijk,

vulgariter genoemd Duursteden”. Onbewust heeft deze schrijver het zéér juist uitgedrukt. Immers, als de historische rekonstruktie juist was geweest, had hij moeten zeggen: **Duursteden, vulgariter genoemd Wijk**, want Dorestadum was de oudste en de klassieke naam. De naam Wijk bij Duurstede bevat nog dezelfde historische en naamkundige degradatie, waar de belangrijke plaats en zeehaven tot achtervoegsel is gemaakt van een dorp. Een historische waarheid had zich ook in de naamgeving anders gepresenteerd; de huidige naam is een klutsei van waarheid en legende.

De lijn, die bij de historieschrijvers is te zien, wordt door de officiële stukken volledig gevolgd. In het jaar 1147 bevestigde paus Eugenius III de abdij van Deutz in het bezit van goederen in Gelderland en te Wijk bij Duurstede, dat er **Wic** heet. In 1165 stemde keizer Frederik erin toe, dat een dam, bij Wijk bij Duurstede in de Rijn gelegd, zou blijven bestaan: "in de villa die **Wije** wordt genoemd". In 1256 verkocht de abdij van Deutz aan Otto graaf van Gelre haar goederen in Gelderland, dezelfde die ruim een eeuw geleden in het stuk van paus Eugenius waren vermeld. De plaats heet er nog altijd **Wic**. Een volgende oorkonde uit het jaar 1261 over dezelfde goederen noemt de plaats **Wijck**. In 1300 verhief ridder Gijsbrecht van Abcoude het dorp **Wije** tot stad met bepaalde privileges. Het Stichtse Leenprotokol spreekt in 1394 nog van **Wijck**. Voor de volledige duidelijkheid moet hieraan worden toegevoegd, dat al die bronnen enkel van Wijk spreken, geen enkele maal van Duurstede.

En plots verschijnt de nieuwe naam! In het jaar 1403 ontving Willem van Abcoude van hertog Reinald van Gelre in leen: "dat huys te **Duerstede**, die herscap van **Wijck** en die porte van **Wijck** metten gerichte hoge en lege". Duurstede heette aanvankelijk alleen het vroegere kasteel of buitenverblijf van de bisschop van Utrecht. Toen het kasteel en de stad één leen gingen vormen, lag de invoering van de dubbelnaam enigszins voor de hand, waarbij de mogelijkheid levensgroot open moet worden gehouden, dat de naam Duurstede niet eens als een terugblik op het oude Dorestadum kan zijn ontstaan. En later, toen men de historische geschriften dieper begon om te spitten, vond men Dorestadum natuurlijk te Wijk bij Duurstede terug, evenals men het oude Noviomagus in Nijmegen meende aan te treffen, het Trajectum van St. Willibrord te Utrecht, de Batua in de Betuwe, de Vahalis in de Waal. Het past niet te spotten met de historici. Clio heeft zich in deze affaire gedragen als een kwaadaardige heks door alle sporen dubbel neer te strooien.

Zou het voor sommigen misschien nog moeilijk zijn aan te nemen, dat een rijksdienst zich zó diepgaand kan vergissen, of zou het gevaar bestaan dat zij zich toch laten inpakken door de vondsten van Wijk bij Duurstede, dan zullen drie doorslaggevende bewijzen hen moeten overtuigen. Dorestadum bestaat namelijk nog steeds, uiteraard onder een naam die sinds de 9de eeuw geëvolueerd is, wél in een geheel

andere streek dan bij de Lek. En dat het daar al lang ligt, wordt door een oorkonde van Karel de Grote uit het jaar 777 bewezen. De plaats lag op de oever van het **Almere**, wat in Nederland al niet klopte in de situatie van Wijk bij Duurstede met de Zuiderzee, die als het Almere werd opgevat, maar een totale misgreep is omdat ook het Almere zich in Noord-Frankrijk bevond.

DORESTADUM IS AUDRUICQ

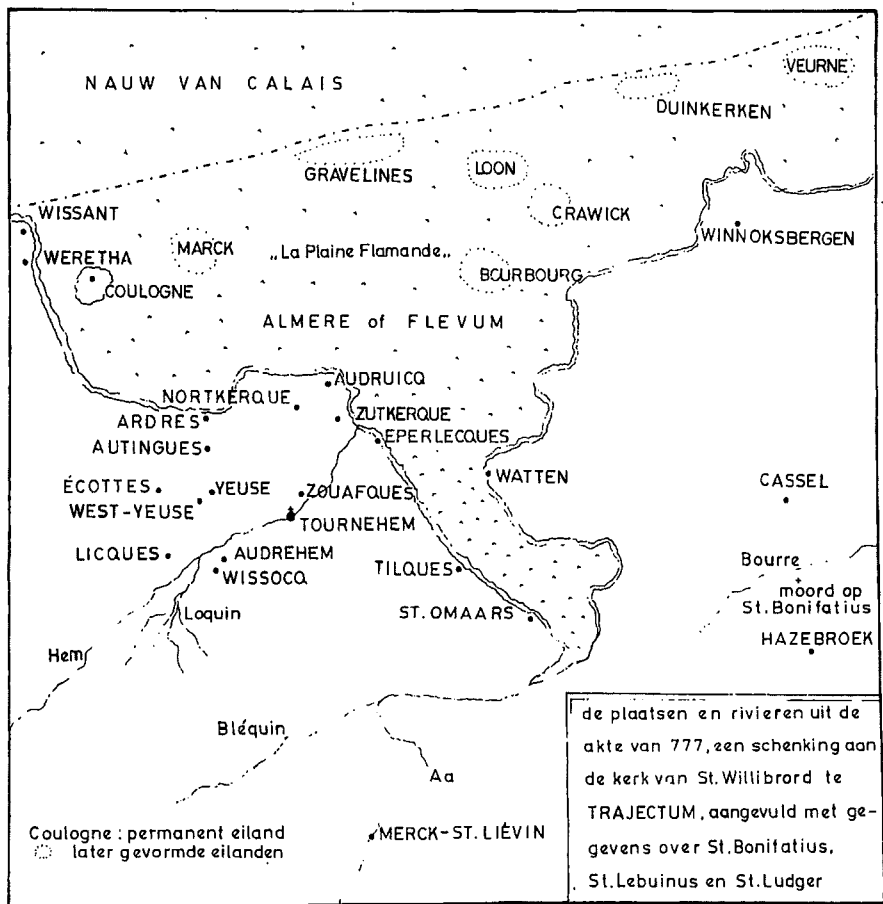
Er is genoeg gesproken over de negatieve kant van de zaak; de Nederlandse interpretatie is onhoudbaar gebleken. **Het is tijd voor de genadeslag!** Het oude Dorestadum bestaat nog steeds, zij het onder een naam waarin men het op 't eerste gezicht niet herkent. Dat Dorestadum ook Wic of Wik heette, is door tijdgenoten neergeschreven, die blijkens hun mededelingen de stad persoonlijk en van zien kenden, derhalve door mensen uit de eigen streek. In het noord-westen van Frankrijk vindt men tal van plaatsnamen, waarin dit woord aanwezig is, zoals Wicquinghen, Salperwic ten noorden van St. Omaars, Badewic thans Baduy, Ostrewic bij Sangatte (thans verdwenen), een plaats Hemmawic een oud bezit van de abdij van St. Omaars welk Hemmawic onder Houlle gelegen was, Craywick ten noorden van Bourbourg, en Ostrewic thans Austruy in het canton Réty. Dit achtervoegsel "wic", afgeleid van "vicus" (plaats, wijk of onderdeel van een stad) is in Frankrijk in nog meer plaatsnamen bewaard gebleven, bijvoorbeeld vele die op -vy eindigen. De bekendste "wicus"-stad is Quentovicus, ook Wicus of Vicus genaamd, wier juiste plaats nog niet met zekerheid is teruggevonden, al staat vast dat zij dichtbij Montreuil-sur-Mer aan de rivier de Canche lag. Zij wordt in verschillende oorkonden samen met Dorestadum en andere Franse plaatsen genoemd als gelijkwaardige haven, waar dezelfde tolprivileges golden, wat een aanwijzing temeer is dat beide steden in dezelfde streek lagen. Aan de overzijde van het Nauw van Calais, recht tegenover het Franse "vicus"-gebied, bevindt zich in Engeland een even grote serie "wich"-namen, die het oude achtervoegsel tot heden hebben bewaard. Zet men over beide streken een cirkel op de kaart waarbinnen "wicus"-plaatsen voorkomen, dan valt Wijk bij Duurstede daar zeer ver buiten. De naam van Wijk bij Duurstede berust op dezelfde naamgeving, maar heeft beslist geen voorganger in "Wicus" gehad, wat de opgravingen bevestigen, die **geen continuïteit** tussen het 9e-eeuwse en het 14e-eeuwse Wijk hebben vastgesteld. Tussen de 3e en de 9e eeuw is evenmin iets gevonden, zodat de naam van Wicus of Wyck ter plaatse niet kan hebben bestaan. Men mag bij voorbaat uitsluiten dat de vreemd-talige naam Wicus er ooit heeft gegolden.

Het voorbeeld van Quentovicus laat zien, dat de plaatsen soms met de volle naam werden gesproken en geschreven, soms enkel met Wicus, Vicus, Wic of Wik werden aangeduid. Volgens de bronnen is dit ook met Dorestadum het geval geweest. Derhalve is het geen vergezochte veronderstelling, dat de plaats ook **DOREWIC** is genoemd, want deze vorm was nodig om ze van andere "wicus"-plaatsen te onderscheiden. In de geschreven bronnen is de naam in deze preciese schrijfwijze niet teruggevonden, wel als **Oudruich** (12e eeuw,) dat door omzetting van letters (dore: odre) als een afleiding van Dorewic kan worden beschouwd. Het woord Odrewic is tenslotte verfranst en werd **AUDRUICQ**, een thans nog bestaande plaats ten noord-westen van St. Omaars. Wie opwerpt, dat een dusdanige letter-inversie in het Romaans of het Frans hoogst zeldzaam en derhalve moeilijk aanvaardbaar is, zit op de verkeerde toer, daar Audruicq toen tot het Germaanse taalgebied behoorde, waar zulke inversies schering en inslag zijn. De tekst uit het Leven van St. Fredericus getuigt dat in de 10e eeuw de oude naam Dorestadum al in onbruik was en dat Wic overheerste, wat in elk geval een bewijs is dat de naam zoals alle plaatsnamen aan het evolueren was. In die evolutie past Dorewic volkomen. Audruicq is via Odrewic en Dorewic een rechte afleiding van Dorestadum. Na de invasies van de Noormannen is de plaats blijven bestaan; geen enkele bron zegt trouwens dat zij van de aardbodem verdwenen zou zijn. Er is nog een oorkonde beschikbaar uit het jaar 974, die verwijst naar vroegere akten over dezelfde zaken, zodat de historische continuïteit van dezelfde plaats in de authentieke streek vast staat en deze er geen probleem vormt zoals in Nederland, waar dit gegeven zelfs zo onaanvaardbaar was dat het uit hoofde van valse premissen verworpen moest worden.

Alle details uit de geschreven bronnen betreffende Dorestadum passen geheel en al te Audruicq. De Noormannen vielen achtereenvolgens **Colonia**, Dorestadum en Trajectum aan. Colonia is niet Keulen doch Coulogne nabij Calais, dat in tal van bronnen als Colonia voorkomt. Er behoeft nauwelijks op gewezen te worden, dat de historici de twee Colonia's niet goed uit elkander gehouden hebben. Het bericht past alleen in Noord-Frankrijk, waar de plaatsen in de juiste volgorde liggen. Een andere tekst zegt, dat de Noormannen Dorestadum aanvielen en direkt daarna doorstootten tot "**Nonmodoca, waarheen veel Friezen** (lees: Vlamingen) **waren gevlucht**". De R.O.B. maakt daarvan: "een niet onbelangrijke stad". Deze "niet onbelangrijke" miskleun, reeds lang geleden met de juiste verklaring weerlegd, blijft men toch volhouden om de goede interpretatie te weigeren. Nonmodoca is een verschrijving van Nemetacum, Atrecht. Vermoedelijk is het niet eens een verschrijving, doch een door plaatselijk dialect beïnvloede schrijfwijze. St. Bonifatius kwam aan te Dorestadum (Audruicq) en begaf zich direkt na zijn landing naar Trajectum (Tournehem), welk gegeven in Nederland nooit bevredigend is verklaard, omdat de situatie van Wijk bij Duurstede en Utrecht juist omgekeerd is aan die van de ware plaatsen. De stad Audruicq behoeft als plek bij uitstek voor een zeehaven niet veel

toelichting. Zij lag in een beschutte zeebaai, stond via het Almere in verbinding met de open zee, waarvan zij slechts op korte afstand verwijderd was in een veilige positie. Zij ligt op een hoogte van 9 m boven het middelbare zeeniveau, wat van het hoogste belang is ten opzichte van haar tegenkandidaat in Nederland, waar de vraag eigenlijk overbodig is of er reeds in de 7e eeuw een grote stad kan hebben bestaan, die al bij de Geograaf van Ravenna bekend was. Haar titel van "emporium", belangrijke zeehaven, spreekt voor zichzelf. De naam van "poort" blijkt er voortreffelijk te passen; de plaats was inderdaad een poort of toegang tot het achterland, op korte afstand gelegen van de grote handelsweg van Keulen naar Boulogne, die uit de Romeinse periode stamt en tot ver in de moderne periode van belang is gebleven. Door het terugtrekken van de transgressies, wat in de 8e eeuw begon en zich na enkele op- en neergangen sneller begon te voltrekken in de 10e eeuw, verlandde het Almere uiteindelijk geheel en ging de havenfunctie van Audruicq verloren, evenals die van Quentovicus, zodat de beide havens geruisloos uit de historische bronnen verdwijnen. De juiste plaats van Quentovicus is nog altijd niet met zekerheid teruggevonden; een recente hypothese, die de plaats te Visemarets aan de Canche lokaliseert, is om scheepvaartkundige redenen hoogst aanvechtbaar. Het is derhalve niet zo vreemd, dat de juiste plaats van Dorestadum zolang zoek is geweest, vooral omdat een foutieve lokalisatie in de weg stond.

Men begrijpt eveneens onmiddellijk, waarom de Noormannen erop gebrand waren deze havenplaats en haar omgeving in handen te krijgen, die zij al bij hun eerste invasie in Frankrijk tot doelwit hadden. De berichten laten herhaaldelijk verstaan en zeggen het soms onomwonden, dat de Noormannen het gebied van Dorestadum niet hebben opgeëist om zich daar vredig terug te trekken, maar om er een blijvende basis te hebben voor nieuwe aanvallen op het centrum van het Frankische rijk. Deze dolk op het hart van Francia lag in het noorden van Frankrijk en niet in het midden van Nederland, waar een bezetting van Wijk bij Duurstede een opluchting voor Frankrijk zou hebben betekend. Het is in het geheel niet vreemd dat de Noormannen streken van Frankrijk langdurig of permanent in bezit hielden, daar de historische bronnen duidelijk meedelen, dat zij zich in en tussen de autochtone bevolking vestigden en het desondanks gedurende een reeks van jaren niet tot incidenten kwam. In het algemene beeld van de activiteiten van de Noormannen in het Frankische rijk valt hun zogenaamd optreden in het midden van Nederland zelfs buiten elk militair of terroristisch verband. Bovendien stellen de Franse historici de definitieve bezetting van Tournehem en omgeving op het jaar 857, precies hetzelfde jaar dat de documenten van het bisdom van St. Willibrord meedelen voor de verwoesting van Trajectum en de vlucht van de bisschop. Ongevraagd, ongezoekt en niet-geforceerd komen in de juiste streek alle gegevens samen. De "évidences circonstancielles" zijn zelfs niet te tellen. De R.O.B. heeft vergeten mee te delen, welke en hoeveel het er in Nederland zijn. In dit artikel zijn het er al tientallen; in mijn nieuwe boek liggen er méér dan 200 gereed.



(lees: Craywick)

DE OORKONDE VAN HET JAAR 777

Er bestaat een afschrift van een oorkonde, waarin Karel de Grote in het jaar 777 schenkingen deed aan de kerk van St. Willibrord; de heilige zelf was toen al overleden. De passage, waar het op aankomt, luidt in vertaling: "...aan de basiliek van St. Martinus, die gebouwd is in **Vetus Trajectum**, waar de priester Albricus

rector (of bestuurder) is, de villa **Lisiduna**, gelegen in de gouw **Flehite**, aan de rivier **de Hem**, en de bossen, genaamd **Hengestschote**, **Fornhese**, **Makoroth**, **Widoch**, gelegen aan beide zijden van de **Hem**. Ook de kerk, gebouwd onder **Dorestad**, die **Ubkirica** heet, en ook de oever van de **Lockia** en het eiland in het oosten tussen de **Renus** en de **Lockia...**”

De twee namen **Vetus Trajectum** en **Dorestad** plaatste men in Nederland, namelijk te Utrecht en te Wijk bij Duurstede. De andere namen hebben in Nederland nooit bestaan, behalve in de fantasie van sommige historici, die de akte opvatten als een schenking aan de kerk van Utrecht, ofschoon zij nooit erin geslaagd zijn de andere plaatsen aan te wijzen. De plaatsnamen zijn duidelijk van **Gallo-Romaanse** signatuur, die reeds uit zuiver taalkundig oogpunt niet in Nederland kunnen hebben bestaan. De twee rivieren, de **Hem** en de **Lockia**, zijn als aardrijkskundige aanduidingen nog belangrijker dan plaatsnamen. De **Hem** draagt nog dezelfde naam. De **Lockia** heet tegenwoordig **Le Loquin**. Het zijn bovendien unieke namen, waarvan men elders geen doublures vindt. De gouw **Flehite** is de streek van het Flevum of Almere, die in andere, vrijwel eigentijdse teksten **Fle** wordt genoemd. Ook dit Almere bevond zich in de authentieke streek.

Met deze akte hebben de Nederlandse historici een **dubbele vervalsing** gepleegd, ten eerste door eruit te lezen dat **Dorestadum** aan de **Lockia** lag, wat de akte helemaal niet zegt, ten tweede door te beweren dat Wijk bij Duurstede aan de **Lockia** lag, om zo het bewijs te leveren dat het oude **Dorestadum** aan de **Lek** gelegen was, de rivier bij Wijk bij Duurstede. Inderdaad kan men van verbazing achterover slaan bij deze schijnbare doublures, maar dan moet de kritische zin wel héél scherp gezet worden. **Lek** kan niet van het Gallo-Romaanse **Lockia** zijn afgeleid. Het is bijna overbodig eraan toe te voegen dat het woord **Lockia** in geen enkele Nederlandse bron voorkomt.

Nu door middel van de namen der landstreek en der rivieren de juiste streek teruggevonden is, leveren de plaatsnamen niet veel moeilijkheden meer op. **Lisiduna** moet worden opgevat als **Licques**, op ongeveer tien kilometer van **Tournehem** gelegen. De plaats is als **Liscae** of **Liske** bekend in oude teksten. Zij bevindt zich op een hoge, afgeplatte heuvel en is omgeven door diepe dalen, die in de tijd van de akte gedeeltelijk met water waren gevuld. Op korte afstand bevond zich het Almere, waarin de **Hem** uitmondde. Deze zeebaai was tussen de 3e en de 8e eeuw opnieuw tot vrij grote hoogte door het water ingenomen, waaruit volgt dat het niveau van de rivieren eveneens hoger was dan nu. De naam **Lisiduna** (duna = duin) was derhalve geheel toepasselijk. De plaats verloor het achtervoegsel toen het omringende land droog viel.

DE VIER BOSSEN

De vier bossen, aan de kerk van St. Willibrord gegeven, worden aangeduid met plaatsnamen. **Hengestschote** is **Ecottes**, op ongeveer vier kilometer ten noorden van Licques gelegen. In de 12e eeuw heet de plaats nog Agincota; daarna is de naam geëvolueerd tot Aichota, Cotes en andere vormen. **Fornhese** zou **Le Fertin** kunnen zijn in het kanton Audrehem en vormt nu een gehucht. **Audrehem** is het befaamde **Adricheim**, waar St. Willibrord ook de kerk bezat, **welke plaats men in Nederland ondanks herhaalde pogingen niet heeft kunnen aanwijzen**. Fornhese is echter met groter waarschijnlijkheid een van de twee buurgehuchten, waarvan een **Yeuse** heet, het andere **West-Yeuse**. Niet onaannemelijk is dat het eerste Voor-Hese heeft geheten of Forn-Hese. **Makoroth** is het bos **Mottehault** (een oude naam die niet meer bestaat) op het grondgebied van **Wissocq**. Hier moet men het **Widoch** uit de oorkonde plaatsen. Tussen de oude en de nieuwe naam heeft zich slechts een simpele fonetische verandering voorgedaan. De vier plaatsen bevinden zich inderdaad **aan beide zijden van de Hem**, precies zoals in de akte staat. **Wissocq** ligt aan de **Locquin**. De rivier vormt ter plaatse zoveel eilanden, dat het niet mogelijk is het in de akte bedoelde aan te wijzen; in elk geval wordt ook aan dit detail uit de akte door de situatie ter plaatse voldaan. "**Tussen de Renus en de Lockia**" levert geen moeilijkheden op, daar de Hem in oude teksten soms Rhim, Rhem en zelfs Rhin wordt genoemd. Daar het echter niet zo voor de hand ligt dat in één tekst twee namen voor eenzelfde zaak gebruikt worden, kan aangenomen worden dat ook Hem in de akte heeft gestaan en dat "**Renus**" een latere interpolatie is, toegevoegd toen in Nederland het afschrift van de akte werd gemaakt. Overigens is het verbazingwekkend dat de Nederlandse kopiïst die vreemde namen zo puur heeft overgebracht.

In de latere geschiedenis van Tournehem is een gegeven bekend, dat de akte van 777 op een merkwaardige manier bevestigd. De stad heeft van oudsher vier bossen in gemeenschappelijk bezit van de burgers gehad. Het waren: 1. het bos van Tournehem; 2. enige kompleksen, waaronder het bos van Licques; 3. dat van Eperlecques en Ruminghen; 4. dat van Zutkerque. Het is niet zeker, dat dit de bossen uit de akte van 777 waren, al moet men erop bedacht zijn dat bijvoorbeeld het bos van Licques zich op een andere plaats bevond dan het dorp van deze naam, zoals ook het bos van Tournehem op enige afstand van de stad ligt. Ook in de benamingen van de bossen kunnen zich veranderingen hebben voorgedaan. Een keur van Tournehem uit de 15e eeuw spreekt van de vier bossen en van het aandeel dat de burgers erin hadden. Het was hun verboden hun deel te verkopen op straffe van een boete en verlies van hun hout voor dat jaar. De vier bossen zijn in 1827 bij het domein van de staat gevoegd.



Toen ik in 1955 mijn eerste twijfel liet horen over de historiciteit van de residentie van Karel de Grote te Nijmegen, werd deze oorkonde mij het eerst voor de voeten geworpen als "afdoend bewijs" dat **Nlumaga**, wat bij de dagtekening aan het slot van de akte staat, "zonder de minste twijfel" als Nijmegen moest worden opgevat, omdat zo werd beweerd, de akte handelt over een schenking aan de kerk van Utrecht, en de korte afstand tussen het objekt van de schenking en de plaats van de oorkonde de interpretatie van Nijmegen dwingend maakt. Het is onvoorstelbaar, dat dit argument kwam van een hoogleraar in geschiedenis! Het uitgangspunt was al fout, omdat het geen schenking aan Utrecht betreft. Bovendien is het een onvergeeflijk vergrijp tegen de historische methodiek, daar men zulke konklusie niet mag trekken. Zou zij opgaan, dan zou men alle plaatsen van de gehele wereld, in de bullen van de pausen genoemd, in de omgeving van Rome moeten lokaliseren. Zelfs als het inderdaad een schenking aan Utrecht was geweest, dan doet het niet terzake op welke afstand die uitgegeven is.

De reactie toont wel duidelijk aan, dat de verschillende Nederlandse mystifikaties zó in elkander verweven zijn dat zij, wat inderdaad het geval is geweest, elkaar nodig hadden om te blijven staan. Wordt er één omver gehaald, dan stort het lemen beeld van de gangbare geschiedenis van Nederland tot de 10e eeuw in elkaar. Ten tweede blijkt dat velen meenden dat alles sloot als een bus; wat zij als een voor de hand liggend deksel op de twijfel beschouwden, bleek bij nader toezien helemaal niet te passen, omdat het bij een kritisch onderzoek als even vals kon worden aangetoond.

HET MYSTERIEUZE UBKIRICA

Ubkirica, fascinerend detail dat nooit in Nederland werd teruggevonden, maar waarover wel honderden bladzijden fantasie geschreven zijn, wordt in deze akte **onder Dorestad** genoemd, in andere teksten zelfs in **Dorestadum**. "Ub", hoger of boven, kan verschillende betekenissen hebben. Op ongeveer 3 km ten westen van Audruicq bevindt zich de plaats **Nortkerque** (noordkerk), die ik voor de meest waarschijnlijke lokalisatie van **Ubkirica** houd omdat het redelijk is aan te nemen dat zij van Tournehem uit is gesticht en toen "bovenkerk" is genoemd. De naam kan **Nordkirica** of **Nortkerque** geworden zijn, toen ongeveer vier kilometer lager een

andere kerk ontstond, die de naam van **Zutkerque** (zuidkerk) kreeg. Deze plaats is een even serieus kandidaat voor de determinering van Ubkirica, vooral omdat het bos van Zutkerque voorheen in het bezit van Tournehem was. In dit geval zou aangenomen moeten worden, dat de kopiïst het voorvoegsel "Zut" of "Sud" veranderd heeft in "Ub", wat als verschrijving niet eens ver is gezocht. Er zijn geen nadere gegevens bekend die zouden kunnen leiden tot de oplossing van de vraag, welke van de twee het echte Ubkirica was; zij bevinden zich beide "onder Dorestad", Audruicq. De kaart laat zien dat alle details uit de akte van 777 tot in de finesses in de juiste streek zijn aan te wijzen. Taalkundig gezien, past het woord Ubkirica volledig in deze streek, waar de plaatsnamen met het achtervoegsel "kirica" of "kerque" haast niet te tellen zijn, vooral omdat de naam verschijnt in de vorm "kirica", al is deze slechts een Romaanse uitspraak van het Germaanse "kerk", welke bijzonderheid precies op de taalgrens voor de hand ligt, terwijl de naam voor Nederland niet te aanvaarden is als een inheems woord.

GENT EN EGMOND

De dwingende toepassing van deze oorkonde in de omgeving van Tournehem bewijst dat het geen "Utrechtste" oorkonde is. De dokumentatie van het bisdom Trajectum is door een merkwaardig toeval terecht gekomen in de abdij van Egmond en werd daar samengebracht in het **Cartularium van Egmond**, een codex uit de 12e eeuw, waarin ook andere werken staan zoals enige kronieken. **De akten zijn niet van Utrecht afkomstig**, dat integendeel op zijn beurt afschrift genomen heeft van het Cartularium. Aan de hand van een paar, overigens zwakke aanduidingen werd aangenomen dat de verzameling bijeengebracht zou zijn door Radboud, de laatste bisschop van Trajectum/Tournehem, om de rechten van het bisdom te verdedigen. Het bisdom is in het begin van de 10e eeuw verloren gegaan, nadat de Noormannen in 911 een grondgebied van Normandië kregen en daar een hertogdom stichtten. De graaf van Vlaanderen kreeg Morinië en een deel van Artois in bezit.

Hij maakte van Gent een politiek en cultureel centrum en begunstigde de abdij aldaar op alle mogelijke manieren. Andere abdijen, onder andere die van Wormhoudt en die van St. Bertijn te St. Omaars, heeft hij leeggeplunderd om Gent te verrijken. Hij heeft zich ook intensief bezig gehouden met een herverkeveling van de kerkelijke bezittingen, want in dezelfde tijd ziet men tal van dorpen en kerken van eigenaar of beheerder veranderen, wel proces trouwens al op gang was ten tijde van de overheersing van de streek door de Noormannen. Een en ander viel samen met de nieuwe indeling van de bisdommen Terwaan en Boulogne. In deze ontwikkeling was geen plaats meer voor het oude missie-bisdom Trajectum, dat de laatste tijd toch al weinig levensvatbaarheid had en dat hiërarchisch gezien er zo'n beetje bij hing;

beurtelings leunde het tegen Reims of Keulen aan. Na zijn vlucht voor de Noormannen in 857 is bisschop Hunger omstreeks 863 weer terug in het bisdom. Tussen 870 en 895 wordt Odilbald enkele malen als bisschop van Trajectum genoemd. Dan blijkt ook dat het bisdom ressorteerde onder het aartsbisdom Keulen, wat in het geheel niet op Utrecht wijst, daar het noorden van Frankrijk onder het Duitse rijk viel en de kerkelijke indeling de wereldlijke volgde. Aangenomen mag ook worden dat de graaf van Vlaanderen vreemde invloeden heeft willen weren en dat hij schoon schip heeft gemaakt met personen, die de schijn op zich hadden geladen al te slaafs met de Noormannen samengewerkt te hebben. Na 911 immers is de uittocht van de Noormannen uit Frans Vlaanderen en Morinië begonnen, die naar Normandië trokken.

St. Radboud is tussen ca. 900 en 917 **de laatste bisschop van Trajectum/Tournehem** geweest. Tussen 914 en 917 schreef paus Johannes X aan de aartsbisschop van Keulen, dat hij de twist tussen bisschop Radboud en graaf Meginhard had bijgelegd. In een brief staan geen nadere details. Niet onmogelijk is dat de kwestie verband heeft gehouden met de opheffing van het bisdom. Na 917 komt het bisdom Trajectum niet meer in de bronnen voor. Een goede vijftig jaren later verschijnt het nieuwe bisdom Utrecht, nieuw in hiërarchie zin maar ook nieuw als grondgebied, **daar het geheel gevormd werd uit de nieuwe alluviale gronden van na de transgressies**. De oudere gronden van het huidige Nederland waren al lang tevoren door de bisdommen Keulen, Munster, Luik en Kamerijk ingenomen, een stratigrafisch detail dat het ontstaan van het bisdom Utrecht ten stelligste tegen het midden van de 10e eeuw plaatst. De breuk tussen het oude en het nieuwe bisdom is zeer duidelijk. Die breuk bedraagt overigens meer dan 50 jaren, want het **nieuwe bisdom Utrecht nam pas in de 12e eeuw aarzelend de traditie over**, die het aangepaard had gekregen door de abdijs van Echternach, dat Utrecht de zetel was geweest van St. Willibrord.

De oorkondenverzameling van het oude bisdom Trajectum is van Gent uit terecht gekomen in de abdijs van Egmond, die een stichting van Gent was. Dit was geen grote stap doch in feite slechts de uitleen van een boek van één kloostercel naar een andere. Dit is zonder enige opzet gebeurd en helemaal niet met de intentie om Egmond de dokumentatie te bezorgen van het bisdom Utrecht. Misschien kan het wel een zekere voorzorg betekend hebben. Toen namelijk de abdijs van Echternach in de loop van de 12e eeuw begon de verdwenen kerken en goederen van St. Willibrord terug te zoeken, had zij ook Egmond op het lijstje staan van de gepretendeerde kerken. Bij het sluiten van een overeenkomst tussen de graaf van Holland en de abdijs van Echternach in 1156, waarbij deze in plaats van haar **prententie op 25 kerken in Holland** genoegen nam met **enig grondbezit op Schouwen** (wat aantoonde dat Holland die eisen nauwelijks serieus genomen heeft), **is de abt van Egmond in Echternach aanwezig geweest**, waaruit blijkt dat de abdijs ook partij in het geschil was. De codex met de oorkonden van Trajectum is in Egmond als een groot vraagteken blijven liggen. Immers: **de monniken van Egmond hebben op geen enkele manier te verstaan gegeven of laten blijken, dat zij de oude dokumentatie van Utrecht hadden**. Integendeel: in hun Annalen hebben zij geen gegevens eruit overgenomen of op Nederland toegepast, zelfs niet het kapitale feit dat St. Willibrord de eerste bisschop van Nederland zou zijn geweest. Dit is door anderen gedaan, nadat het bisdom Utrecht afschrift genomen had van de oude akten.

HET ALMERE

Tussen Wissant, Duinkerken en Sint-Omaars ligt, aan de voet van de heuvels tussen 10 en 25 meter, een oude zeebaai, heden "La Plaine Flamande" geheten. De streek heeft in de loop van de tijden heel wat wederwaardigheden ondergaan. Ptolemeus plaatst daar het meer Flevum, dat de historici altijd gelijkgesteld hebben met het Almere. Dit is juist, ofschoon het niet met zoveel woorden door teksten wordt bewezen, omdat de twee namen niet gelijktijdig hebben bestaan maar elkander zijn opgevolgd, waarschijnlijk zelfs gescheiden door enige eeuwen toen de baai geheel of gedeeltelijk drooggevallen was. Dit was in de 2e eeuw het geval. Toen in de loop van de 3e eeuw de transgressies opkwamen, werd dit lage land, voor een groot deel beneden het zeeniveau gelegen, opnieuw en tot grote hoogte door de zee ingenomen.

Omstreeks 1200 wordt de term "Almari Vallum" gebruikt voor een streek in het land van Brédenarde. Een andere tekst spreekt van het "Clos Almer", het gesloten Almere, omdat toen de baai praktisch droog lag. Men noemde haar ook eenvoudig "Le Clos" (het geslotene) of "La Motte Almer", het Almere van de "motten" of heuvels, omdat zich bij het terugtrekken van de zee, wat geleidelijk en langzaam ging, het eerst tientallen eilanden vertoonden. Wanneer de Romeinse schrijvers zich verwonderen over de vele eilanden op de grens tussen Gallië en Germanië en de vreemde gewoonten van de bewoners, hebben zij het over deze streek en geenszins over het Nederlandse Waddengebied. Opvallender nog is de naam van "La Fleur" voor het Almere, waarin men een restant kan zien van de klassieke naam Flevum, al is die enigszins verbasterd, wat na de lange periode verklaarbaar is. In de loop van de 8e eeuw begonnen de transgressies zich terug te trekken; de drooglegging van de baai werd bovendien bevorderd door het feit dat de zee een soort van dijk had opgeworpen. Hier en daar, bijvoorbeeld te Ardres en Brêmes, waar nog enige meren bestaan, en in de Moeren van Frans-Vlaanderen ten noorden van Sint-Winnoksbergen bestaan nog resten van het oude Almere.

Volgens de bronnen bestaat er een onverbreekelijk verband tussen het Trajectum van St. Willibrord en het Almere. Het is eigenlijk overbodig te zeggen dat het woord Almere in geen enkel oud Nederlands geschrift staat. Melis Stoke, die toch zo uitvoerig bericht over de strijd tussen Hollanders en Friezen, zou die naam, als hij had bestaan, toch onophoudelijk voor de voeten hebben gelopen. Hij kent hem niet! De juiste plaats van het Almere in het noord-westen van Frankrijk, daar bevestigd door regionale bronnen, kan op geen enkele manier beschouwd worden als de verschuiving van een Nederlands gegeven, hoe kritisch of achterdochtig ook men het zou willen benaderen. De inboorlingen, die de naam van Almere gegeven en gebruikt hebben, hadden immers geen notie van de historische konsekventies die



Deel van een 17e-eeuwse kaart, met een niet altijd juiste rekonstruktie van Vlaanderen ten tijde van Karel de Kale, die het graafschap geschonken had aan Boudewijn 'de IJzeren', gehuwd met Judith, dochter van Karel de Kale, wat in de cartouche staat.

De kaart bevat onder andere de bijzonderheden:
de oude naam **Miniriacum** voor Merville.

Mons Cattorum voor Katsberg; de Bataven waren een afscheiding van de Chatten.
de naam **St. Willibrordi** voor Marck bij Calais.

Betunia als Béthune.

de rivier **Isla**, bij welke St. Lebuinus gearbeid heeft.

de rivier de Lys als **Legia fluvium**, tussen welke en de **Vlamingen** een oude schrijver de **Caleten** en de **Bataven** plaatst.

De kaart geeft tevens aan, zij het evenmin geheel juist, welk deel van het landschap voorheen door de zee was ingenomen. Grote restanten van het Almere zijn er nog op te zien, al moet het voorbehoud worden gemaakt dat het modern bodemkundig onderzoek en de hoogtekaart deze nauwkeuriger situeren.

eraan vastzaten; bovendien zijn die van Frankrijk uit nooit gesteld. Er blijft dus een puur geografisch gegeven over, dat niet in twijfel kan worden getrokken en waarbij zich nimmer enige manipulatie heeft voorgedaan. Op grond van deze overweging vormt het **Almere** in het noord-westen van Frankrijk een onweerlegbaar bewijs voor de verplaatsing van een groot aantal historische feiten naar Nederland. Bovenal toont het aan, dat de zetel van St. Willibrord te Tournehem stond volgens het Itinerarium Antonini het Romeinse Trajectum, en derhalve ook, dat Dorestadum in Audruicq is teruggevonden.

Mijn opponenten zwijgen in alle talen over het **Almere** in het noorden van Frankrijk, vanzelfsprekend omdat zij deze brok niet door hun keel krijgen en hem dan maar negeren. Na al hetgeen ik ondervonden heb, behoef ik daarop niet meer zachtmoedig en mild te reageren, en mag ik eens de waarheid zeggen: **Het is een bot afliegen van een doorslaggevend bewijs**, dat door zijn raakpunten en konsekventies de gehele materie van de mythen omvat. De **nieuwe stad Almere** in de voormalige Zuiderzee zal tot in lengte van dagen de afstraffing vormen voor de manier waarop de historische wereld van Nederland het vak van de geschiedkundige geografie doceert en bedrijft.

HET HELINIUM

Ptolemeus heeft het **Flevum** afzonderlijk genoemd en plaatst het door de opgegeven graden in het noord-westen van Frankrijk aan de kust. De klassieken noemen enkele malen **Flevum** en **Helinium** als twee meren of grote wateren. Jammer genoeg delen zij de afstand tussen beide niet mee. Het uitgesproken nevengeschikt verband blijkt wel, zodat de historici Helinium in Nederland lokaliseerden, al is tot heden duister gebleven waar het lag. De beurtelingse plaatsingen te Vlaardingingen of Terheide tonen al duidelijk aan, dat men er geen weg mee weet. Helinium was naar waarheid de **Liane**, die ten noorden van Desvres in de richting van Samer stroomt, dáár plotseling naar het noorden ombuigt en onder Boulogne in de Oceaan valt. De rivier had in de Romeinse periode een hoger niveau dan thans en vormde bij haar uitmonding een brede baai. Tot ver in de middeleeuwen heet zij **HELENA**; waar de afleiding van Helinium evident is. Haar monding had in de Romeinse periode de haven **Portus Gessoricus** aan de noordelijke kant van de baai, en **Portus Itius** aan de zuidzijde daarvan, door Ptolemeus zo treffend en juist vlak bij elkander geplaatst. De indruk, dat de klassieken die twee namen door elkaar heen zouden hebben gebruikt, is niet juist. Gessoriacus was de **militaire haven**, aangelegd ca. 43 na Chr., toen Claudius vanuit Boulogne de verovering van Engeland voorbereidde. Zij is tot aan het einde van het imperium de vasteland-basis geweest van de "Classis Britannica", de vloot van Engeland. Itius was de **burgerlijke haven** aan de overkant van de riviermond. Er blijkt niet alleen, dat de vroeg-middeleeuwse gegevens voortreffelijk in het noorden van Frankrijk passen, maar dat ook alle levensgrote vraagtekens over Romeins Nederland zich zelf in de juiste streek presenteren.

DE TEKSTKRITIEK VAN DE R.O.B.

De R.O.B. haalt de akte van 777 aan om er het bewijs uit te putten dat Dorestadum aan "Rijn en Lek" lag. De Hem laat hij maar zwemmen, nota bene het derde deel van een geografische plaatsbeschrijving. Maar wat wil je? Het Hem(d) is nu eenmaal nader dan de rok, en dingen waar je helemaal niet mee rond komt moet je maar verzwijgen. Laten wij dit de juiste naam geven: **dit is wetenschappelijk bedrog**, ordinair bedrog, omdat het van een hoogleraar komt, die uit hoofde van zijn opleiding en functies toch de grondregels van de wetenschappelijke ethiek moet kennen en toepassen, en dat derhalve met verontwaardiging aan de kaak gesteld moet worden. Het verzwijgen van een kapitaal gegeven staat gelijk met vervalsing. Hiermede heeft de directeur van de R.O.B. zijn geloofwaardigheid in de andere facetten van de opgraving definitief verspeeld. Wanneer blijkt, dat de interpretaties met bedrog worden gesteund, dient dit openlijk bekend te worden gemaakt. Wie zijn tegenstander probeert af te maken met de kreet "Bloedige Onzin", moet zich wel wachten van "Bloedig Bedrog"!

Even bedrieglijk was de bewering, dat de Lockia uit de akte de Lek is, vooral omdat de juiste rivier al in 1965 aangewezen was. Het leggen van een verband tussen een Gallo-Romaanse naam en een Nederlandse is een taalkundige blunder, die men hooguit van een slechte amateur had kunnen verwachten en niet van een vakman, die had moeten begrijpen dat voor zo'n taalkundig onmogelijke sprong wel héél sterke bewijzen nodig zijn. Er is **geen enkel** gegeven. "Renus" als Nederlandse Rijn is een even onjuiste interpretatie, al is die voor leken minder gemakkelijk te doorzien. Ik heb in mijn "Vraagstukken..." van 1965/66 ongeveer 50 teksten van klassieke en vroeg-middeleeuwse schrijvers aangehaald, die in klare termen, soms aangevuld met exakte afstanden, de "Monden van de Renus" in het noorden van Frankrijk situeren, recht tegenover Kent in Engeland, wat verschillende schrijvers zelfs woordelijk zo zeggen. Vanzelfsprekend zijn dat teksten van vóór de 12e eeuw, toen de grote kakafonie in de historische geografie van West-Europa begon. Het ongeloof over deze stelling, die ik in het kader van dit artikel niet behoef te herhalen en niet gedetailleerd kan uitwerken, was zó groot dat men niet eens aan het lezen ervan begon, evenmin als Nero ooit het Credo van de christenen heeft gelezen. Toch beeldden de Peutinger-kaart en de rekonstruktie van Ptolemeus het al visueel af, tenminste als men deze op de juiste manier leest, terwijl Virgilius al lang vóór Chr. de Moriniërs van Terwaan en Boulogne bij de "tweehoornige Renus" in het noordwesten van Frankrijk noemt.

De Rijn heden ten dage de grote vervuiler van West-Europa, is ook de grote vervuiler geweest in de historische geografie, en omdat zijn monden in Nederland liggen, is hier de grootste vervuiling terecht gekomen door de enorme misvatting dat

alles, wat over Renus geschreven is, automatisch op de Duitse en de Nederlandse Rijn werd toegepast. Ik zal, om een duidelijk voorbeeld te geven, de tekst van Strabo citeren, die tussen 65 vóór Chr. en 20 na Chr. leefde. Zijn Geografia, waaruit de tekst is genomen, werd in 18 na Chr. voltooid, **nota bene toen Nederland voor de Romeinen nog totaal onbekend was**, zodat deze beschrijving er chronologisch al niet te plaatsen is. Over de Renus zegt hij: "**De Renus** is onstuimig, om welke reden hij weinig bruggen heeft. Nadat hij van de bergen is gekomen, stroomt hij door de vlakten... Men zegt ook, dat hij **twee monden** heeft; zij die er meer noemen zijn abuis... De **Renus** omvat met zijn kronkelende loop evenals de **Seine** een deel van de streek maar niet zoveel als deze rivier. Beide rivieren stromen van het **zuiden** naar het **noorden** (lees: van het **oosten** naar het **westen**; ook Strabo hanteert de west-oriëntatie, wat na Ptolemeus geen verwondering behoeft te wekken). Tegenover hun monden (nl. van Seine en Renus) ligt **Britannia**, dat zich echter dichter bij de **Renus** bevindt, zodat **Kent**, dat de verst naar het **oosten** (lees: zuiden) strekkende punt van het eiland (Britannia) is, van **zijn monden** (nl. van de Renus) **gezien kan worden**. De **Seine** ligt op **enige afstand** hiervan".

Strabo legt een nevenschikking tussen Seine en Renus. Hij beschrijft één streek, die door beide rivieren wordt geraakt. Kent legt hij tegenover de monden van de Renus, **vanwaar Engeland is te zien**. Dit detail klopt alleen bij Cap Blanc-Nez ten noorden van Boulogne, de enige plaats op het vasteland, vanwaar bij uiterst gunstige weersomstandigheden Engeland is te zien. Ten overvloede onderstreept Strabo, alsof hij er geen enkele twijfel over wil laten bestaan, nogmaals dat **de Seine op enige afstand van de Monden van de Renus ligt**. Het zou dwaas zijn te schrijven, dat de Seine op enige afstand van de Nederlandse Rijnmonden ligt, want tussen deze en de Seine liggen nog zoveel andere rivieren, dat zo'n nevenschikking onmogelijk bij een geograaf kan opkomen.

Een ander argument is trouwens al voldoende. Tegen het midden van de 3e eeuw begonnen de transgressies Nederland binnen te dringen met het gevolg dat al het laagland tot de hoogte van minstens 1 m + N.A.P. verloren is gegaan en gebleven. Dit wordt afdoende bewezen door het feit, dat de Romeinse nederzettingen in de lage delen van Nederland tot 2 à 4 meter onder het maaiveld worden teruggevonden, waaruit blijkt dat de bodem vóór de 3e eeuw lager was, maar bovendien dat de overslaggronden jong zijn en niet uit de Romeinse periode stammen, wat de bodemkundigen trouwens al lang hebben vastgesteld. De kapitale vragen, die dit verschijnsel voor de historie van Nederland opriep, zijn door de historici steeds met opzet onder tafel gehouden, soms met een ongemotiveerde felheid die verdacht is. De bodemkundigen waren niet voldoende historisch onderlegd om hun konklusies tegen de schijn van de mythen vol te houden en door te drukken - wie had trouwens aan mythen kunnen denken? - zodat alles bij het oude bleef en de onvoorstelbare absurditeit werd volgehouden dat een onbewoonbaar land, één grote watervlakte

toch als bewoond verondersteld werd. Gedurende deze periode van non-existentie van westelijk Nederland vanaf het midden van Groningen op een ongeveer rechte lijn tot het westen van Brabant, Zeeland en de Betuwe inkluis, volkomen bevestigd door het totale ontbreken van dit gebied in de historische bronnen van vóór de 9e eeuw, blijven bij de schrijvers de vermeldingen van de drie (of méér!) "**Monden van de Renus**" met de regelmaat van een klok gewoon doorgaan, zonder enige onderbreking in tijd of wijze van zeggen, zonder de minste opmerking dat er iets met de Monden van de Renus was gebeurd. Het is zonneklaar dat hun berichten tussen de 3e en de 9e eeuw niet op Nederland slaan. En toen na de weergekeerde rust in de waterstaatkundige toestand van **het nieuwe Nederland uit de 10e eeuw** de teksten van de klassieken zo wonderwel op Nederland leken te passen, vooral het gegeven over de drie Monden van de Renus, toen lag het zaibakje gereed waarin de mythen welig konden ontkiemen en uitgroeien tot machtige bomen, onder wier lommerrijke takken de historici en klassici **met de ogen dicht** konden soezen over de glorie van Nederland. Het tragische is, dat zij eeuwen lang hebben gedroomd. Het is een schone droom geweest.

De combinatie **Renus en Vahalis** wijst evenmin op Nederland, daar Einhard de Vahalis noemt als de rivier bij welke de residentie Noviomagus lag. De Vahalis (wat "kleine stroom" betekent en zó al niet op de Waal past), die vanzelfsprekend ook in de bronnen blijft voorkomen gedurende de lange transgressie-periode van Nederland, wat het tweede bewijs vormt tegen de gangbare opvatting, komt in verschillende schrijfwijzen voor, wat logisch is omdat riviernamen ook evolueren. Men vindt, ongeveer in chronologische volgorde: Vahalis, Vaccalis, Walum, Wala en Guala, waar de teksten duidelijk maken dat één en dezelfde rivier is bedoeld. De laatste vorm Guala is Gouelle geworden, een rivier vlak bij Noyon. De naam **Waal** is niet van Vahalis afgeleid, ten eerste al vanwege de enorme afstand in tijd tussen de twee namen, maar voornamelijk omdat de namen niet identiek zijn. Waal betekent: weel, in vroeg Nederlands letterlijk "waal" geschreven, een doorbraak van een rivier, en geeft treffend het ontstaan aan van deze tak van de Rijn ná de transgressieperiode. De naam komt het eerst Duitstalig als "**der Vayl**" voor in een goederenlijst van de abdij van Prüm, die op 't jaar 893 is gesteld, welke datering aanvechtbaar is. De tweede maal komt hij als **Wal** voor bij Alpertus van Metz, wiens geschrift uit het begin van de 11e eeuw stamt. Deze late verschijning van de Waal in de historische bronnen geeft zelfs grond aan de veronderstelling, dat de Waal pas ná de eerste verlanding van de Betuwe is ontstaan als een nieuwe doorbraak, wat op zijn beurt het verband tussen Rijn en Lek geheel problematisch maakt. Een en ander toont wel aan, dat de R.O.B. met diepgaander onderzoeken had moeten komen, zowel bodemkundig als historisch, over de oude stratigrafische en waterstaatkundige toestanden dan de vaagheden in de "Dorestad"-publicatie. In elk geval is de term "**Karolingische Rijnsoever**" voorbarig zolang niet vaststaat, dat de Rijn inderdaad reeds in 777 zijn doorbraak had gemaakt tot het Merwede-gebied, nog ervan

afgezien dat de kwalifikatie "Karolingisch" dezelfde doorzichtige en onnozele opzet verraadt als bij de Karolingische waterputten.

Het heeft geen enkele zin te wijzen op de "kisten vol Merovingische vondsten" uit Nederland. Die zijn er inderdaad en behoeven allerminst ontkend te worden, daar het logisch is dat zij er zijn. De transgressies hebben op- en neergangen gekend, verdeeld over ongeveer zes eeuwen. Het is altijd een habitus van de mens geweest, vooral in onze streken waar grond begeerlijk is, om op een stuk te springen dat droog leek te blijven of met de primitieve middelen van toen droog gehouden kon worden. Het beeld van de Merovingische vondsten, zeer verspreid, zeer klein en zeer tijdelijk, vormt uiteraard geen bewijs voor een bewoning van enige omvang; de wisselvalligheid en de voortdurende verandering van dat beeld is, als men er even over nadenkt, juist een bewijs van de voorgenomen en daarna weer opgegeven occupatiepogingen. Hoeveel van die vondsten of graven zijn maar toevallig ter plekke terecht gekomen, zodat zij niet eens een bewoning van enige jaren aantonen? Bovendien komen zij voor op plaatsen, waar men ze voor het gangbare beeld van historisch Nederland niet nodig heeft, en ontbreken zij totaal op de plaatsen, zoals Nijmegen, Utrecht en Wijk bij Duurstede, waar men ze aan de hand van de geldende opvattingen juist wél had moeten hebben. Als bewijs voor de aanwezigheid van het grote volk van de Friezen schieten zij tekort. Volkomen terecht zijn zij door de archeologen dan ook nooit als zodanig gehanteerd. Brallen over kisten heeft geen zin, zolang daar geen wetenschappelijk gefundeerde konklusies uit zijn gehaald. Ik zou mij in mijn eigen vak van archivaris de ogen uit het hoofd schamen, wanneer ik zou praten of schrijven over dichte kisten vol archiefstukken, die ik niet gelezen en bestudeerd had.

Boven is gezegd, dat de R.O.B. de historische gegevens gehanteerd heeft op een manier die beneden alle peil is. Het was niet teveel of te scherp. Hij heeft belangrijke historische en geografische gegevens verdonkeremaand. Uit de akte van 777 pikt hij enkel Rijn en Lek, twee fouten, en laat de **acht andere namen** liggen, terwijl die akte een overvloed van bewijzen voor de juiste streek bevat, een **achtvoudig bedrog**, even erg als het verdonkeremanen van de Hem. Het argument, dat het moet doen, is een beroep op de traditie met een schietgebedje in de richting van de roomsen. Daar was het punt bereikt, dat men met de schijn de schijn probeerde te bewijzen of, om in de termen van de R.O.B. te spreken: **de traditie te bewijzen met dezelfde niet-bestaande traditie**. De meest simpele logika gebiedt ons die bewijsvoering kategorisch af te wijzen. Het gaat al lang niet meer om mijn gelijk. Er is een veel ernstiger zaak aan de orde, namelijk de **wetenschappelijke integriteit** van historie en archeologie, die in de verdrukking is gekomen, omdat op de tenen getrapte wetenschappers een a priori-standpunt innamen, dat zij natuurlijk niet meer konden herzien. De honderden redenen voor twijfel, zoals de plaatsnamen in de bronnen, en de noodzaak van een nieuw onderzoek werden weggebrald met **een herhaling van de mythen**, een

vicieuse cirkel, die de R.O.B. eindelijk heeft doorbroken, toen hij gedwongen werd zijn kaarten over Dorestadum open te leggen. Zij waren onvoldoende om de slag binnen te halen; het spel was definitief uit toen een paar valse kaarten op tafel kwamen.

ST. BONIFATIUS

De oorkonde van 777 kan op een belangrijke manier worden aangevuld met gegevens over de medewerkers en opvolgers van St. Willibrord. De namen van landstrekken, rivieren en plaatsen, waar zij gearbeid en gewoond hebben, zijn alle in de beide Vlaanderens aan te wijzen, ook die welke in Nederland nooit werden gelokaliseerd omdat het namen zijn die er niet te situeren vallen. Hier moet ik vanzelfsprekend ook volstaan met de meest sprekende voorbeelden.

St. Bonifatius, die 13 jaren in het bisdom van St. Willibrord arbeidde, zette te **Dorestadum** voet aan land, waarna hij zich naar **Trajectum** begaf. Hij missioneerde onder de Friezen in het zuidelijk deel van het **Almere**, eerst te **Wyrd**, daarna te **Attingahem**. Lees: **Weretha**, een nu verdwenen plaats bij Sangatte, en **Autingues** bij Guînes. Een tekst verhaalt, dat hij met zijn gezellen de stad **Quentovicus** bezocht, aan de Canche gelegen, waarschijnlijk om daar een mogelijke vestiging te onderzoeken, een onaanvaardbaar gegeven voor een missionaris uit Nederland.

Later trok deze apostel naar Duitsland, waar hij bisschop van Mainz werd, abt van Fulda en pauselijk legaat in Germanië. Het is waarschijnlijk in deze laatste functie dat hij omstreeks 750 weer enige tijd in het bisdom van St. Willibrord arbeidde. In elk geval is het zeker dat hij daar in 754 door de Friezen werd vermoord. De oudste tekst die de moord verhaalt, zegt dat St. Bonifatius zich ophield in een streek bij **Dockynchirica** (Duinkerken), waar hij bij de rivier de **Burdina** zijn tenten opsloeg. Hier werden de missionarissen overvallen en gedood. De lijken werden over het **Almere** naar **Trajectum** gebracht, en daar begraven; ongeveer een eeuw later zijn zij omwille van de dreiging door de Noormannen naar Fulda overgebracht. De rivier de **Burdina** is de Bourre in Frans-Vlaanderen. St. Bonifatius werd derhalve vermoord in een streek bij Duinkerken; de juiste plaats is niet genoemd, wel dat deze op de oever van de Bourre lag. Latere kroniekschrijvers hebben het woord **Dockynchirica** telkens verder afgekort; via allerlei tussenvormen, zoals **Dockynga**, **Dockninga** en andere Friese (!) varianten kwam men tenslotte, ongeveer in de 17e eeuw, op **Dokkum** (Ned. Friesland) terecht, wat derhalve een zeer late traditie vormt, waar de vervalsing van de oudste tekst apert is. Vreemd vind ik dat, nu ik de Nederlandse Friezen heb vrijgepleit van de vele eeuwen gedragen valse beschuldiging van een heiligschennende moord, zij daar kwaad om zijn.

ST. LEBUINUS EN ST. LIEVEN

Het Nederlandse Deventer voert de traditie dat St. Lebuinus de apostel is geweest van de Saksen in de "pagus Islo", dat hij in Deventer resideerde, in **Wilpa** een kerk bouwde en in **Marklo** een vergadering van de heidense Saksen binnendrong. Daarvan heeft men in Nederland de IJsselstreek gemaakt, Wilp bij Deventer en Marklo. Een aantal jaren geleden heeft een historicus uit België (de jezuit Coens) op doorslaggevende manier bewezen dat de Nederlandse Lebuinus en de Vlaamse St. Lieven of de Franse St. Liévin één en dezelfde persoon zijn. De Franse historici plaatsen St. Lebuinus, uiteraard onder de naam Liévin, in Noord-Frankrijk. De heilige is vanuit Engeland te **Wissant** aangekomen. Nadat hij zich enige tijd te **Pont-de-Briques** had opgehouden, vestigde hij zich te **Merck-Saint-Liévin** (het befaamde Marklo!), dat tot op de dag van vandaag zijn naam draagt. De plaatsen **Sinte-Lievens-Essche** en **Sinte-Lievens-Houtem** houden zijn traditie in Vlaanderen vast, die daar overigens nog rijker is dan in Noord-Frankrijk. De pagus Islo of Isla is het **land van Lijzel**, dat in oude bronnen voorkomt als Insula of Isel en in méér dan voldoende teksten te volgen is als Islo of Isla, waar onmogelijk aan de Nederlandse IJsselstreek gedacht kan worden. De kerk van **Wilpa** stond te **Oppy**, een gemeente in het kanton Vimy, welke plaats in oude teksten **Ulpi**, **Vulpi** en **Wilpa** wordt genoemd. Men zal inmiddels gemerkt hebben dat in deze kwestie de doublures in plaatsnamen en zelfs in riviernamen niet van de lucht zijn. De traditie van St. Lebuinus te Deventer was vals en op deze steunde de traditie van Utrecht in belangrijke mate.

Enige tijd nadat Balderic, de eerste échte bisschop van Utrecht, zich gevestigd had, liet hij een leven schrijven van St. Lebuinus. Het is geenszins merkwaardig, dat zijn belangstelling nooit naar St. Willibrord is uitgegaan, omdat in zijn tijd het denkbeeld nog niet leefde dat hij diens opvolger was. Bisschop Balderic richtte zich daartoe tot de abdij van Gent, terecht, omdat hij daar de beste dokumentatie kon verwachten waar de heilige dichtbij gearbeid had. In het oudste leven van St. Lebuinus is geen aanknopingspunt met Nederland te vinden; de latere levens werden geïnterpoleerd met Nederlandse gegevens, wat met de merkwaardige doublures al héél gemakkelijk was. En toch, na het signaleren van al deze doublures, waaronder die van Lebuinus/Lieven een van de merkwaardigste is, bleven de Nederlandse historici lachen en liet de directeur van de R.O.B. de vraag vallen, of ik zelf wel geloofde in mijn ernst, of dat ik een en ander als een leuke (kwade!) grap had bedacht. Hij zal nu wel ervan overtuigd zijn, neem ik aan, dat het belachelijk maken van zijn tegenstander een gevaarlijke bezigheid is als men de plank van Dorestadum 300 km. mis heeft geslagen. Overigens hadden de leken al door, dat 't alleen een misselijke manier van reageren was om een zakelijke discussie te ontwijken.

ST. LUDGER

St. Ludger, die in 804 overleed als bisschop van Munster, heeft enige tijd in het bisdom van St. Willibrord priesterlijke functies uitgeoefend, onder andere in de "pagus Ostracha, waar St. Bonifatius de marteldood had ondergaan" (niet Oostergo in Friesland!) Hij was geboren te **Suabsna**, waar zijn grootvader bezittingen had. Van St. Ludger wordt verhaald dat hij vele nachten in gebed doorbracht in de kerk van St. Salvator van Trajectum die St. Willibrord gesticht had. Dit bericht veronderstelt een korte afstand tussen Trajectum en Suabsna. Aan de overzijde van de Hem, de rivier die langs Tournehem stroomt, ligt op een afstand van ongeveer twee kilometer de plaats **Zouafques** en hier past het bericht over de nachtelijke bezoeken geheel. In Holland heeft men Suabsna met Zuilen willen identificeren, wat onmogelijk is omdat er een afstand van minstens vijf eeuwen ligt tussen Suabsna en Zuilen. De taalkundige gelijkstelling, die eveneens zonder met de ogen te knippen werd geponeerd, is ronduit lachwekkend.

Het spreekt vanzelf, dat zich met betrekking tot St. Ludger ongeveer dezelfde doublure heeft voorgedaan als met St. Lebuinus. In Frans-Vlaanderen en Artois is deze heilige werkzaam geweest. In tegenstelling tot St. Lebuinus valt zijn gedachtenis in Belgisch Vlaanderen niet zo duidelijk aan te wijzen, wat geheel verklaarbaar is, omdat deze missionaris voornamelijk in Frans-Vlaanderen en Picardië onder de **Friezen en Saksen** heeft gewerkt. Karel de Grote schonk aan St. Ludger in de pagus van **Brabant** het klooster van St. Petrus op een plaats die **Lothusa** wordt genoemd, waarschijnlijk om hem en zijn medewerkers de nodige inkomsten te verschaffen tot hun levensonderhoud. Het staat vast dat hiermede **Leuse** is bedoeld tussen Authun en Doornik, wat de situering van St. Ludger in Groningen tot een absurditeit maakt. De teksten bevatten bovendien talloze plaatsnamen, die in de juiste streek gemakkelijk zijn aan te wijzen.

Omstreeks 794 vertrok St. Ludger naar Münster, waar hij **de eerste bisschop** werd, niet om daar de Saksen te gaan bekeren, maar om er de geestelijke zorg op zich te nemen van de Saksen, die door **Karel de Grote na enige bloedige onderdrukkingen door een gedwongen emigratie verplicht waren geworden naar andere streken te verhuizen**, wat de bronnen met duidelijke woorden zeggen. Aan dit gegeven hebben de historici niet de minste aandacht besteed, juist omdat zij over de streken van Friezen en Saksen zo'n fundamentele misvattingen hadden. Het wordt door de gegevens over St. Ludger méér dan afdoende bewezen, daar zijn optreden in de twee verschillende streken vast staat. Hetzelfde heeft zich voorgedaan met St.

Anscharius en St. Willehad, die in Artois gearbeid hebben, waar hun memorie eeuwen lang en zelfs tot op heden is blijven bestaan, maar die uiteindelijk terecht kwamen in Noord-Duitsland. Het spreekt vanzelf dat de migratie van grote groepen mensen leidt tot het meenemen van plaatsnamen, zodat tussen de beide streken doublures zijn ontstaan: **Werdina** werd Werden; **Brêmes** werd Bremen en **Hammaburg** werd Hamburg. Om nog een ander leuk voorbeeld te geven: **Petribrunna** of **Patrisbrunna** werd in het Frans **Pierrefonds**, dezelfde naam in het Duits **Paderborn**. Een Nederlands klassikus riep toen uit, op het toppunt van ongeloof, dat ik "Hamburg ook al naar Frankrijk wilde doen verhuizen". Hij toonde hiermede aan zich als een amateur te gedragen in een hem vreemd vakgebied, maar sloeg er tevens een kwaadaardige verdraaiing uit, daar ik de lijn precies omgekeerd leg. De historische geschriften en de archeologische vondsten, onder andere te Hamburg waar na de oorlog belangrijke opgravingen zijn gedaan, bewijzen afdoende dat de populatie van het noord-westen van Duitsland pas omstreeks 800 is begonnen. Het laagland van dit gebied heeft tot ver in het zuiden toe dezelfde lotgevallen ondergaan als Nederland, waar tussen de 3e en de 9e eeuw de gronden tot minstens 1 meter hoogte onder water verdwenen zijn. Het raakt ons onderwerp niet direkt, doch er mag op gewezen worden dat de **Elbe** en de **Albis**, de **Eems** en de **Amisia**, de **Wezer** en de **Wisura** eveneens gedoubleerd zijn in Frankrijk en Duitsland, zodat het wél zaak is uit te kijken met het plaatsen van de teksten.

TRAJECTUM, DORESTADUM, DAVENTRIA EN TILIA

Kon er iets méér Nederlands klinken dan het kwartet van deze namen? Toch liggen de plaatsen in Noord-Frankrijk. In de oorkonden over St. Willibrord en diens bisdom komt de naam enkele malen voor als **Vetus Trajectum**. Een bisdom in hiërarchieke zin was dat van Willibrord eigenlijk niet. De paus had hem "het volk van de Friezen" ter bekering aangewezen, die woonden in een gebied waarvoor op dat tijdstip de Gallische of de Germaanse kerken weinig of geen belangstelling hadden. St. Willibrord had de titel van aartsbisschop gekregen, enerzijds om hem aanzien en gezag te geven bij Friezen en Franken, anderzijds om hem een totaal onafhankelijke positie te verschaffen tegenover de andere aartsbisdommen. De missie floreerde niet geweldig. De derde opvolger van St. Willibrord heeft zich zelfs niet tot bisschop laten wijden. Een en ander houdt verband met de politieke ontwikkelingen in het gebied, maar eveneens met een expansie van de Gallische kerk voor wie de Ierse en Engelse monniken toch altijd vreemdelingen bleven. De invallen van de Noormannen tenslotte verstoorden het missiewerk en het christelijk leven volledig. Trajectum-Tournehem werd in 857 verwoest. Op het verrassend feit en afdoend bewijs, dat de Franse historici op dit preciese jaar de definitieve bezetting van Tournehem en omgeving door de Noormannen plaatsen is al geweest. Na

enkele jaren is bisschop Hunger, die in 857 naar Prüm was gevlucht en daar voor de monniken een onderkomen gekregen had te Echternach, naar zijn missiegebied teruggekeerd, wat ook uit oorkonden blijkt. Hij kon zich niet meer te Tournehem vestigen, dat geheel was verwoest. De zetel van het bisdom werd verplaatst naar **Audruicq** en naar **Desvres**. Het bisdom heette nog altijd van Trajectum, dat nu **Vetus Trajectum** werd genoemd, het oude of voormalige Trajectum, een normale gang van zaken in de Kerk. Vanzelfsprekend kwam deze naam terecht in afschriften van oorkonden, waar hij chronologisch niet thuis hoort. Omstreeks 880 was de missie weer enigszins aan het funktionieren; kort daarna is zij geheel opgehouden. Er zijn aanwijzingen, dat de graaf van Vlaanderen, die in het begin van de 10e eeuw dit gebied in bezit kreeg, hierin de hand heeft gehad. Vermoedelijk zijn een deel van de taken van het bisdom, kerken en goederen overgenomen door de abdij van St. Bertijn te St. Omaars, die in verschillende plaatsen vroegere kerken van St. Willibrord in bezit kreeg, waarvoor al enkele feiten werden gesignaleerd, en in mijn nieuwe boek meer voorbeelden worden gegeven. **Desvres** heet in sommige bronnen **Daventria**. Er is een akte uit 877 bekend, waarin Daventria in één adem wordt genoemd met **Frehana** en uit de kontekst blijkt dat de plaatsen bij elkaar liggen. Frehana is **Ferques** dicht bij Desvres, welke identiteit door andere akten vast staat. De eerste échte Nederlandse bisschop kwam tegen de helft van de 10e eeuw van Deventer naar Utrecht. De merkwaardige doublure in de plaatsnamen werd natuurlijk niet opgemerkt, zodat ook van die kant de Nederlandse traditie van St. Willibrord een schijnbare bevestiging kreeg.

Tilia is **Tilques** ten noord-westen van St. Omaars, welke identifikatie door regionale bronnen wordt gedekt. De plaats Tilia wordt in de oude geschriften als een handelscentrum van de Friezen genoemd. Zij lag op de oever van het Almere. Toen enige eeuwen later het Nederlandse Tiel ook gesignaleerd werd als koopmansstad, het eerst door Alpertus van Metz, kon de verwarring tussen deze twee niet uitblijven. En nadat het bisdom Utrecht zowel in Wijk bij Duurstede, Deventer en Tiel rechten verkregen had, was de toepassing van de oudere akten op Nederland onafwendbaar geworden.

DE NOORMANNEN

Bij het schrijven van "Vraagstukken..." in 1965 besloot ik de kwestie van de Noormannen slechts summier te behandelen en die in een later stadium uitvoeriger te geven. In januari 1977 verscheen "De Mythe van de Noormannen in Nederland", waarvan de strekking hier in het kort wordt samengevat. De kronieken geven een serie berichten tussen 834 en 925 over aanvallen van Noormannen op: Dorestadum, Trajectum, Noviomagus; de Batua en Walacria, meestal in zo'n nauw onderling

verband genoemd dat de schrijvers duidelijk één streek bedoelden. Die berichten werden vanzelfsprekend op Nederland toegepast. Dat dit onjuist was, blijkt uit de volgende zes hoofdargumenten:

1. De teksten werden volledig uit hun verband gerukt en los op Nederland toegepast. Er werd niet gekeken naar wat voorafging of wat volgde, zodat het textuele verband, dat in een verhaal ook een geografisch verband inhoudt, werd verbroken. Leest men de kronieken in hun geheel, dan komt als eerste konstatering voor de dag, dat de Noormannen deze steden en plaatsen aanvielen **na hun landing op de westkust van Frankrijk** en dat, soms in dezelfde zin! onmiddellijk daarna berichten volgen over plaatsen in Frankrijk.

2. Al die berichten komen voor in buitenlandse, zeg maar Franse kronieken, terwijl geen enkele Nederlandse bron bestaat met een betrouwbaar bericht over de Noormannen. Uiteraard bedoel ik hier een bron vóór de 10e eeuw.

3. Wanneer de eerste Nederlandse schrijvers **beginnen** te spreken over Noormannen, wat in wezen inhoudt dat zij te hooi en te gras een onbetekenend bericht uit de algemene kronieken plukken en op Nederland toepassen, is het duidelijk dat zij niet uitgaan van een ter plaatse levende traditie of bestaande dokumentatie. Men kan in hun geschriften zelfs haarfijn nagaan, hoe deze onvermijdelijke konsekwenties van reeds gangbare fouten de ene na de andere binnensluipen. Om een voorbeeld te geven: in de oudste kronieken is St. Jeroen van "Nortdike" een martelaar; in de latere is hij opeens een martelaar van de Noormannen te Noordwijk. Het behoeft nauwelijks gezegd te worden, dat het schrijven over de Noormannen in Nederland eveneens pas **vijf à zes eeuwen na de feiten** is begonnen.

4. In de berichten over de Noormannen komt Dorestadum verschillende malen ter sprake. De eerste Nederlandse schrijvers, die bewijzen geven dat zij de algemene kronieken kenden, hebben deze gegevens **niet op Nederland en nog minder op Wijk bij Duurstede toegepast**, wat na de boven gegeven ophelderingen voor de hand ligt, maar wat even klaar aantoonde dat zij de identifikatie van de Hollandse plaats met Dorestadum niet zagen zitten, ondanks het feit dat daar reeds vanaf het begin van de 14e eeuw een kasteel Duurstede was.

5. Feitelijk is het overbodig om de mythe van de Noormannen in Nederland nog verder uit te diepen, daar **de verwarring tussen Noyon en Nijmegen** in deze materie het duidelijkst aan het licht is getreden. Alle berichten, behalve een paar die té klaar op Noyon slaan, over bezoeken van de Noormannen aan **Noviomagus** zijn door de Duitse en Nederlandse historici op Nijmegen toegepast, terwijl de Franse historici **dezelfde berichten**, geput uit **dezelfde** schrijvers, met **dezelfde jaartallen en details**, in volle gemoedsrust te Noyon plaatsen. Dat dit de juiste situering is, wordt bewezen

door de teksten, die onmogelijk in Nijmegen te plaatsen zijn. Een kind van de lagere school ziet in dat een zodanige doublure onaanvaardbaar is als historische rekonstruktie; daar móet een kapitale fout in zitten. Een vakhistoricus had er het antwoord op, dat er dan twee Karolingische residenties Noviomagus hebben bestaan! Hij kreeg er de prijs voor van de lolligste uitvlucht. Er is slechts één Karolingische residentie geweest. De Noviomagus-teksten vormen een samenhangend geheel met de andere plaatsen, omdat zij meermalen samen in één zin worden genoemd.

6. Ondanks dat het overbodig was, heb ik in "De Mythe van de Noormannen in Nederland" een volledige, zij het summiere opsomming gegeven van de streken en plaatsen, door de Noormannen bezocht, waarvan de opzet was allereerst de berichten over hun zogenaamde bezoeken aan Nederland terug te plaatsen in de kontekst van de kronieken. Daaruit is komen vast te staan, dat alle berichten over Noormannen in de genoemde streken en plaatsen alleen in het noorden van Frankrijk hun textueel en geografisch verband vinden. Zodoende vormen de berichten over de Noormannen een nieuwe, op zichzelf staande bewijsvoering dat de aangenomen geschiedenis van Nederland tot de 10e eeuw een samenraapsel is van elders losgerukte feiten.

Hiermede zijn de mythen van Nederland in de grote lijn ontmaskerd. Laat men niet te vlug ondergeschikte details opwerpen, want die zijn even gemakkelijk in de juiste streek aan te wijzen. Het is een pijnlijke en langdurige geschiedenis geweest, pijnlijk, omdat ik het de historici tot in detail heb voorgekauwd en zij desondanks niet inzagen hoe de indoktrinatie heeft gewerkt, die zo duidelijk, zonder voorafgaande dokumentatie of traditie, in de 12e eeuw begonnen is, een frappant voorbeeld van beroepsblindheid. Langdurig omdat de opgravingen van Wijk bij Duurstede om voor de hand liggende redenen het laatste woord moesten hebben. Er werd immers beweerd, dat daar het afdoende bewijs in de grond zat, dat mijn visie op de geschiedenis van Nederland als onjuist zou brandmerken. De opgravingen hebben eindelijk de waarheid aan het licht gebracht. Ik heb gedurende 24 jaren spitsroeden gelopen door de hoon van de historici, de lachbuien van de geschiedkundige fakulteiten van Nederland, en het gehuil van volslagen leken op historisch gebied die ondanks, of moet ik zeggen juist omwille van hun ondeskundigheid soms de grofste woordvoering hadden. Mijn christelijk en wetenschappelijk geweten legt mij op, allen de generale absolutie te verlenen op voorwaarde - en ik geloof niet dat dit een overdreven penitentie is - dat zij zich eindelijk eens gaan verdiepen in de regels en de juiste methodiek van de historische geografie. Men beschouwe de rest van dit artikel als een voorbeeld daarvan, want dat is precies de bedoeling.



III. DE MYTHE VAN ST. WILLIBRORD IN NOORD-BRABANT

VERKEERD GESITUEERDE TWIJFELS

Sinds lang bestaat een gefundeerde en breed verbreide twijfel aan de waarheid in de gangbare opvattingen over St. Willibrord, waarbij de tradities van Noord-Brabant min of meer de inzet waren. Een fel dispuut begon in 1939, toen Dr. P. C. Boeren wees op de povere en onbevredigende dokumentatie van het noorden tegenover de veel rijkere van Brabant. Hij stelde daarom de titel van **"APOSTEL VAN BRABANT"** voor, wat bij sommige Noord-Nederlandse historici bepaald niet in goede aarde viel, om het zacht uit te drukken. Zij trokken fel van leer en trachtten de werkzaamheid van St. Willibrord in Brabant en in de omgeving van Antwerpen te minimaliseren. Voor sommige plaatsen ontkenden zij die geheel en al. Sindsdien bleef de kwestie hangen; zij werd zelfs met Nederlandse zelfgenoegzaamheid beschouwd als definitief opgelost te zijn. Door toevallige omstandigheden is Zundert in 1957 mijn woonplaats geworden. Hier was bekend dat de kerk van Klein-Zundert in 1157 aan St. Willibrord was toegewijd, een feit dat nauwelijks in de literatuur is doorgedrongen. Wanneer het al ergens terloops wordt vermeld, slipt het er onopgemerkt mee door, terwijl de kapitale betekenis ervan niet werd begrepen. Daar ik al lang met de Willibrordtraditie bezig was, waarbij het onderzoek naar de betrouwbaarheid van de Brabantse opvattingen uiteraard niet te vermijden is, opende het patronaat van Klein-Zundert mij de ogen, al gebeurde dit bij lange na niet als een bliksemschicht doch pas na langdurig onderzoek. De twee boven omschreven opvattingen zijn beide ernaast. De nadruk op de Brabantse traditie van St. Willibrord evenals diens exclusiviteit voor noordelijk Nederland vallen geheel weg bij het feit, dat St. Willibrord nooit een voet heeft gezet in Holland of Brabant.

In het eerste hoofdstuk is aangetoond, dat bij de situering van St. Willibrord in de christianisering van het westen de twee belangrijke feiten, de plaats van zijn zetel en de plaats van zijn abdij, beide foutief zijn gelokaliseerd. Dan staat eigenlijk al vast dat de Brabantse traditie eveneens onwaar is, welke immers slechts van die valse premissen was afgeleid. Voorheen leek het geheel aanvaardbaar - zo werd het immers voorgesteld - dat St. Willibrord op zijn talloze reizen tussen Utrecht en Echternach Noord-Brabant moest hebben gepasseerd, ofschoon het in de gehele zaak de top-absurditeit is geweest, dat zijn bisschopszetel in Utrecht stond en zijn abdij in Echternach en men het nog durfde voorstellen alsof deze een functie had bij

het missioneringswerk. Dat zou Rome zelfs in onze dagen van snelverkeer niet aanvaard hebben, laat staan in de 7e eeuw! Nu beide eindpunten van de lijn Utrecht/Echternach onjuist zijn, die lijn overigens nooit heeft bestaan omdat St. Willibrord in een geheel andere en veraf gelegen streek gearbeid heeft, blijft er geen enkele grond meer over om zijn aanwezigheid in Brabant te veronderstellen. De juistheid van deze konklusie wordt bevestigd door een gedetailleerd onderzoek van de Brabantse plaatsen, die de Willibrord-traditie door fantasterijen kregen toebedeeld.

Voor de goede orde mag erop gewezen worden dat in mijn boek **"Vraagstukken in de historische geografie van Nederland"**, 1965/66, 2 delen, de onwaarheid van de Brabantse traditie over St. Willibrord meer dan afdoende is aangetoond, zelfs uitvoeriger dan hier geschiedt. Sommigen zich "wetenschappers" noemenden trachten desondanks die manifeste onwaarheid staande te houden, waarbij zij tot heden niets anders naar voren hebben gebracht dan de beschuldiging dat ik welbewust onwaarheden zou schrijven. Vanzelfsprekend verwerpen deze door emoties geraakten, die wetenschap met gezwets verwarren, a priori de noodzaak van een nieuw onderzoek. Zo verheffen zij de fabeltjes-schrijverij van enkele monniken en pastoors, zeer respectabele lieden maar totaal onbevoegd op het terrein van bronnenonderzoek en de interpretatie van oorkonden, tot historisch evangelie. In de meeste gevallen blijkt hun apriorisme zo supreem te zijn, dat zij mijn boeken niet eens behoeven te lezen. Desondanks citeren zij mij (uit de derde of de vierde hand?), zodat het niet kan uitblijven dat zij mij enormiteiten in de mond leggen, die ik nooit heb uitgesproken, de normale reactie van lieden die uit zichzelf over de kwestie niets zinnigs naar voren weten te brengen. De voornaamste stof van mijn "Vraagstukken..." zal eerlang in populair-wetenschappelijke vorm verschijnen. Daarin zal de Brabantse traditie niet in detail behandeld worden, zodat het alle aanbeveling verdient deze afzonderlijk te geven, in een ook voor leken begrijpelijke taal.

TONGERLO EN KLEIN-ZUNDERT

Omstreeks 1157 stichtte de jonge abdij van Tongerlo (B.) de parochie en kerk van Klein-Zundert, een kerkdorp in de gemeente Zundert. Deze kerk kreeg het patronaat van St. Willibrord, **het eerste in de noordelijke Nederlanden**. Tot dan toe was de heilige kerkpatroon in de plaatsen: Gravelines, Clemskerke, Wulpen, Bourbourg, Middelkerke, Stene bij Oostende, Poperingen en Marck, alle dicht bij de huidige Frans-Belgische grens gelegen, de ware streek van zijn missiegebied. De invoering van het patronaat te Klein-Zundert is geheel los van welke traditie dan ook geschied. Van een band met Utrecht blijkt niets; daar was de naam van St. Willibrord trouwens nog niet gevallen. Een Brabantse traditie bestond evenmin als de Ant-

werpse; beide zijn pas later ontstaan. De monniken van Tongerlo hebben dit patronaat gekozen, omdat inmiddels over St. Willibrord gedacht en gesproken werd als een noordelijke figuur; het schuiven met zijn persoon was begonnen. Hij was immers de apostel van de Friezen geweest, en waar zou men die anders moeten zoeken dan in het noorden van Holland? De latere historische kritiek was er nog niet, die radikaal afgerekend heeft met de onjuiste opvatting, dat de naam van Friezen per definitie en exclusief aan het Nederlandse Friesland zou toebehoren. Hier wordt op navrante manier aangetoond, dat een onjuiste historische opvatting wel wordt rechtgezet, maar de konsekventies daarbij niet meegenomen worden, die een even radikale korrektie hadden moeten krijgen, wat evenwel achterwege bleef, omdat die inmiddels een eigen leven waren gaan leiden als historische zekerheid, terwijl zij eigenlijk geen levenssap meer hebben omdat hun tak is afgesneden.

Er is wel eens verondersteld dat St. Willibrord de kerk van Klein-Zundert zou hebben gesticht, een stelling die door deskundige Brabantse historici met beslistheid wordt verworpen. In de akten van Echternach of in die van het bisdom Trajectum is geen spoor te vinden van enig verband met Klein-Zundert, zelfs geen naam die er in de verste verte op zou lijken. De kerk en het dorp zijn pas tegen het midden van de 12e eeuw ontstaan, terwijl de gehele streek onder het bisdom Luik ressorteerde en er niet het minste spoor bestaat van enige relatie met Utrecht. Opmerkelijk is wel, dat de abdij van Echternach omstreeks dezelfde tijd begon aan het stellen van pretenties in Brabant, zodat het erop lijkt, dat de kerk van Klein-Zundert haar op het spoor heeft gezet.

REVEIL VAN ECHTERNACH

Na het midden van de 12e eeuw is de abdij van Echternach, inmiddels rijksabdij geworden, begonnen aan het bijeengaren van kerken, goederen en rechten, waarop zij aanspraken meende te kunnen maken. Belangwekkende bijzonderheden over die bezittingen zijn vastgelegd in een brief van de abdij uit het jaar 1191 aan keizer Hendrik IV, waarin zij diens steun vroeg om bepaalde, nog altijd niet gerestitueerde goederen terug te krijgen. Deze brief geeft een beknopte en slechts tot op zekere hoogte juiste geschiedenis van de abdij, haar verval ten tijde van de Noormannen, en de verkwanseling van haar goederen door koningen en lagere heren. Zij meende, dat zij voorheen **"de burcht van Antwerpen"** in bezit had gehad, en verschillende plaatsen in **Brabant, Gelre, Taxandria, Pedele** (Peelland), de **Batua, Walachria, in de Schelde, in de beide Bevelanden**. Het is duidelijk dat de abdij zich hier beroept op de oude oorkonden, waarvan zij trouwens zelf schreef dat zij die nog in bezit had en waaruit volgens haar bleek, dat al die goederen door de Frankische koningen aan St. Willibrord waren geschonken. Enkele van de genoemde streken komen inderdaad in

de akten voor; sommige echter niet zoals: Brabant, Gelre, Peelland, de Schelde en de Bevelanden. Hieruit blijkt derhalve, dat de abdij al zwaar (en onjuist!) aan het interpreteren was geslagen bij het aanwijzen van streken, die nooit enige relatie met St. Willibrord hadden gehad. Uit de brief komt als kapitaal feit naar voren, **dat de abdij van Echternach in 1191 niet in het bezit was van goederen of kerken in de genoemde streken.** Laten wij dit met handen en voeten vasthouden, want het vormt de sleutel tot de Brabantse en andere fikties.

Uit deze brief en door andere gegevens is bekend, dat de abdij van Echternach in dezelfde tijd bezig was met het opeisen van kerken, goederen en rechten of vermeende oude rechten. Het verlies ervan had in de 9e eeuw plaats gevonden, overigens in een geheel andere streek, en zelfs ten nadele van een geheel andere abdij. De abdij van Echternach was inmiddels gelaïciseerd geweest en had tegen het einde van de 10e eeuw een geheel nieuwe kloostergemeenschap gekregen. Toen zij gelaïciseerd was, bleef zij 109 jaren in vreemde handen. Dit schreef Theoderich zelf, de toenmalige deken van de abdij en in 1191 de grote drijver achter de zaak van het materieel herstel. Blijkbaar wilde hij daarmee het medelijden van de keizer opwekken; hij leverde de historici een diepgaand motief (dat zij ongebruikt lieten liggen!) om zware vraagtekens te zetten bij zijn beweringen over de goederen. Vóór het einde van de 12e eeuw heeft Echternach zich, misschien met uitzondering van enige zuiver spekulatieve aanspraken op 'n aantal kerken in Holland, nooit bezig gehouden met het voormalig bezit van St. Willibrord. Toen de situering van St. Willibrord te Utrecht was geschied, door Echternach voor het eerst geponeerd omdat men daar de juiste plaats evenmin kende, eiste de abdij goederen terug. Het is niet zonder betekenis, dat dit samenviel met de compilatie van het "Liber aureus" = het gouden boek, waarin Theoderich de oude oorkonden en akten heeft verzameld. In dit werk heeft hij enige grove vervalsingen gepleegd. Aan het "Gouden Boek" heeft meer een materiële tendens ten grondslag gelegen dan een wetenschappelijke zucht tot het verzamelen van historisch materiaal. Dat het de abdij van Echternach in sommige plaatsen gelukt is, de erkenning van beweerde rechten te verkrijgen, lijkt vreemder dan het in werkelijkheid is. In bepaalde gevallen kan immers worden aangetoond, dat haar pretenties nergens op steunden dan op een naam uit de oude geschriften, die klakkeloos ergens werd toegepast. In andere gevallen blijkt, dat zij de rechten van rechtmatige eigenaars heeft verdrongen. Het allerergste is wel, dat zij de grondslag van haar pretenties in Brabant heeft gelegd door enkele vervalsingen in pauselijke bullen, waarvoor men toentertijd de exkommunikatie kon oplopen. Het minste wat wij daarop moeten doen is: de ware feiten zeer nauwkeurig nagaan.



VERWAARLOOSDE VOORWAARDEN

In Noord-Brabant zijn 21 plaatsen met St. Willibrord in verband gebracht, omdat zij aangewezen werden als de oude plaatsnamen uit de oorkonden van Echternach. Er moet begonnen worden met enige algemene opmerkingen, want bij het leggen van de determinaties in Brabant heeft men dwingende regels van historische geografie en tekstkritiek met voeten getreden. Voor een aanvaardbare determinatie van een plaatsnaam uit een oude akte met een nog bestaande plaats is vereist, dat het bestaan van de plaats **in de tijd van de akte** bewezen moet zijn. Voor geen van de 21 plaatsen bestaat zulk een bewijs; gezien tegen de achtergrond van de bekende geschiedenis van Brabant is het bestaan van die plaatsen in de 7e eeuw al uitgesloten. Nog duidelijker dan het historisch heeft het archeologisch onderzoek aangetoond, onder andere in Alphen waar dit toch met opzet of verwachting werd gedaan, dat nergens een kerk of bewoning was in de tijd van St. Willibrord. Enkele van de 21 plaatsen zijn rijk aan prehistorisch of Romeins, wat aantoont dat de omstandigheden tot conservering er gunstig waren en men derhalve het bestaan in de 7e eeuw met recht moet verwerpen indien dit historisch of archeologisch niet aan te tonen is. Na dit punt zou men de discussie gevoeglijk kunnen sluiten; de voorstanders van de traditie schermen immers met lucht! Zij pretenderen een historische waarheid te hebben, waarvoor het eerste en onontbeerlijke bewijs ontbreekt.

Een tweede, even noodzakelijke vereiste bestaat uit de **historische continuïteit**, die bewezen moet zijn, minstens zeer aannemelijk moet worden gemaakt. **Tussen de tijd van St. Willibrord (7e, begin 8e eeuw) en de 12e eeuw vindt men niet de minste vermelding van die kerken of goederen.** Er is zelfs geen plaatselijke of regionale tekst beschikbaar, waar de een of andere van de desbetreffende plaatsen **in de tussentijd van meer dan 5 eeuwen** is genoemd. In sommige gevallen is de tussenperiode nog veel langer, bij de plaatsen namelijk die in de 12e eeuw nog niet bestonden. Worden bij de determinatie van oude plaatsnamen de beide voorwaarden uit het oog verloren, wat in alle 21 plaatsen het geval is geweest, dan kan men terecht spreken van slagen met de pet.

De twee voorafgaande voorwaarden maken kortsluiting met een enorme lichtflits, die de voorstanders van de traditie desondanks niet de ogen opende. **Alle namen uit de oude akten** (zie de lijst) **zijn Gallo-Romaans, die in Noord-Brabant eenvoudig niet kunnen hebben bestaan.** Een enkele vreemde naam zou tot daaraan toe zijn geweest, maar dat alle 21 namen Gallo-Romaans zijn, bewijst afdoende dat het gehele kompleks van deze namen in het juiste taalgebied gezocht moet worden en niet ca. 300 km. daarvandaan. De regionale historici hebben op een oppervlakkige klankovereenkomst lokaliserings van oude plaatsnamen bij elkaar gefantaseerd, die

historisch nooit bewezen werden, en die bovendien taalkundig onmogelijk zijn, zo onmogelijk overigens dat de taalkundige identiteit tussen de oude en de nieuwe namen **in geen enkel van de 21 gevallen** door een bron is gedekt. Ondanks de schijn, dat de plaatsen uit de oude akten in Brabant aangewezen konden worden, hadden die namen uit een vreemd taalgebied al lang als een enorm rood signaal moeten werken. Uiteraard zijn op dit punt de taalkundigen méér te gispn dan de historici; zij hebben etymologieën voorgestaan en verdedigd, die nimmer werden bewezen, bovendien op zich als afleidingen van Nederlandse uit Gallo-Romaanse namen aanfluitingen van de taalkunde zijn. Dat in Noord-Brabant én in het noorden van Frankrijk een serie plaatsnamen is ontstaan, die men oppervlakkig gezien een vrijwel complete doublure zou kunnen noemen, dát is nu juist een van de toevallen waardoor mythen kunnen ontstaan. Dit feit zou nooit opgemerkt zijn geworden, wanneer Noord-Brabant de Willibrord-traditie niet aangepreerd had gekregen.

De kerkelijke dokumentatie spreekt de Brabantse traditie even kategorisch tegen. Voorheen was het gebruik, dat de kerken verschillende altaren hadden, minstens drie, in de meeste gevallen veel meer. Deze altaren waren aan een heilige toegewijd, wiens naam en titel zij droegen. De stichting ervan en de instandhouding van missen en de altaren ging meestal uit van de gelovigen, van een eenling of een groep zoals gilden en broederschappen. Onder de ontelbare altaren in de oude dekenaten Cuyk, Woensel en Hilvarenbeek van het bisdom Luik, die de gehele provincie Noord-Brabant omvatten, waren er welgeteld **vijf** aan St. Willibrord toegewijd: twee in het Begijnhof van Den Bosch, verder een in de kerken van Alphen, Diessen en Zeelst. Het blijkt dat de devotie tot St. Willibrord zeer weinig verbreiding heeft gehad. Zij had nog minder diepgang. In verreweg de meeste door de abdij van Echternach en door de historici aangewezen zogenaamde Willibrordplaatsen in Noord-Brabant heeft geen kultus van de heilige bestaan, terwijl in de middeleeuwen toch al héél weinig nodig was om een volksdevotie te doen bloeien. Negatieve gegevens hebben soms evenveel waarde als positieve, vooral als zij kunen dienen om historische beweringen op hun waarheid te toetsen.

Enkele jaren vóór zijn dood maakte St. Willibrord een testament, waarin hij beschikkingen trof over zijn goederen. Sommige historici verwerpen het als een vervalsing van de abdij van Echternach; anderen nemen het met enige voorzichtigheid als authentiek aan. In dat testament schonk hij een deel van zijn goederen aan de abdij van Epternacum, een ander deel aan het bisdom. Van de 21 plaatsen, zogenaamd in Noord-Brabant gelegen, staan er **maar 8** in het testament. Als dit echt is (dit is hier de werkhypothese, anders hebben wij geen enkele basis meer), dan heeft de abdij van Echternach haar pretenties op de resterende 13 plaatsen niet ontleend aan de schenking van St. Willibrord. Waarschijnlijk heeft ook de abdij het zo opgevat, want zij heeft ten aanzien van de andere plaatsen nooit pretenties gesteld en derhalve ook nooit die namen uit de akten op Noord-Brabant toegepast. Dit is het werk geweest van de veel latere historici, die het beter meenden te weten dan de eerst belanghebbende.

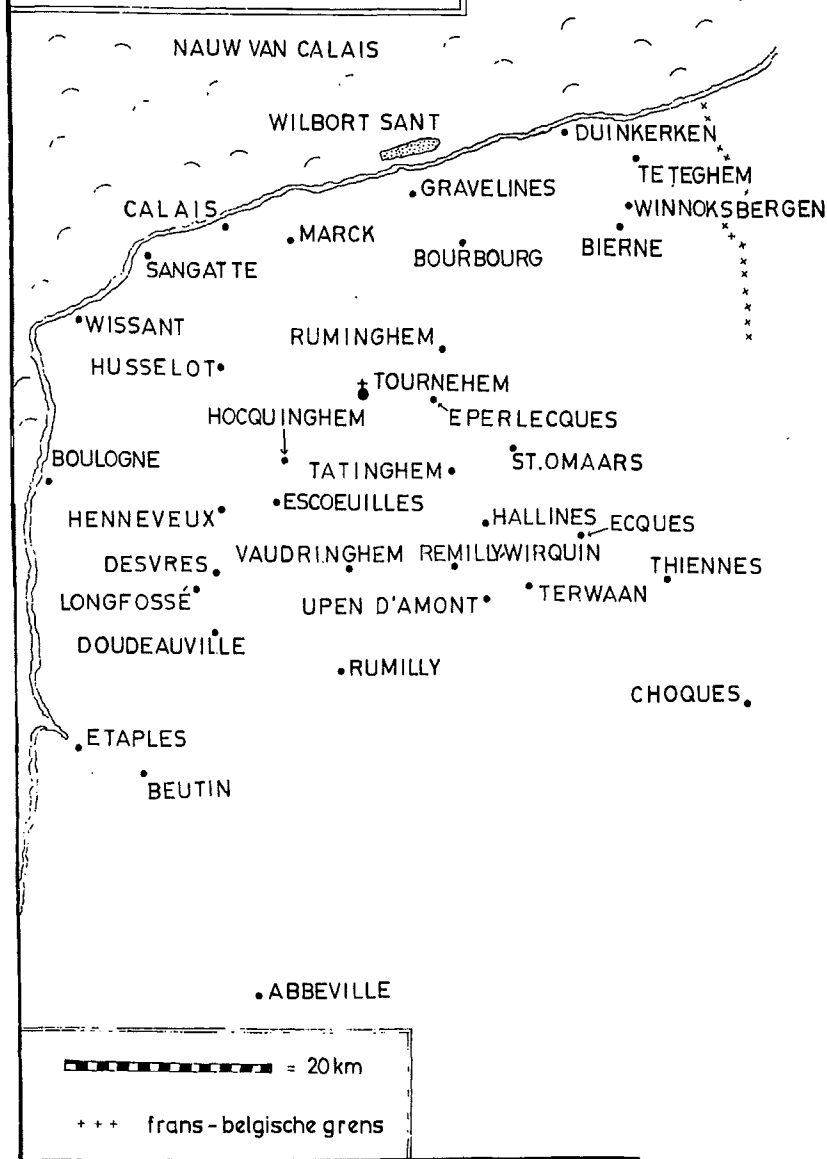
De abdij van Echternach heeft slechts in vier van de 21 gevallen de oude akten gehanteerd, namelijk voor **Waderlo, Dissena, Durninum** en **Baclaos**. Het is niet eens zeker, dat de abdij die vier als de oude plaatsen van St. Willibrord beschouwde; zij heeft het tenminste nooit met zoveel woorden gezegd. Er mag evenwel worden aangenomen, dat het wel haar gedachte was in Brabant de plaatsen aan te treffen, voorheen in het bezit van St. Willibrord, vooral sinds zij vanaf 1191 het oog zo strak op Brabant gericht hield. Allicht heeft zij op gelijke wijze geredeneerd als de latere historici en als redelijk aangenomen, dat St. Willibrord op zijn ontelbare reizen tussen Utrecht, Susteren en Echternach herhaalde malen door het oosten van Noord-Brabant was gereisd. Wel moet men zich beraden over het juiste tijdstip van dit inzicht. Het kan namelijk met dwingende termen uit de eigen oorkonden van Echternach bewezen worden, dat dit denkbeeld pas in de loop van de 13e eeuw is ontstaan. Aanvankelijk lokaliseerde de abdij slechts de vier plaatsen in Brabant; pas laat in de 15e eeuw voegde zij een paar andere eraan toe. Deze hebben als identifikaties van oude goederen van St. Willibrord niet de minste waarde, daar de abdij van Echternach toen al enige eeuwen lang in Brabant een voet tussen de deur had, derhalve ruimschoots de tijd en de kans had gehad om pretenties te stellen, indien die historisch juist waren.

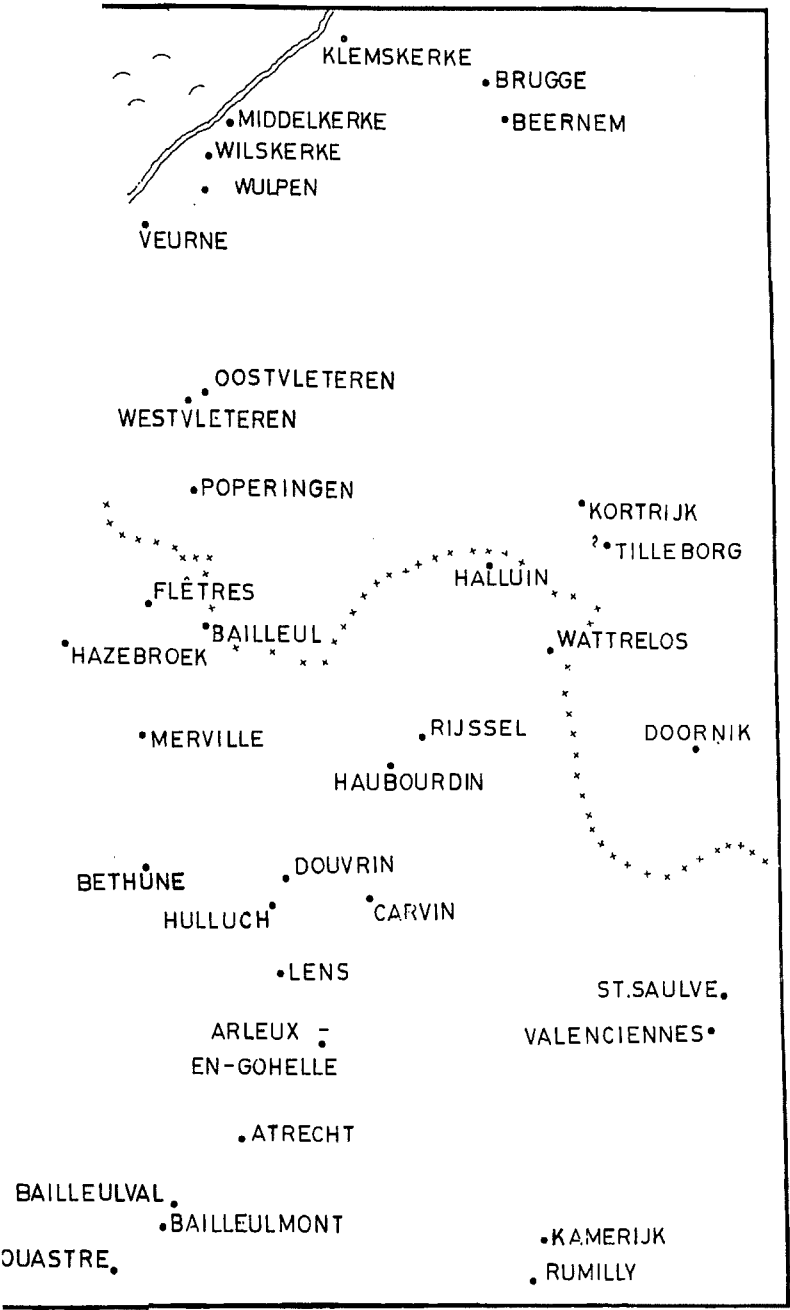
DE PLAATSEN AFZONDERLIJK

Hierna worden de onderscheiden plaatsen behandeld volgens onderstaand overzicht. Terwille van de duidelijkheid geef ik in de eerste kolom de oorspronkelijke naam uit de akten, in de tweede kolom de juiste plaats in Noord-Frankrijk, en in de derde kolom de plaats die men er in Noord-Brabant voor aanzag. In sommige gevallen is de opsomming van de drie namen al voldoende om de onjuistheid van de Brabantse determinatie aan te tonen.

Oude plaatsnaam	Franse plaats	Brabantse naam
1. Alpheim	Halluin	Alphen
2. Baclaos	Bailleul	Bakel
3. Birni	Bierne of Berna	Bern
4. Datmunda	Withmunda	Gemonde
5. Tadia	Tatinghem	Teede
6. Diosne, Dissena	Thiennes	Diessen
7. Durninum	Douvrin	Deurne
8. Eresloch Henesloth	Escoeuilles Henneveux	Eersel ?
9. Fleodredum	Flêtres	Vlierden

de juiste plaatsen van de
zogenaamde Noord-Brabantse
kerken en goederen van St. Willibrord





10. Haeslaos	Arleux-en-Gohelle	Aalst
Husloth	Husselot	?
11. Heoprodum	Haubourduin	Hapert
12. Hoccascaute	Hocques of Hocquinghen	Basschot of Hoxent
13. Hulislaum	Hulluch	Hulsel
14. Hezia	Yeuse	Heeze, Hees
15. Levetlaus	Lavilecour	Luisel
16. Meginum	Mégen	Megen
17. Replo	Bethlo?	Reppel of Poppel
18. Rumelacha	Remilly-Wirquin	Ruisel
Rumleos	Rumilly	?
19. Waderlo	Wattrelos	Waalre
Waedritlaeum	Vaudringhem	?
20. ?	--	Milheeze
21. ?	--	Oss

1. ALPHEIM

In het jaar 709 schonk een zekere Engelbert aan St. Willibrord zijn vaderlijk erfdeel, dat gelegen was in de plaats **Alpheim** in Taxandria. In het testament is de plaats als **Alpheimso** vermeld. De akte is uitgegeven te **Tilliburgis**.

De plaats Alpheim, in de alfabetische orde de eerste, is als **Alphen** opgevat toevallig ook de eerste plaats waar de abdij van Echternach een werkelijk bezit verwierf. Het is nodig in details uit de doeken te doen, hoe het recht van Echternach tot stand kwam, want Alphen is niet de eerste plaats, waar de kultus van St. Willibrord neerstreek. Het eerste patronaat over een kerk in de noordelijke Nederlanden vindt men in Klein-Zundert, een kerkdorp van de gemeente Zundert, waar omstreeks 1157 de kerk door de abdij van Tongerlo is gesticht. Dit patronaat heeft de abdij van Echternach misschien op het spoor van Brabant gezet. In Klein-Zundert zag zij geen kans om een eis of een pretentie te stellen, daar in de oude akten geen naam voorkomt, die er iets op lijkt. In het jaar 1175 erkende de abdij van Tongerlo, die waarschijnlijk kort tevoren de kerk van Alphen had gesticht, bepaalde rechten van Echternach, zoals het patronaatsrecht. Uit de oorkonde komt onder meer naar voren, dat Echternach niet het minste bewijs voor zijn bewering kon leveren dan de loze kreet, dat de kerk van Alphen lang door de pastoors was verwaarloosd. In het vervolg moesten de abten van Tongerlo na hun keuze en wijding de kerk uit handen van de abt van Echternach ontvangen, wat natuurlijk ook iets moest opbrengen. Tongerlo mocht de kerk houden en bedienen tegen een jaarcijns van een zilveren mark. Vanwege Echternach was de befaamde Theoderich bij het opmaken van het akkoord aanwezig. In 1287 heeft Echternach het patronaatsrecht van de kerk laten schieten, alleen de cijns en de erkenning door de abdij van Tongerlo behouden.

In het geval van Alphen heeft de abdij van Echternach zich niet woordelijk beroepen op de bovenstaande akte, doch er mag gevoeglijk worden aangenomen dat zij daarop haar eis voelde. Zo is het tenminste bij iedereen overgekomen. De abdij van Tongerlo, pas gesticht en nog vol materiële zorgen, protesteerde wel maar durfde zich niet tegen de machtige rijksabdij van Echternach verzetten, die met oude oorkonden zwaaide en de juiste tekst daarvan misschien niet eens had overlegd. Die spreekt helemaal niet van een **kerk** in Alpheim maar over onroerende goederen, zodat de eis van Echternach niet was gedekt door de oude akte. De abdij van Echternach heeft die van Tongerlo bij nieuwe stichtingen op de voet gevolgd; telkens is zij erbij om eisen te stellen, met andere woorden: om op grond van een legende ook een graantje mee te pikken. Opvallend is bovendien, dat **Alpheim niet voorkomt** in de pauselijke bullen tot bevestiging van de kerken en andere goederen van Echternach, waarvan er enkele kort vóór en kort ná 1175 liggen, en waarin meestal zeer minitieus de bezittingen worden opgesomd. Waarschijnlijk heeft de abdij van Echternach terdege begrepen, dat het recht op de kerk van Alphen een dubieuze zaak was, die zij beter niet aan Rome ter bevestiging kon voorleggen. Er zijn enkele beleningen van de kerk bekend aan Tongerlo door de abdij van Echternach. Omstreeks 1287 houden alle relaties op tussen Echternach en Alphen, al komt de abdij er in de 15e eeuw nog eens op terug, overigens zuiver spekulatief en zonder resultaat. Dit zijn de voornaamste feiten met betrekking tot Alphen. Het begin is veel te laat om er een periode van 450 jaren tussen de dood van St. Willibrord en 1175 mee te overbruggen; er is werkelijk niets om aannemelijk te maken dat Alphen een oude bezitting van St. Willibrord was.

De plaats **Alpheim** is in Noord-Frankrijk niet met zekerheid aan te wijzen, vermoedelijk omdat de naam verminkt kan zijn overgekomen of enigszins werd aangepast aan de opvatting van Theoderich van Echternach. Legt men nadruk op de mededeling van de akte, dat Alpheim in Taxandria lag, dan zal men de plaats moeten zoeken in de nabijheid van andere schenkingen, die door de bronnen eveneens in Taxandria zijn gesitueerd. Dat Taxandria met Noord-Brabant werd vereenzelvigd, is een even grote misgreep geweest. Voor Alpheim komt de plaats **Halluin** (Vlaams: Halewijn) in aanmerking. Zij ligt op ca. 11 km. ten zuid-westen van Kortrijk. Dichtbij liggen de goederen van zuster Bertilindis en haar broeder Ansbald, familieleden van Engelbert, de schenker van de goederen te Alpheim. De akte deelt immers mede dat zijn bezit te Alpheim uit zijn vaderlijk erfdeel kwam. De akte is uitgegeven te **Tilliburgis**. Dit is lang, maar volkomen ten onrechte opgevat als Tilburg, een plaats die pas in de 12e eeuw is ontstaan, welke determinatie derhalve niet weerlegd behoeft te worden. Nabij Kortrijk heeft een plaats Tilleborg gelegen, die thans niet meer bestaat. Overigens heeft Theoderich, de fameuze vervalser van Echternach, een enorm succes gehad. Hij heeft de abdij van Tongerlo en de historici wijs gemaakt, dat Alphen het Alpheim van St. Willibrord was, want "Actum Tilliburgis" leek de deur dicht te doen voor elke twijfel. Zelfs deze terloopse

vermelding van een plaats, waar een akte werd opgemaakt maar die verder geen raakpunt heeft met de Willibrord-traditie, komt dubbel voor in de authentieke en in de legendarische streek. Laten wij de Brabantse historici niet te hard vallen om de koestering en vertroeteling van een mythe, want een en ander zat naar de schijn zó sluitend in elkaar, dat het pas betwijfeld kon worden na de ontdekking van de ware streek.

2. BACLAOS

In het jaar 721 ontving St. Willibrord van Herelaef "ten gunste van de kerk van de apostelen Petrus en Paulus en van St. Lambertus, die ik onlangs heb laten bouwen in de plaats **Baclaos**, waar nu de heer vader en bisschop "custos" (beheerder) aan het hoofd staat, drie hoeven land in hetzelfde **Baclaos**". Elders komt de plaats als **Bagaloso** voor; waarschijnlijk is dit dezelfde. Aan de hand van andere gegevens die er samenvallen, is Baclaos te determineren als **Bailleul** ten zuiden van Atrecht, waar het detail uit de oorkonde, dat St. Willibrord "custos" of beheerder noemt, eveneens tot zijn recht komt, omdat de plaats buiten het eigenlijke missiegebied van St. Willibrord lag.

In de akte wordt aan St. Willibrord een schenking gedaan van drie hoeven **land**, niet van een kerk, wat een eerste criterium vormt tegen de toepassing van de akte op de kerk van het Brabantse Bakel. Dit dorp heeft inderdaad een St. Lambertus-kerk; in de akte wordt St. Lambertus als derde patroon genoemd. Geheel afdoende is het feit, dat van de rechten die de abdij van Echternach inderdaad in Bakel heeft gehad, het eerste spoor pas uit 1260 dateert. In dat jaar erkende de abt van Echternach, dat een burger uit Den Bosch de helft van de tienden te Bakel van de abdij in leen had, welke helft totdantoe ridder Hendrik van Bakel had gehad, met de bijbehorende rechten en plichten, uitgezonderd het patronaatsrecht. De lezer ziet meteen, dat de abdij hier een eenzijdige bewering doet, niet gestaafd door enige voorgeschiedenis of een verklaring of en hoe ridder Hendrik van Bakel de helft van de tienden in bezit had gekregen. Enige jaren daarna, in 1267, ontstond een felle twist tussen de abdij van Echternach en het bisdom Luik over het recht om de pastoor voor te stellen of te benoemen. In de jaren 1326 en 1399 ontstonden er kwesties over de tienden van Echternach, waaruit te lezen is dat de abdij de tienden verworven had door ruzie en dwang en waarschijnlijk ook door het verdringen van rechten van anderen. Tussen de dood van St. Willibrord (739) en het eerste stuk van Echternach over een verband met Bakel uit 1260 liggen meer dan 5 eeuwen. Om dan toch nog de identifikatie met Baclaos te kunnen aannemen, moeten wel sterker bewijzen worden gevorderd dan de inhalige praktijken van Echternach.

Die bewijzen schenen er wel te zijn. "Baclaos" of "Bacle" en "Os" (aan deze laatste schrijfwijze kan men al zien waar het naartoe gaat!) komt voor in enige

pauselijke bullen tot bevestiging van de bezittingen van Echternach. Die dateren al van vóór 1260. De daarin voorkomende passages over de zogenaamde goederen in Brabant moeten samen behandeld worden onder Waderlo, omdat zij nauw verband houden met die plaats. Of de passages juist of vals zijn (hoogstwaarschijnlijk zijn zij later toegevoegd) is in het geval van Baclaos niet eens de hoofdkwestie. Een feit is, dat Baclaos zich reeds meer dan een eeuw in de dokumentatie van de abdij van Echternach bevond, dat de naam op het lijstje van Theoderich stond van de op te sporen en terug te eisen goederen, maar dat het de abdij pas in 1260 gelukt is in Bakel een voet aan de grond te krijgen.

3. BIRNI

Na de akte van het jaar 709, waarin Engelbert aan St. Willibrord goederen in Alpeim schonk, staat in het Liber Aureus van Echternach deze zin: "En ik geef u nog in de pagus van **Testerventi**, aan de **Mosa**, in de plaats **Birni** een hoeve land met al het daarbij behorende vee".

Enigszins vreemd is het, dat deze schenking ná de akte is bijgeschreven. Zo'n postscriptum is meestal verdacht. De essentie kan évenwel voor authentiek gehouden worden, vooral omdat de abdij van Echternach de (latere!) identifikatie van Birni met het Brabantse Bern nooit heeft gesteld en evenmin een andere plaats daarvoor heeft aangezien. De determinatie als Bern is van de historici, die zich vooral baseerden op de vermelding van de Maas. In Bern heeft Echternach geen bezit of rechten gehad. In de juiste streek komen twee plaatsen in aanmerking. St. Saulve, een dorp ten noorden van Valenciennes gelegen op de rechter oever van de Schelde, heette **Berna**. Toen er een kerk van St. Saulve (St. Salvator) was gebouwd, kreeg het de naam van de patroonheilige. **Bierne** heet een gemeente bij Winnoksbergen. Dit is de meest waarschijnlijke determinatie, omdat deze plaats dichterbij de andere bezittingen van Engelbert ligt, maar ook omdat uit de bronnen bekend is, dat de jongere gronden van de kuststreek na het terugtrekken van de transgressies als graslanden voor het vee zijn gebruikt. De schenking omvatte immers een hoeve land met het daarbij behorend vee.

4. 5. DATMUNDA, TADIA

In het jaar 696 of 699 schonk een zekere Hederik aan St. Willibrord zijn vaderlijke goederen, onder andere in **Datmunda**. In Brabant vatte men deze naam op als Gemonde, wat historisch noch taalkundig aannemelijk is. Daar Gemonde nooit door de abdij van Echternach is gesteld en het bij de Brabantse interpretaties slechts een onbewezen afronding was van de andere lokalisaties, behoeft dit niet nader weerlegd te worden.

Het is vrijwel zeker, dat Datmunda een verschrijving is van **Withmunda**, een naam die onder verschillende schrijfwijzen in de dokumentatie van het bisdom Trajectum voorkomt, onder andere in akten van de jaren 797 en 799. De plaats wordt soms **Withland** of **Withla** genoemd, **Withmond** echter als nadruk werd gelegd op de daar aanwezige riviermond. Het is een naam met lokale kleur, gegeven om het opvallend wit zand dat daar aanwezig is. De plaats bestaat nog en heet thans **Wissant** (= wit zand].

Tadia kan **Tatinghem** zijn, op korte afstand van Tournehem gelegen, reeds in 648 als "Tatinga villa" bekend.

6. DIOSNE, DISSENA

In het jaar 712 schonk Ansbald, de zoon van wijlen Willehad en monnik in het klooster van Souastre, aan St. Willibrord 5 hoeven land met een zaal en een hof in de plaats **Diosne** in de pagus van **Taxandria**. De akte is uitgegeven te Waderloe. In het jaar 713 schonk Engelbert aan St. Willibrord in de plaats **Deosne** een hoeve en een horige met vrouw en kinderen. De akte is opgemaakt te **Deosne**. De schenking van Ansbald is in het testament van St. Willibrord vermeld: "Ansbald schonk mij in de villa **Diosne** in de pagus **Taxandria** aan de rivier de **Digena**". In het jaar 780 of 781 schonk een zekere Hesterbald aan het klooster van Epternacum een mansus (= een hoeve land) in de plaats **Dissena** in de pagus van **Taxandria**. Ondanks de verschillende schrijfwijzen mag aangenomen worden, dat toch dezelfde plaats is bedoeld. Sommige historici stellen haar gelijk met **Deusone** of **Diosone**, ("In regione Francorum", voegen de teksten er dan aan toe), waar in het jaar 370 of 373 de Saksen een zware nederlaag tegen de Romeinen ondergingen. Die gelijkstelling is waarschijnlijk onjuist; zij was het zeker bij de toepassing van de teksten op het Brabantse Diessen, waar tegen het einde van de 4e eeuw niet eens de grond aanwezig was om een veldslag te kunnen leveren.

Bovenstaande akten zijn op Diessen toegepast. Daar bestaat een St. Willibrordkerk en een Willibrordusputje, waar volgens de legende de heilige zou hebben gedoopt. De abdij van Echternach heeft de kerk van Diessen enige tijd in bezit gehad. Voegt men daarbij de aanduiding, dat Deosne of Diesne in **Taxandria** lag, al realiseerde men zich niet dat met die naam nogal grof geïnterpreteerd was, dan leek de identifikatie met Diessen onaantastbaar. In de oorkonden van Echternach en van Tongerlo worden de kerken van Alphen en Diessen in dezelfde beleningsakten genoemd. De eerste akte van Alphen, waarin de abdij van Echternach de kerk aan de abdij van Tongerlo in leen gaf, dateert van het jaar 1175. Nadat meerdere soortgelijke akten over Alphen gegeven waren, volgde in een van het jaar 1234 een nieuwe uitgifte, nu met de toevoeging dat ook de kapel van Diessen door Echternach

aan Tongerlo vergeven werd. Doch een jaar tevoren, in 1233, had paus Gregorius IX de rechten van de abdij van **Tongerlo** bevestigd, onder andere op de parochiekerk van Diessen. In dit geval blijkt heel duidelijk, wat voor Alphen nog min of meer verondersteld moest worden, dat de abdij van Tongerlo de kerk van Diessen als een **eigenkerk** in bezit had **vóórdat Echternach er aanspraken op liet gelden**. Hier gaat het werkelijk bezit door Tongerlo vooraf aan de belening door Echternach.

De latere beleningen van de kerk van Diessen hebben voor ons doel geen belang meer. In een akte van 1287 is een geschil tussen de abdijen van Echternach en van Tongerlo geregeld. In het vervolg mocht Tongerlo zelf de kerk van Diessen bedienen. Al blijkt uit de akte niet woordelijk, dat de abdij van Echternach het patronaatsrecht van de kerk volledig heeft afgestaan, dan is dit wel het gevolg ervan geweest, want ná 1287 bestaat er geen verband meer tussen de abdij van Echternach en de kerk van Diessen. Andere rechten dan het patronaat heeft Echternach in Diessen niet gehad. De schenkingsakten uit het begin van de 8e eeuw spreken evenwel uitsluitend van grondbezit en in het geheel niet van de kerk of van kerkelijke rechten. Het is een volgend bewijs dat de identifikatie met Diessen onjuist was. In het jaar 1296 deed Walter, investiet (benoemde maar nog niet geïnstalleerde pastoor) van Diessen, afstand van al zijn goederen onder de parochie ten gunste van de abdij van Tongerlo. Deze goederen, zegt de akte letterlijk, bezat hij door erfrecht in leen van de hertog van Brabant. In de jaren 1336 en 1337 kocht Jan van Massenhoven, investiet van Diessen, enige tienden in de parochie aan van partikulieren. In beide gevallen is geen sprake van enig recht van de abdij van Echternach.

De plaats Diosne of Deosne komt verschillende malen ter sprake in de vele schenkingen van Engelbert, die deze in 709, 712 en 713 aan St. Willibrord deed, en die over het algemeen vrij gemakkelijk in Noord-Frankrijk zijn aan te wijzen. Deze goederen, afkomstig uit het vaderlijk erfdeel van één persoon, hebben in één streek gelegen. Deosne is op te vatten als **Thiennes**, een gemeente in het kanton Hazebroek. De plaats is in een andere bron uit 831 **Teones** genoemd. Staat Diosne gelijk met het Deuso waar de Saksen verslagen werden (al is dat niet zeker), dan is de determinatie als Thiennes ook in dit opzicht beter te aanvaarden. De krijgsbedrijven uit die periode van de 4e eeuw worden door de bronnen wel héél duidelijk in de streek rondom Doornik gesitueerd.

7. DURNINUM

Herelaef, die in het jaar 721 de kerk van Baclaos met goederen begiftigde, gaf in dezelfde akte enig grondbezit in **Durninum** aan deze kerk. Het cijnsregister van Echternach uit de 12e eeuw vermeldt 11 mansi (hoeven) land in **Thurne**. Daar de plaats hier tussen Waderlo en Bacle staat, mag worden aangenomen dat men er het Brabantse Deurne bedoelde, wat dan betekent dat Deurne al voorkwam in de

zogenaamde boekhouding van Echternach vóórdat de abdij er rechten bezat. Dit is geen opmerkelijk iets, nog minder een teken van waarheid, want enige namen van zogenaamde Brabantse plaatsen stonden al in bullen of afschriften daarvan vóórdat Echternach er iets bezat.

Deurne bezit een St. Willibrord-kerk, die evenwel op historische en archeologische gronden niet verder dan tot de 13e eeuw kan worden teruggevoerd. Eertijds had Deurne een wapen met de afbeelding van St. Willibrord. Dit wapen is op zijn vroegst in de 14e eeuw in gebruik genomen. Over de tienden en andere kerkelijke rechten van Deurne zijn enkele akten bekend. In het jaar 1271 erkende ridder Hendrik van Bakel, dat hij al zijn vermeende rechten op de heerlijkheid Deurne aan de abdij van Echternach afstond. De akte schijnt weinig of geen gevolg te hebben gehad. In het jaar 1341 verkocht Arnold Stammelaert goederen onder Deurne en **de tienden van Liessel**; beide zaken waren een leen van de hertog van Brabant. Er is geen sprake van de abdij van Echternach. In het jaar 1392 verklaarden de inwoners van Deurne, dat Gerard van Deurne de helft van **de tienden van Liessel** in bezit had. Plotseling verschijnt in het jaar 1413 een akte van de abt van Echternach met de vermelding, dat Katelina, schoondochter van Everard van Deurne, de helft van **de tienden van Liessel** in leen ontvangen had van de abdij van Echternach. Jammer genoeg is uit de akten niet op te maken over welke helft het in 1392 en in 1413 ging; was het dezelfde helft, dan heeft de abdij van Echternach zich in dit geval aan hetzelfde machtsmisbruik schuldig gemaakt als zij bewijsbaar elders pleegde.

In het jaar 1437 sloten de kommandeur van de Duitse Orde en de abt van Echternach een overeenkomst, waardoor de nieuwe parochiekerk van Gemert werd losgemaakt van de kerken van Bakel en Deurne. Deze laatste zouden aan het patronaatsrecht van Echternach onderworpen blijven. Dat recht blijkt te Deurne uit geen enkel gegeven en komt te Bakel even zwak tot uiting. De akte van 1437 is opgemaakt volgens het gewone procédé van manipulaties: beweringen stellen in een officieel stuk, liefst met een partij die met die beweringen niets heeft uit te staan, misschien om daardoor een gevreesde expansie van de Duitse Orde af te grendelen, maar vermoedelijk nog meer met de bedoeling, om zich later op een geschikt oogenblik daarop te kunnen beroepen en iedereen te overdonderen met een officieel stuk. Als Durninum kan **Douvrin** worden aangewezen, een gemeente in het kanton Cambrin. Zij ligt op korte afstand van de andere goederen.

8. ERESLOCH, HENESLOTH

In het jaar 712 schonk Engelbert een "villa" met drie hoeven land en hun horigen te **Eresloch** in **Taxandria** aan St. Willibrord. De akte is uitgegeven te **Deosne**. In het testament van St. Willibrord is deze schenking vermeld als **Henesloth**; de namen worden als identiek beschouwd, ofschoon dit lang niet zeker is.

De naam Eresloch is met het Brabantse Eersel gelijkgesteld, wat etymologisch vooral zonder tussenvormen een geweldige sprong is. Van Eersel bevat het archief van de abdij van Echternach niets anders dan een vermelding tussen de jaren 1242 en 1269, dat de abdij er de tienden had. Of dat inderdaad een feit was of alleen maar als pretentie werd gesteld, is niet meer uit te maken. Zelfs als het een feit is geweest en de abdij er werkelijk de tienden inde, is er niets aan de hand, daar het de abdij gelukt is op meerdere plaatsen rechten en goederen op te eisen. De abdij had aan de hand van de bovenstaande akte in Eersel wel méér mogen vorderen. Aannemelijk is, dat zij de identifikatie tussen Eresloch en Eersel niet heeft voorgestaan of die te zwak vond. Ook de abdij van Tongerlo heeft goederen en rechten in Eersel gehad. Het is al lang niet meer merkwaardig, dat praktisch overal waar Tongerlo verschijnt, de abdij van Echternach op het vinkentouw zit; wij zagen het al bij Alphen, Bakel en Diessen. Het is zeer goed mogelijk, dat de abdij van Tongerlo er ééns genoeg van kreeg en zich schrap zette. Dat lijkt te Eersel geslaagd te zijn, waar Echternach niets bereikte.

Eresloch uit de akte kan als **Escoeuilles** worden aangewezen, een dorp ten zuid-westen van Tournehem. Enige kilometers naar het westen ligt de plaats **Henneveux**, die vermoedelijk identiek is met het Henesloth.

9. FLEODREDUM

Aan de kerk van **Baclaos**, die in het jaar 721 door Herelaef met goederen werd begiftigd, schonk hij ook een hoeve land in **Fleodredum**. In het testament van St. Willibrord komt deze schenking niet voor.

De plaats Fleodredum werd in Brabant geïdentificeerd als Vlierden. Dat hier een St. Willibrordus-kerk staat, zegt natuurlijk niets ten gunste van de determinatie. De abdij van Echternach heeft te Vlierden geen bezit of rechten gehad, en bovendien de identifikatie van de Brabantse plaats met Fleodredum nooit gesteld. Ook dit is een gissing van de historici, al te lichtzinnig als historische zekerheid voorgesteld. De plaats moet met grote waarschijnlijkheid als **Flêtres** worden opgevat, een gemeente ten noord-westen van Hazebroek. Een markante dubblure treft men aan in **Oost- en West-Vleteren** (West-Vlaanderen). Toch moet aan het Noord-Franse Flêtres de voorkeur worden gegeven, omdat dit dichterbij Bailleul ligt, dat als Baclaos geïdentificeerd is, want de schenking was ten gunste van de kerk van Baclaos.

10. HAESLAOS, HUSLOTH

In het jaar 717 of 718 schonk de monnik Ansbald aan St. Willibrord een landbezit in de plaats **Haeslaos**, in de pagus van **Taxandria**, aan de rivier de **Dudmala**. In het zogenaamde testament van St. Willibrord is de schenking van Ansbald ook vermeld,

nu onder de naam van **Husloth**. Zij werd toegepast op Aalst, dat naar noordelijke begrippen in Taxandrië en aan de Dommel (Dudmala) ligt, zodat het erop leek dat de situering juist was. De rivier de **Dudmala** moet als een verschrijving worden opgevat, misschien als een tendentieuze. In andere akten van de abdij van Echternach is sprake van de rivier **Duplao** of de pagus Duplensis of Dublensis, waarmede de rivier en het land van de Deûle in Noord-Frankrijk zijn bedoeld. De plaats Haeslaos is waarschijnlijk **Arleux-en-Gohelle**, een gemeente in het kanton Vimy, in het begin van de 12e eeuw als **Hasluth** of **Haslius** bekend. **Husloth**, dat over het algemeen als dezelfde plaats Haeslaos wordt beschouwd, is vermoedelijk toch een andere geweest en moet worden geïdentificeerd als **Husselot**, een gehucht van Leulinghen, vlak bij Tournehem gelegen.

11. HEOPORDUM

12. HOCCASCAUTE

13. HULISLAUM

In het jaar 712 schonk zuster Bertelindis, dochter van Wigibald en zuster van de monnik Ansbald, aan St. Willibrord enige goederen: in de pagus van Taxandria, in de plaats **Hoccascaute** aan de rivier de **Dudmala** vijf hoeven met een zaal en een hof; bossen in de plaats **Hulislaum**; landerijen en bossen in de plaats **Heopordum**. De akte is uitgegeven te **Cale**, dat als Chelles-sur-Marne moet worden opgevat, waar de zuster kloosterlinge was en St. Willibrord haar bezocht heeft. De goederen waren haar bezit. Voor Hoccascaute deelt zij mee, dat dit haar moederlijk erfdeel was. Kennelijk was zuster Bertelindis afkomstig uit de streek, waar de goederen van haar ouders lagen. Nu is het per sé niet onmogelijk, dat Bertelindis vanuit Brabant te Chelles-sur-Marne in het klooster trad, maar erg waarschijnlijk is het niet.

Te Hapert, dat als Heopordum werd opgevat, heeft de abdij van Echternach nimmer rechten of bezit gehad. Wel blijkt de abdij van Tongerlo er tegen het einde van de 13e eeuw zowel de kerk als landerijen bezeten te hebben. Echternach heeft deze determinatie niet voorgestaan; er blijkt althans niets van. Hapert als Heopordum is slechts een misgreep geweest van de historici. De plaats was **Haubourduin**, op enkele kilometers ten zuid-westen van Rijssel gelegen. De drie plaatsen met bezit van zuster Bertelindis liggen dicht bij elkaar.

Hoccascaute, ook **Hocanschot** geschreven, werd door de historici beurtelings als Hoxent (B.) of als Baschot onder Diessen opgevat. Bij pure gissingen valt niets te weerleggen. De juiste plaats in Noord-Frankrijk kan **Choques** zijn, een gemeente in het kanton Béthune. Waarschijnlijker is de interpretatie als **Hocquinghem**, een dorp op korte afstand van Tournehem gelegen. **Hulislaum** werd te Hulsel gelokaliseerd, waarvoor evenwel geen nader spoor van bewijs of aanwijzing te vinden is. De plaats moet met vrij grote zekerheid geïdentificeerd worden als **Hulluch**, een gemeente in het kanton Lens. De laatste plaats bezit relieken van St. Willibrord.

14. HEZIA

In het jaar 784 of 785 schonk een zekere Hodilbald aan de kerk van St. Willibrord zijn goederen in de villa **Hezia** in de pagus van Taxandria. In 838 schonk Rodgarus van Thuina (Thun in Noord-Frankrijk) aan de kerk van Trajectum goederen in **Hesi**. De abdij van Echternach heeft zich in dit geval wijselijk op de vlakke gehouden en op deze namen geen interpretatie toegepast. De Brabantse historici, die de Willibrord-traditie wilden afronden, situeerden de plaats aanvankelijk te Heeze, later op een buurtschap onder Eersel; voor beide plaatsen is niet de minste aanwijzing aan te voeren dan een oppervlakkige overeenkomst in de klank. Een mogelijke determinatie in Noord-Frankrijk is **Ecques**, een gemeente in het canton Aire-sur-le-Lys, in oude vormen als Hescha of Escha bekend. Waarschijnlijker is, dat Hezia geplaatst moet worden te **Yeuse** of **West-Yeuse**, dicht bij Tournhem gelegen, welke naam in een akte van 777 als Forn-Hese (Voor-Hese) voorkomt.

15. LEVETLAUS

De reeds meermalen genoemde Ansbald heeft in het jaar 712 goederen in de plaats **Levetlaus** aan St. Willibrord geschonken. Eén historicus verklaart de naam als een verminging van Haeslaos; anderen situeren de plaats in of nabij de buurtschap Luissel, in het westen van de gemeente Boxtel gelegen. Een moderne veldkapel heeft deze laatste opvatting min of meer tot zekerheid verheven. Als **Levetlaus** kan **Lavislecour** aangewezen worden, een plaatsnaam te Saint-Willibrord onder Bourbourg. De plaats bevindt zich dicht bij Gravelines met zijn sterke Willibrordtraditie.

16. MEGINUM

Omstreeks het jaar 721 ontving St. Willibrord de kerk van graaf Ebroin te **Rinharim**, waar hij woonde. In de omgeving kreeg St. Willibrord omstreeks dezelfde tijd nog andere goederen: een villa met een woonhuis te **Nitra**; bossen in **Haemni** en **Dangaesbroch**; een horige en zijn vrouw, afkomstig van de villa **Meri**. De akte maakt verder melding van een kerk, die de graaf gebouwd had te **Millingi** en die aan de H. Maagd was toegewijd. Een andere horige van het domein van **Meginum** kreeg twee hoeven te bebouwen en werd ter beschikking van de bisschop gesteld, die bovendien eigenaar werd van een hoeve te **Dagesberg**. De twee akten waarin de schenkingen werden gedaan, zijn te **Rinara** of **Rinharim** opgemaakt, welke plaats volgens de tweede akte in de pagus **Dublensis** lag.

De pagus **Dublensis** is het land van de Deûle, welke rivier als Dupla of Dubla talloze malen in de oude bron voorkomt. Maar omdat de abdij van Echternach deze juiste

betekenis niet meer kende en niet de minste notitie ervan had, dat St. Willibrord in het westen van Noord-Frankrijk gearbeid had, vatte zij die naam op als het land van de Duffel (ten oosten van Nijmegen en ten noord-westen van Kleef), waar warempel de plaatsnamen toepasselijk waren en waar zij hetzelfde spelletje begon als in Noord-Brabant. Bij die opvatting leek **Meginum** als het Brabantse **Megen** heel goed te passen. Voor deze plaats bestaat niet de minste aanwijzing dat zij een relatie heeft gehad met St. Willibrord of met de abdij van Echternach. De lokalisatie is enkel door de historici gedaan. **Meginum** kan geïdentificeerd worden als **Mégen**, een leengoed onder de gemeente Longfossé in het kanton Desvres. Ofschoon de andere plaatsen niet in Brabant werden gesitueerd, kan en passant hun juiste situatie aangewezen worden. Dagesberch of Dangaesbroch was **Dennebroeucq**, vlak bij Tournehem gelegen. Haemni is **Hemmes**; de juiste plaats is niet aan te wijzen omdat deze naam **acht maal** in de streek voorkomt. **Meri** was een leengoed onder St. Omaars. Millingi was **Millingasele**, een verdwenen dorp in de omgeving van St. Omaars. Rinera was vermoedelijk **Ringhehem**, een verdwenen plaats in de omgeving van St. Omaars.

17. REPLO

In het testament van St. Willibrord staat vermeld, dat een zekere Henricus hem (tussen de jaren 696 en 726) goederen schonk in de villa **Replo**. In het jaar 858 gaf een zekere Hatlo aan het klooster van Epternacum in de plaats **Reple** in de pagus van Taxandria een hoeve, land, **de kerk die St. Willibrord persoonlijk had gewijd**, en een aantal horigen. Waarschijnlijk is beide malen dezelfde plaats bedoeld.

Replo heeft men opgevat als Reppel (B.). Deze identificatie steunt alleen op de klankovereenkomst en werd gedaan uit kracht van de andere Brabantse lokalisaties. Eenieder vond deze determinatie wel wat zwak, zodat ook Poppel (B.) als mogelijkheid werd voorgesteld. In beide gevallen heeft er geen band met St. Willibrord of met de abdij van Echternach bestaan. De plaats **Replo** is in Noord-Frankrijk in deze vorm niet aan te wijzen. Op enige kilometers ten zuiden van Tournehem heeft een plaats en bos **Bethlo** bestaan (thans verdwenen), welke plaatsnaam dan verminkt is overgedragen.

18. RUMELACHA, RUMLEOS

In het jaar 698 of 699 schonk Hederik, zoon van Odo, aan St. Willibrord al zijn vaderlijk erfgoed in de villa **Rumelacha** met de horigen die hem toebehoorden. In de kalender van St. Willibrord is in de maand juni de kerkwijding vermeld van "de basiliek van St. Paulus te **Rumleos**". De twee plaatsen worden door de meeste historici gelijkgesteld, wat vermoedelijk niet juist is.

Door de noordelijke geschiedschrijvers wordt de plaats gelokaliseerd te Ruimel, een kerkdorp van de gemeente St. Michielsgestel, waar de kerk aan St. Willibrord is toegewijd. Andere schrijvers, waaronder ook Nederlandse, vatten haar echter op als Rumlange in Luxemburg. De kerk van Ruimel wordt het eerst vermeld in het jaar 1449, uit welk gegeven blijkt dat zij tevoren aan St. Jan was toegewijd. **Rumelacha** moet worden opgevat als **Remilly-Wirquin**, een gemeente in het kanton Lumbres, welke plaats in 704 als Rumliacum voorkomt. De plaats ligt dicht bij Tournehem. **Rumleos** was niet dezelfde plaats maar **Rumilly**, ca. 5 km. ten zuiden van Cambrai, of nog waarschijnlijker **Rumilly** op ca. 20 km. ten zuiden van Tournehem.

19. WADERLO, WAEDRITLAUM

In het jaar 704 schonk Engilbold aan St. Willibrord landerijen in de villa **Waderlo** aan de rivier de **Dudmala**. De akte is uitgegeven te **Bettinum**. Wanneer Theofried van Echternach in het begin van de 12e eeuw deze schenking vermeldt, voegt hij eraan toe dat Waderlo in Taxandrië ligt; dit staat niet in de akte. In de kalender van St. Willibrord is in de maand juni de wijding vermeld van een Maria-kerk van **Uaedritlaum**, waaronder meestal ook Waderlo wordt verstaan. De akte van de schenking van Ansbald uit het jaar 712 is opgemaakt te **Waderlo**. (zie 15. Levetlaus).

De villa **Waderlo** moet worden opgevat als **Wattrelos**, een gemeente in het departement Nord, ca. 5 km. ten noord-oosten van Rijsel gelegen. Met de rivier de **Dutmala** (een tendentieuze vervalsing in de richting van de Dommel!) is de Deûle bedoeld, die in andere akten van Echternach in de juiste schrijfwijze van **Duplao** bewaard is gebleven. **Wattrelos** ligt aan een arm van de Deûle. De akte is uitgegeven te **Bettinum**, dat als Béthune moet worden opgevat en dat op korte afstand van de geschonken goederen ligt. **Waedritlaum**, waar St. Willibrord de kerk ter ere van O.L. Vrouw konsakreerde, wordt algemeen als identiek met Waderlo opgevat. Dit is niet juist. De kerk van **Wattrelos** is aan St. Maclou toegewijd. Waarschijnlijk is met die naam **Vaudringhem** bedoeld, een dorp op korte afstand van Tournehem gelegen.

In Brabant werden de teksten op **Waalre** toegepast. Deze plaats geniet grote bekendheid om het oude Willibrordus-kerkje. Het oudste deel ervan wordt aan de 10e of 11e eeuw toegeschreven. Aangenomen werd dat de heilige er een houten kerkje had gebouwd, dat later door een tufstenen gebouw vervangen werd. De abdij van Echternach heeft er een domein in bezit gehad, dat zelfs het centrum is geweest voor het beheer en de administratie van haar andere goederen in Brabant. **Waderlo** heeft voor de abdij een grote rol gespeeld bij het terugzoeken en zogenaamd vinden van de verloren gegane goederen van St. Willibrord, zodat het zaak is de akten heel nauwkeurig na te gaan om te zien of de indentifikatie met **Waalre** juist was.

In het jaar 915 verleende Karel de Eenvoudige, koning van West-Francië, aan de abdij van Epternacum, waarvan graaf Reginarius als lekenabt fungeerde, een uitbreiding van de stipendia (vaste inkomsten) der regulieren van het klooster; hij voegde er de villa **Waderlo** in **Taxandria** aan toe. Het blijkt niet uit de oorkonde, dat dit de restitutie was van een vroeger bezit, doch er staat evenmin vast dat dit niet mag worden aangenomen. De koning kon enkel beschikken over een goed in zijn eigen rijk; daar Waalre niet tot zijn rijk behoorde, is deze lokalisatie feitelijk al uitgesloten. In de akte wordt Waderlo in één adem genoemd met **Trinmitha**, een schenking van Thiatbere. Deze plaats is in de verre omtrek van Waalre niet aan te wijzen. Zij wordt als **Trinmithi** genoemd in een akte van bisschop Hunger uit het jaar 850, waarin 15 plaatsnamen voorkomen (alle eveneens Gallo-Romaans!), die geen enkele mogelijkheid tot situering in Nederland bieden. Indien de akte authentiek is -waaraan niet getwijfeld behoeft te worden - dan heeft zij als een schenking of restitutie van een goed in Noord-Frankrijk betrekking op het bisdom van **Trajectum**, een onderscheid dat verschillende andere afschriften van Echternach uit het oog hebben verloren.

Tussen de jaren 1100 en 1110 diende de abdij van Echternach bij de aartsbisschop van Keulen een beklag in over de handelingen van een kloostervoogd. Als zodanig fungeerde Hendrik van Namen. De aartsbisschop schreef in zijn akte dat "in Taxandria in de villae onder het recht van St. Clemens Willibrordus: **Waderlo, Thurne, Dissena** de kloostervoogd misbruiken had ingevoerd". De opgeroepen schepenen van de plaatsen getuigden, wat voorheen de voogd op de dingdagen placht te ontvangen. Dit werd opgesomd: het blijken eetwaren te zijn en voedsel voor de paarden, dat ter plaatse gebruikt moest worden; met andere woorden: er mocht niets meegenomen worden. In de "onderhorige" dorpen **Thurne** en **Dissena** kreeg de voogd maar de helft van de porties. Men mag zich afvragen wat een graaf van Namen bewogen kan hebben om voor enkele luttele en belachelijke baten de voogdij op zich te nemen over de dorpen van de abdij van Echternach in Brabant: Waalre, Deurne en Diessen. Een voogd oefende voor de kerkelijke heer of instelling, die "het zwaard niet mocht voeren", dat wil zeggen, geen geweld, lijfstraf of doodstraf mocht toepassen, de rechtsmacht uit. Dat Deurne en Diessen aan Waalre onderhorig zijn geweest is zonder meer onjuist; dit is al wegens de verre afstand niet aan te nemen. De akte is gebaseerd op de stelling, dat de abdij in de drie genoemde plaatsen de heerlijkheid en de rechtsmacht bezat, en deze volkomen onjuiste beweringen is het definitieve punt om de akte als een vervalsing te verwerpen. Zij toont wel duidelijk aan, welk doel de abdij van Echternach zich had gesteld met haar pretenties in Brabant, tevens dat zij maar een deel van haar hoog gegrepen aspiraties heeft bereikt.

Dezelfde tendens en dezelfde vervalsings-techniek vinden wij terug in de pauselijke bullen, die de bezittingen en rechten van de abdij van Echternach bevestigden. Paus

Alexander bevestigde in het jaar 1069 de rechten van Echternach. In de bulle staat de opmerkelijke passage: "**Waderloe** met de kerk en zijn onderhorigheden: **Dissena, Durna, Bacle, Oss** met hun kerken en onderhorigheden". De tekst herinnert aan die van ca. 1110, doch is vanaf Bacle uitgebreid, waarschijnlijk tegen het einde van de 12e eeuw, toen de vlotte Theoderich het Liber Aureus samenstelde en hij meende, dat sommige plaatsen uit de oude akten in Brabant lagen. In het échte Waderlo had de abdij geen bezit meer; zij kende de juiste plaats niet eens, evenmin als de juiste plaats van de zetel van St. Willibrord. De bulle van paus Eugenius III uit het jaar 1148 zegt: "**Waderle** met zijn kerken en hun toebehoren". In het jaar 1161 bevestigde de tegenpaus Victor IV de rechten en bezittingen van de abdij van Echternach. Nu werd het aldus geformuleerd: "**Waderle** met de kerk en zijn onderhorigheden: **Dissena, Durna, Bacle, Os** met hun kerken en toebehoren". Deze vier plaatsen duiken hier voor het eerst op.

De valsheid van de passages is door Theoderich zelf aangetoond; een vervalser loopt meestal toch tegen de lamp! In de brief van de abdij van Echternach aan de keizer uit het jaar 1191 schreef de abdij rechtuit en voluit, dat zij geen enkel goed meer bezat van wat St. Willibrord eertijds in Brabant had gehad. Inmiddels had zij in 1175 al iets in Alphen afgedwongen, waarbij de bepaling was gemaakt, dat de abdij van Tongerlo haar rekognitie te Waderlo moest betalen. Opvallend is dan wel, dat Alheim niet in de pauselijke bullen voorkomt. Daar had Echternach het bereikbare binnen! De andere plaatsen moesten wél in de bullen staan, niet omdat de abdij van Echternach er al actuele bezittingen had, maar omdat die plaatsen werden opgeëist. Zeer goed mogelijk is, dat de abdij al de plaatsen, kerken en goederen, tevens de Brabantse, ter bevestiging aan de paus heeft voorgelegd, wat trouwens de normale gang van zaken was; de pauselijke kanselarij kon al deze details niet weten. Het meest waarschijnlijke is echter dat Theoderich deze namen uit de oude akten heeft binnengesmokkeld in de afschriften van de pauselijke bullen, die tegen het einde van de 12e eeuw werden vervaardigd met de niet te miskennen opzet om de oude bezittingen van St. Willibrord op te sporen en terug te eisen. Maar uit de brief van 1191 blijkt eveneens, dat de abdij nog geen enkel goed in Brabant had terugverkregen. Zelfs Alphen, waar zij inmiddels een vrij onbetekenend recht had afgedwongen, beschouwde zij niet als een oud goed van St. Willibrord, want deze plaats ontbreekt in de pauselijke bevestigingen van haar bezittingen. De werkelijkheid van een relatie tussen Echternach en Waalre begint pas in de 13e eeuw.

De echte dokumentatie van Waalre vertoont dezelfde onbevredigende allure als die van de andere Brabantse plaatsen. Er is een stuk in het archief van de abdij van Echternach bewaard gebleven, dat tussen 1242 en 1269 gedateerd wordt, waarin de tienden van **Waderlo** worden genoemd. In datzelfde stuk zijn de tienden van **Werde** vermeld. Het ligt voor de hand dat ook deze plaats tot St. Willibrord teruggevoerd moest worden. Het is gebeurd! In het testament van St. Willibrord staat "**Wadra-**

doch'' in de pagus van Taxandria aan de rivier de **Dutmala**. In het Liber Aureus van Echternach staat naast deze tekst een nota uit de 15e eeuw: ''Dit is de schenking van **Werdart** (= Valkenswaard) nabij Walre''. Het toont aan, hoe lichtvaardig en hoe laat de abdij van Echternach de aanwijzing van de goederen van St. Willibrord heeft gedaan. In de oude geschriften werden de namen bij elkaar gezocht, zoals die van **Werde**, die hoogstwaarschijnlijk in zijn juiste vorm verband hield met Werdina of Weretha, en lukraak werden uit die namen rechten gedistilleerd op plaatsen, die nog nooit van St. Willibrord hadden gehoord.

Ook in Waalre kan aannemelijk worden gemaakt, dat de abdij van Echternach er rechten van anderen verdrongen heeft. In het jaar 1276 ontstond een geschil tussen de abdij en ridder Hendrik van Waalre over de jurisdictie van de plaats. Door de oudere akten, vooral het befaamde en verdachte stuk tussen 1100 en 1110 van de aartsbisschop van Keulen, is de abdij geïnspireerd tot de opvatting, dat haar de jurisdictie van Waalre toebehoorde. Het einde van het lied was, dat de zonen van Hendrik hun rechten afstonden en dat zij beloofden ook hun moeder daartoe te zullen bewegen, die blijkbaar niet zo vlug door de knieën wilde gaan. Deze gang van zaken wijst er bepaald niet op, dat de abdij van oudsher de jurisdictie bezat. In het jaar 1282 is tussen de abdij en ridder Dirk van Herlach en zijn zoon Arnold een vergelijk getroffen over de lagere en hogere jurisdictie van Waalre en de verdeling van de boeten.

Met betrekking tot de kerk zien wij hetzelfde, waarbij opvalt dat de abdij van Echternach geen stuk kon produceren van vóór de 13e eeuw. In het jaar 1268 ontstond een geschil tussen de abdij en de pastoor van Waalre. Het werd zo geregeld, dat beide partijen de helft van de tienden en andere inkomsten zouden genieten. In het jaar 1321 erkende ridder Gerard, heer van Heurne, dat hij het recht op enige dienstbaren in leen had gekregen van de abdij van Echternach. Het is overal hetzelfde: er blijkt een eigenaar te zijn, die plotseling een recht van de abdij erkent. In het jaar 1326 verkocht de abdij van Echternach aan de inwoners van Waalre en Valkenswaard haar rechten tegen een jaarcijns, die bestond uit een penning voor elke ploeg en een haller voor elke ploegschaar. Dit onthult de ware ondergrond van de bemoeienis van de abdij van Echternach met de beide dorpen. Veel abdijen en kloosters hebben zich in die tijd ingezet voor de ontginningen van nieuw polderland of de kultivatie van heidegronden. Wellicht is dit de eerste inzet van de abdij van Echternach geweest en is zij naar Brabant gekomen met een geheel ander inzicht dan hier de verloren goederen van St. Willibrord terug te vinden. In Alphen is dit vrijwel zeker het geval geweest, waar de abdij nooit de determinatie van Alpheim heeft gesteld. Bij het horen van de Brabantse plaatsnamen ging Theoderich ineens een licht op! De oorkonden van de abdij van Echternach tonen immers duidelijk aan dat de abdij pas in de loop van de 13e eeuw tot het inzicht is gekomen, dat in Waalre het intrigerende Waderlo van St. Willibrord zou kunnen liggen.

20. MILHEEZE

Milheeze heeft een parochiekerk aan St. Willibrord toegewijd. Vóór de reformatie had het dorp een eigen kapel met St. Antonius Abt als patroon. De eerste parochiekerk werd in 1844 gebouwd en onder het patronaat van St. Willibrord gesteld. Deze 19e-eeuwse traditie doet in het probleem niet ter zake. Terwille van de volledigheid moet het feit op zijn juiste tijd worden gesteld, zodat de kans op een onjuiste konklusie wordt uitgesloten. Uit het jaar 1334 zijn enige oorkonden bekend over de tienden onder Milheeze, dat onder Gemert ressorteerde, waar de Duitse Orde en de abdij van Echternach rechten hadden. Aan dit werkelijk bezit van Echternach kan geen relatie met Milheeze worden ontleend; een hiaat van meer dan 6 eeuwen kan men niet opvullen met veronderstellingen. In de dokumentatie van St. Willibrord is trouwens geen naam aan te wijzen, die op Milheeze toegepast zou kunnen worden; de plaats serieus in verband brengen met **Hezia** heeft niemand aangedurfd.

21. OSS

In het jaar 1619 schreef de abt van Echternach aan de bisschop van 's-Hertogenbosch, dat de abdij in Oss het beste en rijkste pastoraat had, waar zij bovendien belangrijke inkomsten uit de tienden genoot. Desondanks is Oss het merkwaardigste geval tussen de vermeende goederen van St. Willibrord in Brabant. In de bronnen van Echternach komt Oss naar de schijn voor de eerste maal voor in een akte van 1161. Daar staat: "Dissena, Durna, **Bacle, Os**". De juiste schrijfwijze was **Baclaas**, en dit was één plaats. Een slimme kopiïst heeft van de laatste lettergreep een afzonderlijke naam gemaakt; die simpele vergissing, een betrekkelijk kleine schrijffout, heeft de abdij van Echternach kapitalen opgebracht! Naast de andere pretenties en tendentieuze interpretaties kan men nauwelijks aan een verlezing of vergissing geloven. De abdij van Echternach heeft inderdaad rechten in Oss gekregen, maar dat is volledig los van enige relatie tussen St. Willibrord en Oss geschied. Het blijkt overigens niet, dat de abdij het "Os" uit de akte van 1161 al gelijkstelde met Oss. Het is althans niet woordelijk gezegd, al mag gevoeglijk worden aangenomen dat dit wel de aanleiding ertoe is geweest om Oss op de lijst te zetten en van de akte op een daartoe geschikt ogenblik gebruik te maken.

Oss bezit een St. Willibrordus-kerk en een putje. De eerste kerk van Oss was aan O.L. Vrouw toegewijd. Toen deze kerk in de 13e of in het begin van de 14e eeuw door een nieuwe werd vervangen, is St. Willibrord als patroon gekozen. In het geval van Oss blijkt derhalve heel duidelijk, dat het patronaat van St. Willibrord geen gevolg was van zijn werkzaamheid ter plaatse, maar integendeel het uitvloeisel van een later gevestigde traditie. In vergelijking met de andere Brabantse plaatsen zijn de

relaties tussen de abdij van Echternach en Oss zelfs van jonge datum. In het jaar 1272 gaf de abt van Echternach aan zijn pachter, de burger Goswin van 's-Hertogenbosch, verlot om de tienden van Oss, die hem als een erfgoed waren toegevallen, voorlopig te gebruiken, totdat een grotere veiligheid op reis de regeling van de rechten van Echternach zou toelaten. Daar in de archieven van Echternach geen vroegere vermelding van het recht op de tienden te vinden is, kan slechts gekonkludeerd worden, dat de aanspraken van de abdij pas kort tevoren gesteld waren, en dat hier hetzelfde spel als elders werd gespeeld, namelijk het verdringen van rechtmatige eigenaars.

De kerk van Oss is in de 14e eeuw aan de abdij van Echternach gekomen. Dit valt samen met de invoering van het nieuwe patronaat van St. Willibrord. In het jaar 1344 verklaarde paus Clemens IV, dat hij op verzoek van de abt van Echternach de kerk van Oss in de abdij inkorporeerde. Dat wil onder andere zeggen; dat alle inkomsten van de kerk dan voor de abdij bestemd waren. Dit geschiedde, zegt de akte, om de welstand van de abdij te verbeteren, die door allerlei oorzaken was achteruitgegaan. Het volgend jaar ontving ridder Gerard van Oss (waarschijnlijk de stichter van de nieuwe kerk) het altaar van de parochiekerk als leen van de abt van Echternach. Een jaar later kreeg dezelfde ridder ook het recht om de pastoor voor te stellen. In het jaar 1357 is een nieuwe regeling opgesteld voor de inkorporatie van de parochiekerk in de abdij van Echternach: hieronder was ook de kerk van Berchem begrepen. Dit zijn de nuchtere feiten met betrekking tot Oss. Er kan alleen uit worden afgeleid, dat de abdij van Echternach tegen het einde van de 13e eeuw de tienden van Oss verwierf, en in 1344 de kerk. Voordien heeft Oss geen band met de abdij van Echternach gehad. Een relatie met St. Willibrord heeft ondanks het putje helemaal niet bestaan. Wie er moeite mee heeft, mijn rekonstruktie van de Brabantse feiten als juist te aanvaarden, vooral de stelling dat de abdij van Echternach op zo losse gronden rechten in Brabant verwierf, moet bijzondere aandacht aan Oss schenken, waar de abdij door de vervalsing van een paar lettertjes de vogel afschoot.

Als toegift: Pladelli Villa

Pepijn en Plectrudis schonken in 714 het klooster van **Suestra** aan St. Willibrord. De akte werd opgemaakt te **Bagaloso**. Suestra was **Souastre** ten zuiden van Atrecht. Als een van hun andere residenties wordt **Pladelli Villa** genoemd in een oorkonde, die geen verband houdt met St. Willibrord, diens bisdom of abdij. Toen eenmaal van **Bagaloso** de interpretatie **Bakel** was gevallen en men **Pladelli Villa**, overigens zonder het minste bewijs, als **Bladel** opvatte, werd dit beschouwd als een enorme steun aan de Brabantse Willibrord-traditie. De meeste buitenlandse historici hebben deze identifikatie nooit gevolgd, niet omdat zij zich druk maakten om de daar eveneens

veronderstelde kerk van St. Willibrord, doch omdat zij zich een residentie van Pepijn en Plectrudis niet konden voorstellen in het historisch vacuum van Noord-Brabant uit het begin van de 8e eeuw, temeer omdat de andere residenties van de Pepijnen ver in het zuiden worden aangewezen. Pladelli Villa moet met vrij grote zekerheid geïdentificeerd worden als **Doudeauville**, een gemeente ten zuiden van Desvres, die in de oude geschriften als **Dudelli Villa** voorkomt. De betrekkelijk kleine verschrijving is geheel aannemelijk als een plaatsnaam zo verwaait. Dat het woord niet korrekt is als Pladelli Villa wordt reeds aangetoond door het feit dat het als zodanig slechts éénmaal voorkomt.

NOG EEN TOEGIFT: WAT PLAATSNAMEN

In de dokumentatie van Echternach en die van het bisdom van Trajectum en daarmee samenhangende bronnen bevindt zich een groot aantal plaatsnamen, die door de historici over verschillende streken zijn uitgestrooid, zoals Holland, Noord-Brabant, het land van Kleef, Belgisch Limburg en de omgeving van Antwerpen, ofschoon de meeste namen nooit een determinatie of lokalisatie gekregen hebben, omdat zij in de verkeerde streken tē vreemde elementen vormden. De zogenaamde Noord-Brabantse plaatsen zijn teruggevoerd naar de juiste streek. De andere zijn er even gemakkelijk aan te wijzen, althans het overgrote deel ervan. Enkele namen zijn in de afschriften verminkt geworden, wat geen verbazing behoeft te wekken bij het overschrijven van vreemde namen. Soms is een verschrijving goed te zien en redelijk te herstellen. Van een 20-tal namen is zelfs nooit een lokalisatie geprobeerd; ook deze lijn in de streek aan te wijzen. De kerken en goederen zijn uitvoerig behandeld in "Vraagstukken...". Ik geef in de onderstaande lijst slechts een aantal voorbeelden. Het is een selectie van de duidelijkste gevallen, waar de identiteit tussen de oude en de huidige naam evident, klaarblijkelijk, zeer waarschijnlijk of aannemelijk is.

Achterwege gelaten zijn die gevallen, waar de identifikatie beredeneerd moest worden aan de hand van goederen, die in dezelfde of een nabije akte geschonken werden. In sommige gevallen zijn twee of drie mogelijkheden van interpretatie, omdat in de streek verschillende vrijwel gelijke namen voorkomen. Het is dan ook niet uitgesloten - voor mij is dat zeker - dat de regionale historici, die de topografie en de toponimie van de streek beter kennen, straks tot andere lokalisaties zullen komen, nu een uitgebreid arsenaal van plaatsnamen voor de eerste keer gekonfronteerd wordt met de juiste streek. Dit neemt niet weg dat het gehele complex er kennelijk thuis hoort, ten eerste omdat de plaatsnamen taalkundig niet in Nederland passen, ten tweede omdat er meer dan voldoende namen tussen zitten, wier lokalisatie in het noorden van Frankrijk nauwelijks betwijfeld kan worden.

ADRICHEIM = Audrehem, 5 km van Tournehem.
 ALADNA = Alette, cant. Hucqueliers.
 ALATINGE = Alinchtun, cant. Desvres.
 ARARIDE = de rivier de Aire
 rivier ARANTIA = verbeterd in Quantia, de Canche.
 ARCHEIM = Arques bij St. Omaars.
 ASNON = Hasnon.
 ATTINGAHEM = Autingues, cant. Desvres.
 BACWALDUS = Bachten Walle bij Bailleul.
 BADENFLIOT = Budanflit bij Oostkerke.
 BERSACHERE = Bersacq, leengoed onder Quelmes.
 BETTINUM = Béthune of Beutin, cant. Etaples.
 BRIMUM = Brimeux, cant. Campagne-les-Hesdin.
 BRUNESBERG = Brunembert, cant. Desvres.
 CAUBURG = Caumont, dep. Aisne.
 CELLINA = Quelmes, 6 km. van Tournehem.
 CURTEHULLE = Courtalon, verdwenen plaats bij Guînes.
 DAM = Dohem bij Lumbres.
 DANGAESBROCH = Dennebroeucq, cant. Fauquembergues.
 DUCTINGHEM = Todinchtun, gem. Audinchtun.
 pagus DUBLENSIS = land van de deûle.
 DURIA = Dury, cant. Vitry of Douriez, cant. Campagne-les-Hesdin.
 ECKE = Ecque bij la Pugnoy.
 EDINGEN = Edingen.
 EMBRICA = Embry, bekend als Embriacum.
 ERCHEM = Herchem, verdwenen dorp bij Nielles-les-Ardres.
 ERMKINA = Ermicourt.
 ESSESFLETH = Estevelles, cant. Lens.
 FELISON = Feuchy bij Atrecht.
 FRECHANA = Ferques bij Guînes.
 GANLINGAS = Gullegem bij Kortrijk.
 GONDRINGEN = Gondécourt bij Rijssel.
 GRIET = Niet te geven: 5 mogelijkheden.
 GRODENHULLE = Grand-Rullecourt.
 HAEMNI = Hemmes met 8 mogelijkheden van plaatsing.
 HAMMABURG = Hames-Boucres of Hambroeucq.
 HASMARINGA = Hermies of Hermignies.
 HASUNGEN = Hazuingue, leengoed onder Réty.
 HELISTHE-MARITHAIME = Oust-Marest bij Eu.
 HELLOUWA = Allouage onder Béthune.
 HERESBERG = Hébergues onder Nordausques.
 HOKNINGAHEM = Hocquinghem bij Tournehem.

HONORICHINCA = Honnecourt bij Kortrijk.
 HORDHEIM = Heuringhem, cant. Aire-sur-la-Lys.
 HOSTINGABI = Hottinghem, cant. Ardres.
 HUCULVI = Huclier of Hucqeliens.
 HUILPA = Oppy, cant. Vimy.
 HUETTAGOE = Hutteghem onder Alvelghem.
 HULLEG = Hulluch, cant. Lens.
 KILTIACO = Cléty bij Lumbres.
 LANGENRECH = Longuerecque bij Samer.
 rivier LAUVICHI = de Loveke of Loovaart.
 LANGOLARIUM = Longvillers, cant. Etaples of Longueville, cant. Desvres.
 LEFFINGAS = Leffinghe, cant. Oostende.
 LINCERA = Ligny-sur-Canche.
 LUONA = La Loisne, gem. Beuvry.
 MACHCONVILLARE = Menneville, cant. Desvres.
 MARKLO = Merck-Saint-Liévin.
 MARSUM = Marck bij Calais.
 MEGINUM = Mégen of Minghem bij Etaples.
 MERI = leengoed onder St. Omaars.
 MIDLEBOURC = Milbourg, Middelburg of Millebrugge.
 MILLINGI = Millam of Mellingasele, thans verdwenen.
 MILNHEM of MULNAIM = Millam, Moulle of Molinghem bij St. Omaars.
 NIELE = Nielles-les-Calais.
 OCANNI = Saint-Léonard, voorheen Hokinghem of Ocingahem geheten.
 QUARTINGSELI = Questelingues.
 QUARTOLODORA = Questrecques, oude vorm Quertliacus.
 RIMI = Rémy, cant. Vitry of Rimeux onder Renty.
 RINC = Rincq bij Aire-sur-la-Lys.
 rivier SALA = la Selle bij Kortrijk.
 SEWINAKER = Sevincourt.
 rivier SIGONNA = de Senne.
 rivier SOLINA = verschrijving van Helena, de Liane.
 SPETNERIA = Espierres bij Kortrijk.
 THUINA = Thun bij Kamerijk; met méér mogelijkheden.
 THORNEBURG = Therenburg, Terwaan.
 THORNSPIC = Tournepuits.
 THURNE = Turne onder Bainchtun en Elinghen.
 TORINGIA = land van Doornik.
 TRIELE = Treille, leengoed onder St. Omaars.
 UNIA = verbetering UVIA, Houvain.
 UTTARLO = Urzelot onder Leulinghen.
 VELWA = Valewen, leengoed onder Oost-Vleteren.

WABARINSE = Wavrans of Wambercourt.

WAESKAPELLE = West-Cappel.

WILERE OF WILRA = Wylder bij St. Winnoksbergen.

WINNINGHAHEM, te verbeteren in BIDNINGAHEM = Boisdingham.

WITLA = Wissant.

KONKLUSIE

Uit het bezit van de abdij van Echternach in Noord-Brabant kan na de gegeven details slechts deze konklusie getrokken worden: De rechten en bezittingen van de abdij zijn er op zijn vroegst in de 13e eeuw ontstaan, en het was voor het eerst, daar de abdij nog in 1191 erkende dat zij er geen had. In bepaalde gevallen kan een vervalsing of vermindering van de oude teksten worden aangewezen; in andere gevallen is de stelling niet ver gezocht en laten de bekende feiten geen andere verklaring toe, dat de abdij door middel van bluff en het zwaaien met de zogenaamde originele akten over de schenking aan goederen aan St. Willibrord rechten van anderen heeft verdrongen. Tot op zekere hoogte zou men de goede trouw van de abdij kunnen aannemen, namelijk dat zij ervan overtuigd was hier de juiste streek aan te treffen. Het valt echter moeilijk daarin te blijven geloven wanneer men soms onnozele, soms grove vervalsingen te signaleren krijgt. De kloosters, parochies en leken hebben zich aanvankelijk wel verzet, maar zij durfden niet tot het uiterste te gaan tegen de machtige rijksabdij, die voor een kerkelijke rechtbank de zaak misschien nog zou gewonnen hebben met haar oude akten en de positieve bewering, dat die op de betreffende plaatsen sloegen.

Overigens heeft Echternach slechts in een paar gevallen de oude namen uit de akten op Brabantse plaatsen toegepast. Haar rechten en bezittingen zijn er nieuw ontstaan zonder het minste verband met St. Willibrord, hoogstens uit een illusoire terugblik. Alle andere raakpunten hebben de latere historici bij elkaar gefantaseerd. Zij gaven Noord-Brabant een naar de schijn onaantastbare Willibrord-traditie, die evenwel een en al fictie was, niet alleen omdat zij al te lichtvaardig en zonder het minste bewijs gewichtige konklusies trokken uit materiaal dat daarvoor ontoereikend was, maar vooral omdat zij het chronologisch criterium totaal negeerden door lukraak, alleen op een oppervlakkige overeenkomst in klank, plaatsnamen met elkander te identificeren die 5 tot 8 eeuwen uit elkander liggen. Er is geen enkel exkuus, dat de abdij van Echternach dit ook had gedaan en dat deze toch zeker wel wist waar de goederen van St. Willibrord gelegen hadden. De kloostertraditie van Echternach is na 858, toen zij pas begon, minstens viermaal verbroken geweest, wat telkens tweevoudig geschiedde omdat de leiding viermaal in andere handen kwam, maar

tevens evenzoveel keren een geheel andere gemeenschap in de abdij binnentrad, zodat een doorlopende boekhouding over het beheer van de goederen niet kan hebben bestaan noch een mondelinge overlevering de juiste plaats van de goederen heeft kunnen vasthouden. De eerste abdij Epternacum was bovendien haar goederen in één slag kwijtgeraakt in Noord-Frankrijk en Vlaanderen, toen zij in 857 moest vluchten en in Echternach opnieuw begon. Geen wonder dat men in de 12e eeuw geen weg meer wist met de oude akten en maar wat beweerde, bovendien een 20-tal plaatsen moest laten liggen, die de abdij van Echternach helemaal niet thuis kon brengen en die even gemakkelijk in de juiste streek zijn aan te wijzen (In mijn "Vraagstukken in de historische geografie van Nederland", 1965/66, 2 delen, zijn die nooit geïdentificeerde plaatsen wél aangewezen).

De Brabantse traditie van St. Willibrord berust derhalve uitsluitend op gebral, eerst van de kant van de abdij van Echternach, die er eens gauw de goederen van St. Willibrord zou aanwijzen, daarna van regionale historici die met voorbijgaan aan de meest fundamentele regels van historische kritiek en tekstonderzoek een fabel opbliezen tot een naar de schijn historische zekerheid. Bij het zogenaamd herstel van de goederen van St. Willibrord sprak enkel het materieel gewin en allerm minst een historisch inzicht, zelfs niet de opzet om de kultus van de heilige terug te brengen of te doen herleven op de plaatsen waar hij voorheen gemissionieerd zou hebben. De historici hadden de demon van het geld moeten herkennen, want de vervalsingen en onjuiste interpretaties ten gunste van de buidel liggen duidelijk genoeg aan de oppervlakte.

St. Willibrord heeft nooit een voet in Brabant gezet! De mythe blijkt zelfs gemakkelijk op te lossen te zijn, wanneer 'n aantal kapitale feiten eenmaal is vastgesteld, men de chronologie van die feiten goed in het oog houdt en niet spoorwegs heen draaft over hiaten van 5 tot 8 eeuwen, waardoor zaken aan elkaar werden gepraat die in tijd en ruimte oneindig ver van elkander lagen. Dit is immers de hoofdfout geweest in de Brabantse opvatting over St. Willibrord. Over deze slotkonklusies zullen de voorstanders van de traditie teleurgesteld, geprikkeld of verbijsterd zijn. De gradatie hangt af van de mate waarop zij zich door sentimenten laten beheersen. Die geschokte gevoelens, die helemaal niets met wetenschap hebben uit te staan, geven hun overigens niet het recht mij door kwaadaardige persoonlijke aanvallen in diskrediet te brengen en mijn wetenschappelijkheid in twijfel te trekken. Er is afdoende aangetoond dat zij aperte onwaarheden trachten vol te houden, die eerstens gemakkelijk te ontmaskeren zijn, en waarvoor tweedens nooit enig bewijs van waarheid is geproduceerd, wat toch een eerste voorwaarde is om met enig recht de tegenstander van misleiding te mogen beschuldigen. Omdat tot heden de tros van 21 namen uit de oude akten op Noord-Brabant toepasselijk leek te zijn, welk complex (laat men dit maar niet ontkennen) het enige schijnargument voor de lokalisaties was, heb ik ze stuk voor stuk behandeld en weerlegd. Het complex hoort

in de juiste streek thuis. Daar liggen de goederen, met de plaatsnamen uit het juiste taalgebied, in een kring rond de échte zetelstad van St. Willibrord.

Zo keert ook in Noord-Brabant het juiste fundament terug voor het onderzoek naar de ware geschiedenis, die hier eveneens in de 12e eeuw begint en die pas een zinnige ondergrond krijgt in het verdiepen van de **bewoningsgeschiedenis**, waarvoor eerst het legendarisch spinneweb van **vijf eeuwen tevoren** weggeveegd moet worden. Dat presenteerde zich trouwens overduidelijk als mythe, als een in de lucht hangende "geschiedenis" voor slechts 20 jaren (de periode van de misplaatste akten), terwijl deze geen enkele wortel had naar het verleden of naar de latere tijd. Gezien in de tijd was het zelfs een zeer klein spinneweb. Dat de verwaaide bronnen van Epternacum, eerst uit Noord-Frankrijk naar Echternach afgedwaald, daarna over West-Europa uitgestrooid, een baaierd van misvattingen, toch in het pas verschenen Oorkondenboek van Noord-Brabant staan, bovendien zonder het minste voorbehoud of een kritische noot, is tragisch, omdat de geraaktheden het weer eens van de wetenschap gewonnen hebben, en men onverstoord blijft doorgaan **zonder enig bewijs** kapitale zaken aan te nemen. De naschrijverij werd tot historisch en wetenschappelijk criterium verheven, wat temeer te verwerpen is omdat de bewijzen voor de onwaarheid van de traditie al lang gegeven waren. Het is derhalve mijn schuld niet, dat de opname van deze bronnen in het Oorkondenboek nu aan de kaak gesteld moet worden als het halstarrig volhouden van een mythe, wier onwaarheid tot overmaat van ramp in de oorkonden zelf besloten ligt. Maar nu het eenmaal is gebeurd, valt het niet meer te korrigeren, en moet men er de goede kant van zien te vinden. Het zal immers nog generaties lang de historici "tot vermaak ende leringhe" kunnen dienen, tevens tot aansporing om de bronnen met een zo hoog mogelijk opgevoerd kritisch inzicht tegemoet te treden, en niet in het minst om duidelijk te maken, dat het reageren met hoon op een serieus wetenschappelijk probleem onvermijdelijk moet leiden tot zelfverblindings. En zo is mijn betoog, vreemd genoeg, een recept voor oogdruppeltjes geworden.

